

Postarina plaćena u gotovom

Pojedini broj 1 d

SUBOTICA, 1939. JANUÁR—FEBRUÁR

VI. ÉVFOLYAM

1-2

TÁRSADALMI IRODALMI ÉS KRITIKAI SZEMLE

MEGJELENIK TIZSZER ÉVENTE

TAVASZ 1939

(Korcs Sz. Zöldm. kinomelsete)

Beszámoló

*»Ifju szívemben s mindig tovább
Hiába törnek életemre
Vén huncutok és gonosz ostobák,
Mert életem millió gyökered!»*

(Ady)

Eseményekben, reményekben és csalódásokban, sikerben és balsikerben dús évet fejeztünk be. Leghűbb munkatársainknak — falvaink és tanyáink sáros, úttalan utait bejáró terjesztő bizottságainknak — évi jelentései itt fekszenek asztalunkon. Az írás-hoz nem szokott kezek, kúsza sorokban számolnak be egyévi munkájukról. Hol, hány példányt adtak el. Miért esett az eladott példányok száma, miért emelkedett. Mit olvasnak legszívesebben, miből szeretnének többet, milyen cikkeket óhajtanak. Milyen nehéz tizenöt dináros napszámból újságot venni, stb. stb. Mindezeket a válaszokat, megállapításokat olvasóink már rég ismerik. Ha nem saját tapasztalatukból, akkor a múlt év folyamán megjelent, idevágó cikkekből.

Ami talán újszerű — de úgy érezzük kötelességünk — az alábbi beszámoló. Beszámolunk a munkánkról az olvasóknak, — elsősorban terjesztő-bizottságainknak, akik a megírás után a legfontosabb munkát, az írott szó terjesztését végzik és a főnállás, a továbbhaladás rájuk eső nélkülözhetetlen, pénzügyi oldalát biztosítják.

1.

CÉLUNK ismeretes. A haladó szellemű igazságért küzdő, magyar írás; a faji és nemzeti gyűlölséget elvető, megértést, szeretetet, testvériséget hirdető szellem zászlóvivői vagyunk.

Balassa Bálint, Csokonai, Petőfi, Ady, Széchenyi és Kossuth szellemén alapuló, népért küzdő, népjogokon fölépült, tisztult világnézetet akarjuk olvasóink lelkébe ültetni.

Kisebbségi magyarság vagyunk és ez főképp kötelességeket, súlyos kötelességeket jelent. Véget akarunk vetni a borgőzös úri-vacsorák húszéves, csak pohárköszöntőktől hangos semmittevésének. Fölocsúdva a mindent fölülről váró tehetetlenség bágyasztó mámorából, ki akarjuk építeni az új életviszonyoknak megfelelő gazdasági és kulturális kereteket, hogy népünket, elsősorban a legelesettebbeket, a legmagárahagyottabbakat, az itt élő népekkel egyetértő fejlődés útjára vigyük. Kivánjuk, hogy népünk minden rétege olvadjon be ebbe a szabadelvű népi törekvésbe, hogy hivatalosan vagy félhivatalosan senki se tölhassa föl magát a nép akarata nélkül annak vezetőjévé, irányítójává. Elejét akarjuk venni minden vezér-elvű parancsuralmi áramlatnak és szájába adott szövegek helyett a város és falu dolgozó magyarságának öntudatát, gazdasági, politikai és kulturális érettségét akarjuk erősíteni.

Olyan gazdasági, politikai és társadalmi berendezkedés formáit keressük és tanulmányozzuk, amelyek biztosítják a nemze-

tiségek és egyes népek szabad fejlődését és megakadályozzák bármelyiknek előretörését a másik rovására. Keressük és szorgalmazzuk a dunamedencei népi eszmetartalmat, minden hódító törekvéssel szemben.

Hogy mindezt elérjük, harcolnunk kell. A kishitűség és megalkuvás, az irigykedés és rosszakarát, az alattomos gáncsok és nyílt törvetések ellen; az öndicsérő, húsz évig alvó és most egyszerre hangosan csaholó klikkek koholt, gyáva, rosszakaratú vádjai ellen.

A pásztorkodó és kanászkodó iskolakötelesek iskolát és tanítót kell hogy kapjanak, hogy az anyanyelven való írástudás, az anyanyelv mécsese kigyúljon minden kis viskóban.

Harcolnunk kell a minden művelődés, minden továbbjutás előfeltételéért: a több szabad időért, nagyobb jövedelemért és a kultúra és anyagi javak növelését istápoló szervezetekért — a szervezkedés szabadságáért.

De hogy a sikert elérjük, ismernünk kell magunkat és környezetünket. Ismernünk kell a velünk együttélő népeket. A velük való évszázados együttélésünk törvényeit, idejutásunk és letelepedésünknek történetét, *egymásra utaltságunknak*, elhanyagoltságunknak közös meghatározóit kell föl kutatnunk és orvoslásának útját megszabnunk. Minden lehető módon közelebb kell hoznunk egymáshoz a különböző nevű, egy földből fakadó kultúrkifejezéseket. Fordításokkal, ismertetésekkel, szöszölőja kell, hogy legyünk vojvodinai, sokszínű kultúránk összetételének. Meg kell ismernünk Vojvodina sajátos hagyományait. Tanyáinak, falvainak és városainak életét. Egyes vidékek több-kevesebb nemzeti-ségű összetételét. Az ittlakó népek társadalmi, politikai tagozódottságát a multban és jelenben. Számon kell tartanunk minden hasonló-törekvést. Kapcsolatot kell találnunk ezekhez és velük együtt keresni multját, történelmi alapjait, jelenjét, jövőjét a különleges vojvodinai kultúrának.

Ezenkívül pedig arra törekszünk, hogy olvasóink számát növelve, őket magukat is megszólaltassuk. Hogy az olvasót íróvá neveljük. Mert hisszük, hogy vannak nálunk is Veres Péterek, Mitár Poparák és Pável Miskinák. Itt élnek, talán közvetlen közelünkben, csak elfödi őket előlünk az önbizalom, vagy a megfelelő útmutatás hiánya. És tudjuk, hogy céljainkat teljesen csak akkor érhetjük el, ha ezek az igazán népi íráskok napvilágot látnak és közönséget nyernek.

2.

ESZKÖZEINK szerények. A szellem fegyvereivel küzdünk. Szó, írás, meggyőzés. — Ezek ma szinte nevetségeseknek tünnek fel. De minket fűt a hit és tudjuk, hogy az eszme erőt kap, ha ezrek, tízezrek, százezrek — a tömegek — teszik magukévá. És ezért bízunk a sikerben és tudjuk, hogy nem vagyunk egyedül. Velünk van földrajzi határokon innen és túl — bármilyen színű, fajtájú és nemzetiségű — minden becsületesen érző és gon-

dolgozó ember. Mindenki, aki jobbat, szebbet kíván. Aki békét, a megértés sziklájában gyökerező békét, haladást akar. Fényre, levegőre, napsugárra, öröme, boldogságra vágyik. És együtt valljuk a költővel:

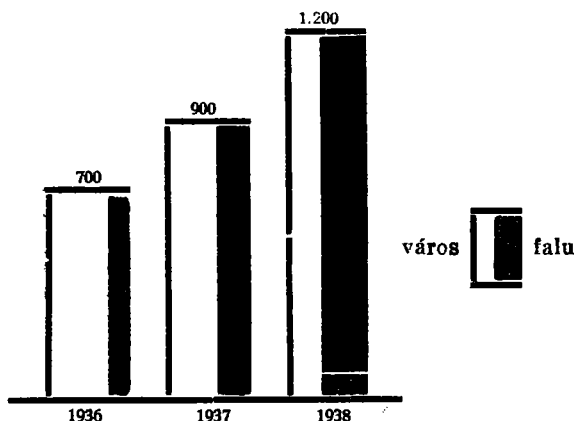
*... Nem csüggedni. Elvégre
révbe ér a hányt hajó,
s ha jó a cél, mit feltűztél magadnak,
akadnak akkor biztos eszközök.*

Céljaink és eszközeink önfegyelmet, lemondást, kitartást és hitet követelnek. Tőlünk is, olvasóinktól is.

3.

OLVASÓ-TABORUNK évről-évre nő. Annak lakhelyenkénti és foglalkozásbeli megoszlása társadalmunk kicsinyítő tükré.

a Híd példányszáma és olvasóinak megoszlása.

Mert hatni akarunk, tudnunk kell kiknek írunk. Lapunk a dolgozók lapja. Elsősorban a központoktól legtávolabb eső, javaikból kitudott falusi dolgozóké. A kérdőíveinkre beérkezett válaszok alapján megállapítottuk, hogy a városokban egy példányt átlag négyen, falvakon tizennégyen olvasnak. Vagyis közvetlenül több, mint tizenkétezer emberre hat lapunk.*

Ez a szám kötelez. Példaadásra, kitartásra és óvatos körültekintésre. Tizenkétezer emberhez szólunk minden szavunkkal. Tizenkétezer ember bízik bennünk és hisz abban, amit mondunk.

*Amennyire örömmel töltenek el minket ezek a számok, ugyanolyan elszomorító a jelentőségük. Tizennégy embernek kell összeállni, hogy a havi 4 dinárt előteremtsék. Csak harminc parányi megterhelés az, amit ma, a konjunktúra idején, a falusi magyar dolgozó kultúrára áldozni bír. Ezen a ponton a napnál is világosabbá válik, hogy a nagyobb darab kenyérért való küzdelem egyúttal harc a kultúráért is.

Tizenkétezer emberrel együtt keressük az utat. Tizenkétezer ember számára jelentjük a fényt. Ezt minden körülmények között szem előtt kell tartanunk. Azoknak, akik írják a lapot, de azoknak is, akik meglegedésüket, vagy rosszaságukat adva tudtunkra bírálják minket.

4.

MIT KELL ADNUNK hát, hogy a leszögezett cél felé haladjunk, hogy ne vigyük tévútra se magunkat, se másokat?

Világos, érthető, mindig időszerű és érdeklélő bíráló, nevelő, tanító írásokat. Ne feledjük el, hogy akiknek írunk, azoknak kb. háromnegyede nem végzett középiskolát és ismereteik jórészt keserves tapasztalatok, drágán fizetett megismerések és főképp nehéz megpróbáltatások útján szerezték. Nekik a betű nem szórakozás, hanem okulás, vezetés, életismereteik bővítése és kikristályosodása kell, hogy legyen. Olvasóinkban az emberrel született, bíráló szellemet kell minél magasabb fokra fejlesztenünk, hogy megtudják különböztetni a szellemi konkolyt a tiszta búzától, a mátfeléjtető mákonyt a valóságra eszméltető és kutatásra biztató, üde italtól. Olvasóink a maguk, égető kérdéseikre várnak tőlünk rövid, egyszerű és minél tartalmasabb választ. Ezt keresik a versekben, elbeszélésekben ugyanúgy, mint a gazdasági, vagy politikai cikkekben.

5.

MIT ADTUNK terjedelemben, tartalomban az elmúlt évben? Megfelel-e az a megállapítottaknak?

424 oldalt tesz ki a HÍD 1938-as évfolyama. 75 író, 185 cikke és 4 képzőművész 5 reprodukciója jelent meg. A közlemények negyedrésze szépirodalom. Háromnegyedét értekezések, ismeretterjesztő társadalomtudományi és közgazdasági írások teszik.

Nem szándékunk most, hogy az egyes írásokról külön beszéljünk, hanem azt akarjuk megállapítani: mennyiben felelt meg lapunk a követelményeknek.

Röviden írtunk. Ezt mutatja az, hogy egy cikk átlagos terjedelme két és egynegyed oldal. Itt meg kell mondanunk, hogy ezt a rövidséget nem lehet minden írásra kötelezővé tenni. Egyrészt a tárgyalt anyag természete, másrészt a megfelelő gyakorlat hiánya miatt. Mindenesetre itt van még javítani, kiküszöbölni való és jövő munkánk egyik feladatát ez képezi.

Igyekezünk *magyarul* írni. A legtöbb jogos kifogás itt érhet minket. Még mindig sokkal nagyobb mértékben használjuk a megértést megnehezítő, idegen szavakat, mint azt szabad lenne. A jövőben erre is az eddiginél sokkal több gondot kell fordítanunk.

Egyszerű írásmódra törekedtünk. Sajnos, ezt nem mindig értük el. Azonban, ha a múlt évi munkát akár az előző évekhez, akár más vajvodinai magyarnyelvű sajtótermékekhez hasonlítjuk,

*A naptárról nem írunk, mert arról a beérkezett vélemények feldolgozása után akarunk beszélni.

az eredmény javulás, illetőleg a különbség a javunkra mutatkozik. Azon leszünk, hogy itt is tovább haladjunk és hogy a haladás iramát minél jobban meggyorsítsuk.

Ameddig a rajtunk kívül álló körülmények engedik, a szépirodalom és a többi írások közötti arányt megtartjuk. Hogy ezen a határon belül nem adtunk többet, annak oka a néppel érző és népért küzdő szépírók mértékünket elérő írásainak kis száma. Sajnos, ezen a téren nagyon gyenge fejlődés mutatkozik. Ha a közölt költőket nézzük, azoknak kis száma egyenesen megdöbbentő. (Fodor, Gál, Laták, Tuba).

Kevés fordítást adtunk és így olvasóink nem ismerhették meg a gazdag szláv irodalmat, különösen a parasztirodalmat. Nem sikerült kellő mértékben bekapcsolnunk az utódállamok magyar íróit. Mindezeket a hiányokat a jövőben pótolnunk kell. Ugyanez vonatkozik, ha kisebb mértékben is, a könyvismertetésekre.

A nők helyzetével, a munkásmozgalommal kapcsolatos kérdésekkel szintén keveset foglalkoztunk. (Egy, ill. három közlemény). A jövőben ezt a hiányt is pótolnunk kell.

A legnagyobb sikert Vojvodina, Vojvodina jelenének, multjának ismertetésében és az időszerű világesemények taglalásában értük el. A magunk életéről 30 közlemény látott napvilágot. Hogy helyes úton járunk: azt úgy olvasóink érdeklődésének fölleve nedése mutatja, mint a más lapokban is egyre sűrűbben jelentkező ilyen írások. Nem tettünk, de nem is tehetünk addig semmit, míg nem tudjuk — legalább hozzávetőlegesen — mi, hol fáj.

Hogy a kitűzött cél felé mennyire haladunk, annak megítélését olvasóinktól várjuk. Szeretnénk elérni azt, hogy olvasóink tetzésüket, vagy nemtetzésüket akár közvetlenül, akár közvetve tudomásunkra adnák, mert csak így bíránk igazán alkalmazkodni a követelményekhez és az esetleges téves elképzeléseket ezúton sikeresen kijavíthatnánk. A lap és az olvasók közötti kapcsolat szorosabbá tétele olvasóinknak, nekünk, de főképp a mozgalomnak fölbecsülhetetlen hasznára válnék.

Rövidre összefogva: van hiány, van pótolni való, de az eddigi eredmények mégis biztató jelek jövőendő munkánkra.

6.

OLVASÓINK MEGSZÓLALTATÁSA az a pont, ahol eddig talán a legkisebb eredménnyel dicsekedhetünk. Kapunk írásokat, de azoknak legnagyobb részét nem használhatjuk. Erről már többször írtunk. A beküldött anyag 95%-át földolgozásukban (tartalmilag és formailag) kiforratlan versek képezik. Nagyon örülünk minden olyan levélnek, mely benőseség melegséggel való mellénkállásról tesz tanuságot, minden baráti segítő szónak, amely ernyesztő munkánkban felüdít és megerősít. Örömmel vesszük azt, ha nemcsak iskolázott kézből, de ipari, sőt földmunkás kézből is jó, közlendő anyagot kapunk. De egy nagyon komoly szempontot kell figyelem előtt tartani: a dolgozók haladó szellemű írásainak művészetének, a polgári írások, művészetek színvonalát, szépség-

ben, művészi erőben, egyszóval tökéletességben nem csak utól kell érnie, de túl is kell szárnyalnia. Az új művészetnek különben kell lennie a réginél, mert hatni csak akkor tud. És éppen ezért, mert a dolgozók munkája a világ kultúrájának alapja, képviselőnk, őrizőnk és fejlesztőnk kell a haladó kultúrmunka színvonalát. Csiszoltabb, kiforrottabb, kevesebb jelszóval és több mélységgel megalkotott írásokat kell nyilvánosságra hoznunk és kérnünk munkatársainktól. Kíséreljék meg olvasóink leírni egy napi, vagy heti életüket, adjanak olyan írásokat, mint Horvát Lajos „Egy élet röviden“, vagy Lengyel István: „Egy emberélet“. Írják meg magukat olyannak, amilyenek, szépítés, elferdítés, tudatos célzatosság nélkül. Küldjenek be olyan írásokat, mint egy csantavíri olvasónk, aki hat hónapi részletezett bevételeinek és kiadásainak tudtunkra hozásával a magyar földmunkás való életét — egy egész vidék (Csantavir) véres valóságát ismertette meg velünk. Hozzá kell tennünk azt, hogy nem egy beküldött cikk csak a rajtunk kívül álló okok miatt nem jelenhetett meg. Azonban ez írói kedvét ne vegye el a további munkától. Tovább dolgozni, mert akár a változott körülmények, akár a kifejezni tudás gazdagodása utat törnek majd számukra.

7.

A LEGOLCSÓBB MAGYAR LAP VAGYUNK. Olvasóink dinárjai, az előfizetések képezik minden jövedelmünket. 48 oldalt csak azért tudunk ilyen áron adni, mert anyagi ellenszolgáltatás nélkül dolgozik mindegyikünk a lapért és ezen át népéért, népe javáért.

Hogy a ránk bízott pénzzel jól gazdálkodtunk, arra mérlegünk világít rá. Nem akarunk anyagi előnyöket. Ezt az bizonyítja, hogy a mutatkozó felesleget olvasóink vagyonának tekintjük és ha a lap árát nem is tudjuk csökkenteni, a jelen *kettős számot 4.— dinárért adjuk*. Az elvünk, hogy az olvasóktól befolyt összeg teljes ellenértékét szolgáltatassuk.

Eppen azért, mert ilyen szemszögből nézzük a dolgokat, nem a magunk, de az ügy nevében, amit képviselünk, joggal várjuk el minden olvasónktól, hogy a lap terjesztésében, emelésében, cselekvő részt vegyen. Mert minden, még az igazság is, csak akkor válik valóvá, ha azok veszik vállalkra, akikért az volt, van és lesz.

Minden új előfizető egy lépés a cél felé. Minden új olvasó új fény sugar a sötét éjszakában. Hogy virradjon, hogy a hajnalhasadás virágküllői beragyogják egünket, harcolnunk kell. Mindenki ott, ahol van és úgy, ahogy tud.

Az igazságért, az egységért, a haladásért; az igazságtalanság, az ékverők, a kerékkötők ellen!

Nagy és merész feladatot vállaltunk és akadályokkal teli útra hívjuk olvasóinkat. De csak nagy és merész célok lelkesíthetnek és adhatnak erőt: áldozatra, kitartásra, haragra — a végső győzelemig.

Iványi János

Mezőgazdaságunk nehézségei

Szűkebb hazánk, Vojvodina, mezőgazdasági válsága szoros összefüggésben van a világszerte immár 14 éve tartó általános mezőgazdasági válsággal. A mezőgazdaság világválságát a tervszerűtlen termelés és fogyasztás idézte elő. A mezőgazdaság magával rántotta a többi termelési ágakat is úgy, hogy 1929-ben már általános válságot, az összes termelési ágakat átfogó vilákrízist, váltott ki. Úgy a mezőgazdaság, mint később az általános válság fő jellemvonása, egyrészt a javak nagyméretű felhalmozódása, másrészt a tömegek nagy insége és teljes vásárlóképtelensége. Tárgyunkat ez a tény egyébként csak annyiban érinti, amennyiben Vojvodina legfőbb termelési ágazata, a mezőgazdaság és az itteni lakosság életkörülményei és életmódja, sorsa és balsorsa ezzel a kérdéssel összefügg. Vojvodinának mezőgazdasági cikkekben valóban nagymennyiségű termés-feleslege van és ezeket a világpiacon helyezi el. Az így szerzett pénzzel vásárolja azután a megélhetéshez szükséges egyéb eszközöket. A mezőgazdasági válság tehát a mezőgazdasági termékek árainak csökkenését, ezáltal pedig a mezőgazdasággal foglalkozó lakosság szükségleteinek és igényeinek leszállítását eredményezte. Elősorban tehát ez a tény idézte elő a vojvodinai mezőgazdaság nehéz helyzetét.

Sajnos, ahogy másutt, úgy Vojvodinában sincsenek meg — a jelen keretek között — a kiút lehetőségei. A napokban — Londonban — megtartott buza-konferencia tanulságai is azt mutatják, hogy amíg a kínálat-kereslet lesz a termelés egyetlen szabályozója, tartós javulásra nem számíthatunk. Amíg a mezőgazdasági államok a búzát külföldön alacsony áron kénytelenek árúba bocsájtani, ugyanott pedig az ipari cikkeket magas áron megvásárolni, a válság csak mélyül és szélesedik. A búza és más mezőgazdasági cikkek árait pedig a nagy kínálat és a csekély kereslet tartja állandóan alacsony színvonalon. A kereslet csak a tömegek általános jövedelmének, az ipari és agrár-munkásság béreinek jelentékeny emelésével, volna felemelhető. Az ellentmondásaiba gabalyodott mai rendszer azonban semmiképp sem hajlandó ezt a megoldást választani, sőt minden olyan törekvést, amely a tömegek jövedelmét, tehát életszínvonalát emelné, csírájában megfojt. Így a csökkentett fogyasztás emelkedő kínálatot és a mezőgazdasági termékek felhalmozódását idézi elő. Minél mélyebb a válság, annál nagyobbak az eladatlanul heverő készletek. 1934-ben a „felesleges“ buza 34 millió tonna volt, ma 20 millió tonnára becsülik, de a kilátások olyanok, hogy ez a mennyiség még szaporodni fog.

Ezek az általános jellegű megállapítások az egész mezőgazdaságra vonatkoznak. Természetes, hogy a mezőgazdasági lakosságon belül vannak rétegek, amelyek a válság hatását könnyeb-

OLVASD ÉS TERJESZD A HIDAT !

ben és nehezebben, vagy sehogysen viselhetik el. A tőkésített mezőgazdaság, amilyen Amerikában, Kanadában, Hollandiában és kisérszt Vojvodinában is van, a válság csapásait könnyebben kiheveri. A tőkésített mezőgazdasági vállalat rendszerint magas haszon mellett termel, a válság idején ezt a hasznot legfeljebb csökkenti. De a maradi eszközökkel dolgozó kisbirtokos, válság idején, csak úgy tud termékeitől megszabadulni, ha termelési áron, vagy azon alul, adja el. Így évről-évre szegényedik, eladósodik, míg végül is eladja (vagy eladják!) földdarabkáját, jómaga pedig bér munkára, napszámra szorul.

Mint ebből látszik a továbbiakban nem állhatunk meg a mezőgazdaság nehézségeinek általános elemzésénél, hanem az azon belül uralkodó tulajdon- és birtokviszonyokat is szemügyre kell vennünk. Ebből a szempontból érdekes adatokat szolgáltat a nemrég megjelent hivatalos statisztikai évkönyv.*

Vojvodinában 1931-ben (Bánát, Bácska és Baranya) összesen 182.231 földbirtok volt 1,254.678 hektár területen. Ezek a földbirtokok a következőképen oszlottak meg:

2 hektáron alul van	60889 földbirtok	55442 hektár területen
2—5 hektárig	49833	160147
5—10	36381	247478
10—50	33191	572140
50—100	1506	89618
100—500	393	70249
500 hektáron felül	38	59604

A fenti számadatok sok mindenre világítanak rá. Elsősorban megállapíthatjuk, hogy az agrár-reform ellenére Vojvodinában még mindig van 38 földbirtok 500 hektáron felül, ami összesen 60 ezer hektár területet jelent. Ha ezt összehasonlítjuk a részletes kimutatásban feltüntetett törpebirtokosok számadataival, meglátjuk, hogy ennek a 38 birtokosnak több földje van mint 60889 két hektáron aluli törpebirtokosnak, akiknek összesen csak 55,442 hektár földjük van.

Amikor a vojvodinai mezőgazdaság fejlődését kutatjuk, nevetséges volna tehát egységes „parasztaságról“ beszélni. A 38 tőkésített nagybirtok a lehető legmodernebb mezőgazdasági eszközökkel, gépekkel, fejlett technikával, pontos szám- és könyvvitellel dolgozik, a 61 ezer törpebirtok pedig az elengedhetetlen termelő eszközöket is nélkülozi és éppen mai létezésével bizonyítja hamaros menthetetlen pusztulását. Az utóbbiak tulajdonosai rendszerint a legnagyobb nyomorban tengődő agrár-proletárok, akik ezt a kis földdarabkát is bérbeadják olyanoknak, akiknek megvannak a termelő-eszközeik. Ők maguk napszám vagy városi munka után néznek.

Itt meg kell még említeni, hogy a napszámosok és alkalmi munkások, nem csak ezekből a törpebirtokosokból kerülnek ki. Ők csak kis tördékét képezik a vojvodinai falu szegényeinek, mert Vojvodinában — megbízható magán becslés szerint — még 250.000 földnélküli parasztes család van, akik épp a kis- és törpe-

birtok felaprózódása folytán maradtak föld nélkül. Ez a két réteg, kb. 300.000 család jelenti tehát tulajdonképen a gazdag Vojvodina szegénységi szaldóját.

Milyenek a kilátásai ennek az osztálynak? Mint láttuk a „leggazdagabbja” sem rendelkezik 2 hektár földdel, tehát avval a legminimálisabb földterülettel, amely egy három tagú család megélhetéséhez elegendő volna! Az európai társadalom tulajdonviszonyi fejlődése ezt az osztályt állandóan szaporítja és mivel ennek egyetlen jövedelme a napszám illetve a bér munka, a nagy munkakiutalás révén a munkabérek is állandóan csökkennek. A munkabérek csökkenése pedig tovább mélyíti az általános válságot. A tapasztalatok ezenfelül azt mutatják, hogy a tőkésített és gépesített vojvodinai nagybirtok nemcsak képtelen felszívni a szaporodó föld- és munkanélkülieket, hanem — éppen a gépek alkalmazása folytán — még az eddig alkalmazott munkások számát is csökkenti, ezzel is mélyítve a válságot. A középbirtok — amely egyébként szintén a tőkésedés útján van — mindjobban gépesít, így az sem tudja a szaporodó földnélkülieket munkába állítani. Ez teszi Vojvodinának legsürgősebb kérdésévé a földmunkás-kérdést, és az illetékes tényezők is kezdik látni, a nagyszabású, átfogó intézkedések szükségességét. De a megoldást egyéni és politikai érdekek állandóan akadályozzák.

Mindenesetre bizonyos, hogy a gépek által a mezőgazdaságból kiszorított és a kisbirtok világszerte tapasztalható pusztulása miatt földnélkül maradt paraszti elemek súlyos teher a társadalmi rend mérlegén és lelkiismeretén. Azt, amit máshol ilyenkor tenni szoktak, nálunk még nem kísérelték meg: nagy közmunkákkal enyhíteni a válság hatását. Vojvodinában számtalan a rossz országot, rozoga híd, kiszáritatlan mocsár, bizonytalan folyamgát stb. amelyek rendbehozása, kiépítése enyhítené a mind súlyosabbá váló vojvodinai földmunkás-kérdést.

A világválság kitörése előtt a földmunkából kiszorított paraszti elemek részben a fejlődő iparban nyertek elhelyezkedést. Ez a megoldás azonban ma — az ipari termelés világméretű és fokozódó válságában — lehetetlenné vált.

Az említetteken kívül a középső mezőgazdasági rétegeket kell még szemügyre venni. Itt sem vehetjük — természetesen — egy kalap alá a szemben álló két szélső réteget: a 2—10 hold közötti kb. 86.000 kisbirtokost, a kb. 33.000 jómódú 10—50 hektár földdel rendelkező gazdával. Mert míg az előbbieknél csak idő kérdése, hogy mikor jutnak a fent említettek vigasztalan helyzetébe, addig az utóbbiak állandó földvásárlással mindjobban erősítik társadalmi helyzetüket és lassanként uralkodó réteggé válnak.

A kisbirtok megmentése sok európai közgazdász fantáziáját foglalkoztatta, természetesen eredménytelenül. A kisbirtok pusztulását a tőkésedő Európában nem lehet megállítani. A pénzgazdálkodásra való áttérés magával hozza az ipari tőke felsőbbségét a mezőgazdasággal szemben. Amikor az ipari tőke finánc-tőkévé alakul át és átveszi az államigazgatást elsősorban a me-

zőgazdasági rétegre nehezedik. A kisbirtok említett versenyképtelensége a tőkésített nagybirtokkal magában elegendő ok volna a teljes tönkremenetelhez, de ezt a folyamatot számos körülmény gyorsítja: a tőkehiány, az uzsora és a kamatrabság, a teljes gazdasági és politikai szervezetlenség stb. Ehhez járul még az örökösödési rendszer, amely a földet felosztva, a közép nagyságú birtokból előbb kis- majd később törpe-birtokokat hoz létre.

A középbirtokról Vojvodinában elmondhatjuk, hogy a virágzás stádiumában van. A kis- és törpebirtok összes bajaiból a középbirtok óriási hasznót húz. Elsősorban a túlméretezett munkaerő-kínálat által olesón jut a földjei megműveléséhez szükséges munkaerőhöz. A piacon, a kisbirtokossal szemben, aki kénytelen bújáját mindjárt az aratás után a legnagyobb kínálat idején eladni, a középbirtokos várhat, spekulálhat tavaszig, nyárelőig, amíg az árak feljavulnak. A tönkremenő kisbirtokostól, aki a földjét már nem képes megfelelően gondozni és művelni, mert ehhez sem szerszáma, sem tőkéje nincs, a középbirtokos a földet olesón kibérli, vagy megveszi. A középbirtokok száma ezért szaporodik és az egyes kisbirtokok kiterjedése állandóan növekszik. Ugyancsak kedvezőbb helyzete van a középbirtokosnak hitel és tőke tekintetében, mert a bankok szívesebben folyósítanak számukra kölcsönöket. A középbirtokosok rétege képezi tehát azt az osztályt, amelynek Vojvodinában társadalmi és politikai hatása vetekszik a nagybirtokosok és ipari tőkések politikai erejével.

A Vojvodina gazdasági összetételében uralkodó áldatlan tulajdonviszonyokat a tömegek nyomására agrár-reformmal próbálták ellensúlyozni. Ez azonban nem érte el a kívánt eredményt, mert az idegenből idetelepítettek, a kolonisták, oly kicsiny darab földet kaptak (*a legjobb* esetben családtagonként 1 holdat), hogy azon nem tudtak mihez kezdeni. Természetesen, nemcsak a kellő berendezésekről nem gondoskodhattak, de még a váltságot sem fizethették. Ezért rövidesen bérbeadták vagy eladták földjüket

állami vállalatoknál igyekeztek elhelyezkedni — ha tudtak. De mivel az állam sem tudta alkalmazni a sok földből kihozott kolonistát, a földnélküliek száma ezekkel az elemekkel is szaporodott. A föld eladását egyébként az állandóan növekvő adóhátralék, a kereskedőknél hitelbe vásárolt, házépítéshez szükséges felszerelés és anyag-számlák esedékessége, esetleg egy-két kis váltó lejártá vagy talán valamely családtag megbetegedése is sürgetővé tették. Így az agrár-reform, ahelyett, hogy a segítségre leginkább rautalt földmunkásságon segített volna, újabb seregekkel szaporította annak táborát, ugyanakkor pedig a középbirtok megerősödését eredményezte.

Annyira közismert tény, hogy szólni sem kellene róla, hogy a minta-gazdaságoknak nyilvánított tőkésített nagybirtokok fényes üzleteket csinálnak. Gépesített, belterjes üzemekkel termelésüket a maximumig fokozzák. A csókai Lederer-féle uradalom pl. több száz fajta rózsát és más virágot termel, amelyet repülő-

gépen külföldre szállít. A Bega tiszai torkolatánál elterülő kb. 8000 holdas „minta“-halastó milliós hasznokat jövedelmez tulajdonosának és ahelyett, hogy azt kiszáritanák és a családok szárait földhöz juttatnák, ez a halastó állandóan szélesül, mert a környező kisbirtokokat a tulajdonos lassanként felvásárolja és a termőföldeket, melyek évente több száz embernek adtak munkát és megélhetést, víz alá süllyeszti.

Kiss Flórián

Földmunkások között

Fekete, ragacsos sártengeren küzdjük keresztül magunkat. Gumi-cipővédőm nagyokat cuppanva csuszkál le-föl a lábamon. Kerítésekbe kapaszkodunk, vagy az útszéli fák derekát átkapva lendülünk előre. A nehéz út minden figyelmemet leköti. Csak néha-néha merek oldalt nézni a kíséromre. Ő egykedvűen tapossa a sarat. Már megszokta. Idevalósi. Úgyesen ugrál jobbra-balra nagy faklumpáival s úgy siklik keresztül a latyakon, mint valami hegyi vadász sítalpaival a porzó, szikrázó alpesi havon. Hó itt is van, de milyen! Piszkos, barna-szürke, szétfolyó habarék fedi a ritkábban járt utcarészeket. Itt-ott még szánkót is lehet látni, ahogy a felcsapó fekete iszapban úszik a szügyig sáros lovak után.

Apró házak maradoznak el mellettünk. A napsütéses téli délutánban az utunkba eső árok repedező jégtábláin játszadozó gyerekek próbálják ki egyensúlyzó ügyességüket. Nagy darabokat törnek le a jégből és hosszú, lötyögő Bata-csizmáikkal tapossák a vizet. Nagy utcában keskeny téglával kirakott járdák, a kocsin uton feneketlen sár. Kevesen vannak kinn. Egy-két kendős asszony beszélget a házak előtt. Az egyik sarok mögül pörgekalapos, fekete ünneplőbe öltözött ember fordul erre, fényesre kent csizmáival lassan, méltóságteljesen lépeget. Bizonyosan valami jó módu gazdaember. Mellettünk egy jöltáplált, kékszubbonyos rendőr húz el. Vasárnapi csönd. Sárgára, kékre, szürkére mázolt házak sorakoznak sűrűn egymás mellé. Apró, mélyenfekvő ablakaik tanúskodnak, hogy vert falakból készültek. Se nem piszkosak, sem nem tiszták. Semmitmondóan, lustán bámulnak egymásra, hallgatagon, zárkozottan, mint lakóik, akik köszönés nélkül kerülnek ki bennünket.

— Egy nagy malmot láttam kint az állomás mellett — fordultam kíséromhöz, hogy megtörjem a csendet, van itt még ilyen?

— Három nagy malom van, az egyik villanyközpont is, az látja el a falut villannyal, meg egy pár kisebb daráló. Nem adnak azok sok munkát nekünk . . . Emerre! — szól, hogy tovább akarok menni a sarkon.

Szük uccába fordulunk be. Újra bokáig süppedünk a sárba. Lassan csuszkálunk célunk felé.

Egyszerű parasztház előtt állunk meg. Kis fatábla, melyen

eredetileg bizonynyal piros, de most inkább rozsdabarna színű festett szöveg jelzi, hogy megérkeztünk. Benyitunk a kis kapun. Rövid folyosó, jobbra két lépcső. Lábamról verem le a sárkupacokat.

— Sose rázza — magyarázza emberem — nincs itt palló. A szoba is csak olyan földes, mint erre kint.

Bent párás, füstös a levegő. Pár négyzetméternyi területen legalább negyven ember szorong. Székek nincsenek. A falak mentén két pad, azon ülnek sorjában az öregebbek. Akinek nem jutott hely, az áll. Bizony itt már csak elvétele lehet fekete ünneplőt látni. Utótt-kopott kabátok, foltozott nadrágok, kinyűtt, zsiros kalapok és faklumpák. Földmunkások ezek. Magyar földmunkások. A banyakemence elé kis kályhát húztak, az terjeszti a meleget. A fehérre meszelt falak csillognak a lecsapódó emberi párából. Az ablak előtt a szoba végiben asztal, mögötte az egyetlen székek. Odatesséknek engem.

Beszélni kezdek. Kultúrmunka. Olvasás, Könyv. Lapok. Hogyan szervezzük meg? . . . Az emberek hallgatnak. Merően néznek rám. Kultúrmunka? — villan át az agyamon — tulajdonképpen miért is beszélek én itt kultúrmunkáról, mikor munka kellene, rendes megélhetést, kenyeret adó munka? Nem nevetséges az, hogy most erről beszélek? Én hibáztam el, vagy nem hibáztak-e el már mások előttem? — Vajdasági magyarok, földnélküli jobbágyunokák, kiknek földszagú sóvárgása sohasem elégülhetett ki az ezerholdas magyar szántókon, hol magyar munka nyomán mindig csak idegennek ért be a szem, vagy földtartó, kevély urak, kik a nép közé csak szavazatot szedni jártak és beros hajnalokon jobbágyleányokat hajkurászott virtuosos kedvük? Kinek a bűne, hogy ezen a vidéken, csak fütyös, káromkodós úri betvárság, vagy pókhálós, boszorkánylátó-babonás sötétség termett?

Belenézek az arcokba.

Hisz van itt akarás, van itt kedv, lázadó kiütkeresés. Akarása a jobbnak, szebbnek, emberinek. Igen, jobbágyok voltunk és földnélküliek maradtunk, mert kellett a munkás. Kellott az erő a termőföldnek és a gazdának . . . — de éppen ezért van szükség a felszabadító megismerésre . . . közös helyzetünk fel-tárá-sá-ra . . .

Eszembe jutott egyik magyar kultúrmunkásunknak a falukutatásra tett megjegyzése. „Uram, a falukutatás szép és nagyon hasznos tudományos munka, de tudományos, érti? — ami azt jelenti, hogy jó, ha tudjuk maga, meg én. De minek azt megírni, mégpedig úgy, hogy azok is elolvassák, akikről szól?” Igaz. Minek tudja meg az, aki legjobban érdekelt benne. Eddig is tudta a jegyző és hallgatott, tudta a szolgabíró, tudta a megyeispán, tudta a belügyminiszter — és hallgattak. És ha itt álltak volna velem együtt, azzal a szorongó érzéssel, hogy hátha már késő? Mert ha meg is szólalunk, jogos szemrehányással vágathatják felénk: „Miért csak most? Most, amikor az utolsó ingünk is leszakadt.

rólunk, most, amikor az utolsó süttetre való lisztet ettük meg, most, amikor éppen elfelejtettünk olvasni!”

De ki jönne közülük ide? És ha jönne, érezne-e lelkiismeret-furdalást? Kötvé hiszem.

Nagy, háborúelőtti térkép lóg a falon. Kérnek, hogy magyarázzam meg a legutóbbi világeseményeket. Nézem a térképet.

— Ez az ország itt még nincs meg és most már nincs meg. Politika. Az emberek sokat várnak tőle. Itt is, ebben a reménytelenül ragacsos, sárgombócós világban. Imperializmus, gyarmati kérdés kerül felszínre. Isszák a szavakat. Sztrájk. Franciaország, Népfront, Spanyolország. Roosevelt.

Lassan ők is feloldódnak. Mesélnék.

— Igen, harminchatban, az aratás előtt . . . Annyi volt az ember a piactéren, hogy még sose azelőtt . . . A községházán senki se maradt, úgy megijedtek . . . Nem akartunk azon a télen megint éhezni, mindenki ott volt a határból . . . — csillogtak a szemek az emlékezéstől — senki sem mondta nekik, csak úgy jöttek maguktól . . . És akkor sem volt, aki utat mutasson . . . — Elhallgatnak. Egyik-másik legyint . . .

Dózsa-ivadékok. Kerekkepű, zömök, szélesvállú fajmagyarok. Nagy akarások, fellobbanások népe. Abból a dolgos fajtából, mely bilincses évszázadok alatt gyúrta a sáros fekete földet. Őrizte a magyar szót és dalolta a magyar nótát, hogy dolgos erejét, nótáskedvét évszázadok óta mások elhördálják. Időnként nagyot ráz a vállán, ilyenkor magasra szökik benne a régi virtus és szabadságvágyó lelke új határok felé tör. De hol van ma az a lelkéből lelkedzett, fekete föld sárkeresztjét vele együtt cipelő új vezér, aki utat mutasson? . . .

— Olvastuk Féja Gézát, Kovács Imrét, a falukutató magyar írókat — mondja az egyik — és megpróbáltunk mi is adatokat szerezni a faluról. Az előljáróságtól nem kaptunk semmit sem, nem akartak velünk szóbaállni, amikor megtudták, hogy miről van szó. Amit csináltunk a maguk utasítása szerint, az csak anyyi, hogy a saját életünkből jegyeztünk fel adatokat.

Felém nyújt egy noteszt. Olvasom — kiadás-bevétel . . .

Így él egy földmunkás család — teszi hozzá a végén — és ha megírja, azt is mondja el, hogy ingyen lakásban lakunk könyörlétekből. Hogyan is élnénk meg, ha még házbért is fizetnénk?

Ránézek. A számok hihetetlenek. Lehet, hogy túloz. De miért túlozna? Alaposan szemügyre veszem. A kabátja aránylag rendes, taklumpája, külseje semmiben sem üt el a többiétől. Talán még egy árnyalattal jobban is néz ki. Hát mind így élnének? Nem kérdezem hangosan, de mintha megérezték volna a kérdést. Néman bólintanak: igen.

Sötét van, mire újból az utcára kerülünk. A fagy kicsit megszikkasztotta a sarat. Előttünk csak itt-ott lobban egy-egy lámpa fénye. Hallgatagon megyünk. Még most is ott érzem körülöttem az emberek melegségét. Akaratlanul is szorosabban húzódok kísérőm mellé . . .

Csantavir, 1939. január.

Kalmár István

Ezeréves ez a barátság

(Szemelvénny a költő most megjelent verskötetéből)

*Ezeréves ez a barátság,
ha még emlékszel Merseburgra.
Ott ütött első Henrik úr
a Solt nagyúrra.*

*Régi ám ez a nagy barátság,
rég és szívbéli nagyon.
Augsburgnál Bulcsú nagyurat,
meg Lél urat verték agyon.*

*Csodálkozó halott szemek,
Rákóczi és Kossuth szeme.
Mint hogyha bennük csendesen
csak néma könnycsepp fénylene.*

*Csodálkozó halott szemek:
hát ez igaz, hát ez nem álom?
És újra odamegy a bitóhoz
az aradi tizenhárom.*

*Mert ezeréves a barátság
és ezer éve fizet érte.
Most megint szükség van barátságra
és magyar vérrre.*

GÁL LÁSZLÓ

Ady-évforduló

1939 január 27: Ady-évforduló. Húsz esztendeje Ady Endre halálának.

Nem csoda, ha ilyenkor a barátunk, a kortársnak, aki vagyok, a személyes emlékek raja felvonul. Itt, Párisban a „Vér és Arany“ kora volt az enyém, amikor az első komoly demokratikus csatavesztés után Ady politikai emigránsként veszi be magát Párisba. Mindennapi üldögélések a párisi Bakony Café Clunyjében. Együttlétek Lédával a Rue de Levisben. Ostoros kritika, fanyar találgatás, szomorú jövőndülés a magyar sorsról a Louxembourg-kert körüli kis kávéházakban, ahol a versek születtek.

A barát, a kortárs mégis elhessegeti a forró emlékeket. Nincs rájuk szükség, segítségre hívásnak. Baráti bizonygatásoknál előbbben és hatalmasabban jelenti Ady szelleme, hogy mit alkotott,

Ady, a zseni
írták róla — hallatlanul nagy ember volt: néha java unalom,
vagy kutya-macska idegenkedés közben az az érzésünk volt mel-
lette, mintha kívül állanánk a világegyetemen és éteri sodrával
a földteke szágudana el mellettünk. És a kávéházi márványasz-
talon verseit papírra vető Adynál zengőbben és szárnyalóbban
beszélnek versei.

Mit látott Ady harminc év előtti párisi Bakonyából? Páris
akkor az „école laïque“ Franciaországa volt, a Dreyfuss-affér
utóhullámai csapkodták, s Baudelaire, Verlaine, Flaubert, Zola,
Maupassant s egy kissé már Anatole France, Manet és Cézanne
Párisa volt. Politikai és szabadságjogok gazdag gazdája, a nem-
zetközi szellemi élet végtelen kisugárzója.

Ady megfürdött ebben az atmoszférában, de nem is annyira
Párist nézte, mint inkább tükrében Magyarországot látta meg.
Látta, hogy az a feudális rend, amely Magyarországon még ke-
zében tartott minden hatalmat, itt a forradalmak már régesrég
eltakarították az uralom polcáról. Ady a legsötétebb feudaliz-
musból pillantott ki és teljhatalomban látta a polgárt. És meg-
nyugvás volt számára jog és vagyon birtokában látni a harma-
dik rendet, melyet mágnások, püspöki palást, vármegyei uraság
mukkanni sem engedett Magyarországon.

Ady előtt csillogott Párisban a világ sarkaiból ideözönlő koz-
mopolitizmus, káprázott mulatók potemkines világa, tündöklött
gazdaság, káprázott jólét, zúgott vér és arany. De mindezek-
től észrevette, hogy a kispolgárból leválva, már megjelenik az
osztálytudatos proletár és véle egy új erő lépett a világtörténe-
lem színpadára. „A jövődöt formálják itt“, írta egyszer, „a jobb
jövendőt, mindnyájunk jövendőjét. Nekünk elől kellene kezdeni
a dolgot, az első rendnél, a másodiknál és a harmadiknál
végre.“

Én csak egy igazi Adyt ismerek. Az idő és az események for-
gandóságával többféleképp próbálták átformálni alakját. Az igazi
Ady a századeleji Magyarországé, amikor az elmaradt ország
feudális erői az uralkodó dogmák és babonák ellen hareba száll-
tak. Jeremiáskodik, prófétizál, jajjong, kuruc kesergőkbe önti fáj-
dalmát, szitkosan átkozódik, hogy megváltoztassa a gyalázatos
magyar élet sorját. Szellemi megújhodást akar, európai haladást,
megillető helyre akarja az igazi értelmiséget, a polgárt, a mun-
kást, Dózsa György paraszti népét. Úri betyároktól, szellemi és
pénzrablóktól szeretné megtisztogatni a magyar életet.

Az ellenforradalom egy másik Adyt igyekezett kitermelni.
Ígéivel szántottak, vetettek és aratni is szerettek volna e húsz év-

És most újra jelentkeznek egy másik Ady, akinek verseit olcsó mottóként írják fel margóikra gyalázatos nyilas lapok. Ady most már ébredőnek sem elég. Most már fasiszta etikettet kapnak versei, hitleri pózba vágják, Bécs-ellenes kuruc sirámaikat elsikkasztják e labanc nyilasok. A kaszákat pedig, melyeket a nagyurak ellen egyenesítettek Ady dózsagyörgyös parasztjai, a zsidók ellen fenegetik. Pedig, ha volt valamikor jeremiádos nemzetsíratásra oka Adynak, most ne nyilast kutassanak benne, de lássák a végzetet mutogató váteszt. Ne hamisítsanak! Hagyják szabadon felőlni Ady apokaliptikus strófáit. A hitleri gyűrűben vergődő magyar nép sorsa az, ahová az uralkodó osztály politikusai beszorították:

*Most itt várhatja a Poklot,
Sirván, megtépetten, ritkulva,
S a Sorsa, a sorsa,
A Sorsa búszabb, mint a multja.
És most a multja bünteti
Fekete korbáccsal keményen."*

同屏同制同碼同寫等問題，用國語字母拼寫國語，不但不能解決，反會引起混亂，故國語字母不宜採用。

→ 16 →

Parasztok háttal a világnak

A mi vidékünkön, különösen a jó fekete földeken a kettős vetésforgó van szokásban. Ez azt jelenti, hogy majdnem annyi tengerit vetünk, mint búzát. Mivel pedig a tengerinek évente háromszor annyi munka kell, így a tengeri megmunkálása és betakarítása épp olyan izgalmas, hajszás munkával jár, mint a búzáé.

De amúgy is a tengeri fontossága nem kisebb, mint a búzáé. A búzából csak kenyér és vetőmag, de a tengeriből szalonna, disznóhús, ruha, adó s néha még téli-tavaszi kenyérpótlék, a jószágoknak pedig egész évi takarmány lesz.

Elgondolhatjuk hát, hogy ha nyáron, amikor őszi sárra, téli fagyra még nem is gondol az ember, az éjszakák rövidek, a nappalok hosszúak, mégis hajtjuk a munkát, mennyivel jobban hajtjuk az őszi tengeritörés idején, mikor az ember már a sártól, víztől, csataktól, járhatatlan utaktól és rothadó, penészedő tengeritől retteg.

Ha aztán a tengeritermés olyan jól sikerül, mint az elmúlt nyáron, akkor embertelen éjt-napot egygyétező hajszá kezdődik, hogy mielőbb, amíg jó az idő és az út, betakarodjon a termés. Sőt nemcsak erről az ideitől a termésről van most már szó, hanem a jövő évi búzáról is, amit majd a tengeri földekbe lehet csak vetni.

Az idő nagyon jó volt most szeptemberben. Mérsékeltlen meleg nappalok, mérsékeltlen hűvös és harmatos éjszakák, ilyen kell az éjszakai csutakvágáshoz és a hajnali kévekötéshez. Ráadásul a holdtölte is a kellő időben jött, a legnagyobb munka közepén, tehát világos éjszakák voltak, lehetett dolgozni.

Nos, ezeknek a hajszás, dolgozós heteknek a közepén került a német-cseh kérdés döntés elé. Mindig tudtam, s már meg is írtam, hogy a parasztságban egy ősi, elemi pacifizmus van, amely azonban nem azonos sem a kényelmes polgárok, sem a szocialista intellektuelek, sem a szocialista munkásság tanult pacifizmusával. Ezt azonban a maga valóságában csak most ismertem fel igazán.

A parasztok el vannak merülve a munkában, a természettel való küzdelemben. Ez az ő külön izaglmuk, más izgalomnak, társadalmi izgalomnak nehezen jut bennük hely. Háttal állanak a világ felé, s nem érdekli őket sem a nagy világ, sem a szomszéd népek, de még a saját hazájuk sorsa sem. Egyetlen dolog érdekli mélyen és igazán őket, a föld, a munka, a termés betakarítása, mert ebben van az élet és a jövő. A holnapi kenyér és a „boldog öregkor“.

Hogy pedig ez nem valami lélek nélküli tompaság, azt a magam esetével látom igazán bizonyítva. Én is hajnalonként keltem, felzavartam a gyerekeket és gyerünk! Este megint a sötétben botorkáltunk haza. Közben a világkatlan forrt, az ujságok üvöltöttek a legújabb híreket, a mozgósítási parancsokat, az asszonyok és a szekerező parasztok a földekre is kivitték a hírek foszlányait,

az ember meg-megállott egy pillanatra, belédöbbsent, hogy hátha csakugyan, de aztán megint nekifogott a munkának: lesz, ami lesz, a tengerit csak le kell törni, nem hagyhatjuk itt szerteszét a földeken. Este, ha hazamentünk, átfutottam az ujságokat, látom, a helyzet zavaros, nem lehet tudni, mi lesz, talán megint megbolondul a világ, húszévi kínlódás után, húszévi vágyakozás után, amelyben a megzavart paraszti nép a nyugalom, az értelmes élet után vágyakozott, most újra ottleszünk. Elpusztul minden: föld, jószág, család s aztán majd kezddhetjük előlről, hogy ritmust és értelmet vigyünk a paraszti életbe. De hiába volt ez a töprengés, az ember fáradt, aludni kell, hajnalban pedig észbe sem jut a háború, csak gyerünk, mert a tengerit mindenáron le kell törni, amíg meg nem jönnek az őszi esők.

Egyszerűen a paraszti értelem nem akarta bevenni, hogy háború lehet megint. Csak majd amikor embereket és lovakat vittek el, vette tudomásul, hogy a munka és a természet világán túl, egy másik világ is van, amely ügylátszik már fontosabb, mint emez. De azért a pánikhoz még nem érkezett el. Még nem indult meg a felelőtlen pénzköltés, földnek, javaknak az az elkeseredett pazarlása, ami a paraszti tömegeket, mint valami apokaliptikus hangulat, el szokta ragadni az úgynevezett „nagy idők“-ben.

P á n i k

Ritkán járok Pesten. Nemrégiben a dolgaim nagyon összehűsödtek s mert amúgy is nagyon vágyakoztam már „az emberek közé“, hát felutaztam. Nem tudom, városi emberek ismerik-e azt a fajta szomjúságot, amit talán ezzel fejezhetnék ki: „okos emberekkel szót váltani“. Igaz, az a romantikus izgalom, amellyel régebben a híres-neves emberekkel a „nagy“ írókkal való találkozásra készültem, most már nem ragad el. Most már nincsenek illúzióim. Most már tudom, hogy a műveltség és a hírnév alig valami, az ember a „minden“. Most már úgy nézem a művelt embereket is, mint a falusi parasztokat: vegyes az ember ott is, itt is; rossz-jó, okos-bolond, hol külön-külön, hol egyazon emberben. Most már tudom, hogy aki nem vár sokat, az nem csalódik nagyot és mégis, — egy kicsit csalódottan jöttem haza.

Mi okozta?

A pánik.

Nem csupán a háborús hangulat átmeneti zavarairól beszélek. Nem is az ucca embereinek szeles felületességéről. Ezekről már rég megállapítottam magamban, hogy menthetetlenek: szép szó, okos beszéd nem fog rajtuk, hiszen beteg emocionalisták, a gondolat nem a fejükbe, hanem a hasukba megy. Ellenben az értelem embereiben, az intellektuelekben, írókban, effélékben még egy kicsit biztam. Olyan okosak némelyek, olyan szépen és józanul, olyan logikusan és meggyőzően írnak, lehetetlen, hogy ez csupán a mesterségük volna, lehetetlen, hogy közönséges íródékok volnának, akiknek az a kötelességük, hogy a világ számára okosan és józanul írjanak.

Nem is az kedvetlenített el most sem, hogy sokan belekerültek közülök a tömeghisztéria sodrába, hogy négyyszögletes kis cédu-lácskák kijelentő, fenyegető, számonkérő vagy tettehívó monda-tainak a szuggeszciója alá kerültek, hanem az, hogy félelmükben és reményeikben, érzelmeikben és okoskodásaikban nincs rendszer, nincs értéklő módszer. Nincs sorrendjük: értelmi pánikban élnek.

Mert rendben van: „háború lesz“, vagy „diktatúra lesz“, „a demokrácia napja leáldozott“, „a sötétség korszaka kezdődik“, de ha már amúgy sem tudjuk elhárítani, akkor miért nem bírjuk összeszorított fogakkal elviselni?

Ez a kor, bizony, felőröli az embereket s most látom csak, hogy milyen keveset ér a műveltség, sőt az okosság is az egész-ség nélkül.

Nem érzéketlen bivaly-egészségre gondolok, ilyen nyárspol-gárok tízezzrel alszanak most is a jó puha paplanok alatt, ha-nem egyensúlyozó készségre, arány- és távlatérzékre. A normális parasztember jut eszembe, aki néha-néha ritka alkalmakkor, lako-dalmi vagy kocsmai boros hajnalokon elmeséli, hogy mi minde-nen ment keresztül, hányszor volt beteg a felesége, hány gyereket temetett el, hány lova, tehene, disznója dögölt meg, hányszor semmisítette meg jégverés, tűz, áradás vagy aszály a termését élete folyamán. De csak ilyenkor beszél róla — ha egyáltalán be-szél — s ilyenkor is csak emlékezésből, egyébkor hallgat. Eltemeti a bajokat emlékezete mélyére, mert másképp nem tudna élni, nem tudna mindennapi bajai közt helytállni.

Mi okozza hát, hogy a művelt, okos, sőt tudós intellektuelek-ben nincs ilyen egyensúlyérzék? Mi okozza, hogy 10—20 intellek-tuel, aki egyformán érez, egyformán gondolkozik, nem hogy együttesen cselekedni, de még együttesen szenvedni sem tud?

Régebben felületesen azt hittem, hogy a „nagy betűk kultú-rája“, az idegekre pályázó, ordító városi plakátkultúra, a bulvár-szellem mérgezi meg őket. Ma már látom, hogy ez nem elég ma-gyarázat. Mert miért nem mérgez meg mindenkit? Miért marad egynéhány intellektuel és néhányszáz nehézéletű munkás egész-séges és józan?

És régebben azt hittem, hogy ez nem a magyarok betegsége. Öncsalás volt. Ma már látom, hogy a magyarok, sőt a parasztból lett intellektuelek közt is terjed ez a betegség. Csak a stílus más, a lényeg ugyanaz. Már pedig legyen az ember pesszimista, legyen cinikus, csak kelekótya, hangulat ember ne legyen.

És itt eszembejut Alexej Tolstoj „Kálváriá“-jának pár beve-zető oldala az 1910-es évek orosz értelmiségéről. Micsoda értelmi és érzelmi pánik, micsoda kelekótya emberek: futuristák, anar-chisták, nihilisták, pánszexualisták és mindenféle isták voltak ott. De azok még legalább valamilyen -isták akartak lenni, a mieink ennél is rosszabbak: semmi-isták. Még csak nem is karrieristák, mert ahhoz is egyéniség kell, pofa kell, szemtelenség, sőt a rossz-hoz való bátorság is kell.

Hiába ezeknek a józan szó, hiába a logikus beszéd, az is kinn kopog a koponyák külső felületén, vagy csak a vérbe megy, a szí-

vet dobogtatja, emócióvá válik, de az agyakban kavargó eszmétörmelékek, „saját szempontok“ és fixa ideák közé nem hatol be. Itt már csak az ér cél, aki az idegeknek beszél és azoknak is csak ököllel. Ha közéjük csap, meglapulnak és megnyugodva hajolnak a járomba, írnak és hirdetnek azt, amit parancsolnak. Nincs világnézetük, oldottlelkű hisztériások.

Az vigasztal csak, hogy a sok veszteség, a sok elvesztett reménység és elhullott bajtárs után még mindig akad itt-ott egy egészséges ember, aki valóban összeszorított fogakkal keresi a rést, ahol bedughatná a lábát és nyitva tarthatná az ajtót a józan ész és a cselekvő értelem számára.

VERES PÉTER

Kis Samu Jóska

(Íródott 1914-ben, Galícia vérmezőin...)

Egy faluból jöttek, valahonnan az erdélyi határról, de huncutok is voltak, mint a székelyek. Mindig vidámak voltak, mindig jókedvűek s a sorban mindig egymás mellett állottak s egy nevük lett a végén, az egész ezred ismerte a hírüket, az egyik legény Kis Samu volt, a másik Samu Jóska, de a kettő együtt Kis Samu Jóska volt.

— Testvér — mondta Kis Samu éhes kezdek lenni.

Már akkor két nap óta nem ettek. Nem volt a világon semmijük. Előre küldték őket a drótkadályokhoz, mögöttük nagy tisztaság volt, azon csak éjjel tudott egynéhány katona keresztül lopózni, azok is inkább történelmet hoztak nekik, mint ennivalót.

— Mit együnk testvér? — mondta Samu Jóska.

— Mi van?

— Vizem van.

— Nekem meg sóm.

— Hisz az nagyszerű, főzünk levest

— De miből?

— Fűből.

— Jó lesz az?

— Jó hát.

— Megájj, az nem jó lesz. Paréjlevest főzök én, az jobb lesz.

— De nincs paréj.

— Szedünk. Ebbe a nagy mezőbe csak lesz valahol. Ides anyám otthon csak kimegy, mingyán hoz egy főzetre valót.

— A nagyon jó lesz akkor.

Még nevettek is rajta. De bizony hiába csuszkálták végig a letaposott rétet, nem leltek olyan paréjt amit meg mertek volna főzni.

— No testvér, én kimegyek a drótok elibe, ott még nem járt senki, ott szép a fű, abba csak lelünk...

— Én is kimegyek.

— Nem jössz, mert ha egyik ott marad, a másik már csak ne maradjon egy kis paréj miatt!

— Hát tudod mit, akkor én megyek ki.

— Persze, le akarod előlem logetni a mezőt. Ismerlek.

Ezzel Kis Samu már ki is bújt a szöges drótok alatt. Lassan csúszott előre, mint egy nagy vastag vakondok. Minden fűszálat megérintett, megszagolt, minden laput megízlelt, de csak nem talált olyat, amelyet az édesanyja szokott otthon szedni, gyenge, édes leveleket, de messze is van az édesanyja, meg az édes szülőföld.

Ő csak mászott, egyre mászott előbbre, olyan jól esett lassan tovább csúszni a zöld fűben, puhán és csendesen, kapargálva s a fejét bele-bele fektetve a magas, kaszálni való perjébe.

Az oroszok hadállása nem volt bizony messze. Valami száz méterre volt itt csak az orosz lövészárók, de közben sűrű bokrok voltak s olyan magas fű, hogy még ha feltérdelt, akkor sem látszott ki belőle semmi. Kis Samu csak ment, ment előre. Nem tudta miért megy, úgy csúszott, mint a csiga, a szemét is alig nyitotta ki s alig látszott, hogy előre halad, csak ő maga látta, ahogy az egyenesen álló vékony fűszálak lehajoltak a teste alatt.

Egyszer csak valami furcsa mesz ütötte meg a fülét. Az első pillanatban rémülten hallgatott, azután elkezdett nevetni halkán, hogy hangja ne legyen.

Horkolást hallott.

Most mit csináljon?

Ki alhat ilyen nyugodtan a nagy kerek ég alatt? Ha a szemét felvetette, csak a mélyseges kék eget látta. Keletről fehér fellegek úsztak rajta. Istenem, hogy tud aludni az ember a nagy idegenben, ellenség között? . . . A test megköveteli a maga pihenését. Hogy megy otthon aludni az ember, mikor vége a munkának, hogy belefekszik a jó, puha szénába a szénatartóban s reggelig azt se tudja, mi az élet... csak éjféltkor, ha a lovak prűszkölni kezdenek, akkor érez fel, hogy szinte félálomban eleget tegyen a kötelességének: új szénát vessen a ló elé... S hogy meg lehet szokni mindent. Most is majd leragad a szeme, de nem tud elaludni azért... Pedig mintha abból a csendesen, édesdeden alvó emberből valami álomsugarak terjednének, amelyek rá is ráragadnak az ő pilláit is édes mézzel kenik, a homlokában bódulást érez, már csaknem lebköl egy puha vakondtúrásan, hogy elfeledkezze mindenről, erről a világról, bajról, fáradtságról, zsibbasztó éhségről s átadja magát a legdrágább álomnak...

De hirtelen a másik jut eszébe, Samu Jóska cimborája, aki odahaza a drótkerítés mögött várja az édeslapu leveleket, amiből levest lehet főzni.

Hirtelen minden álom kimegy szeméből... Hát az ő élete, az bizony nem sokat számít, meghaltak már mások is, ezren is, meg tizezren. meg a világ teremtése óta hányan s ezután is meghal mindenki egyszer... De Samu Jóska várja az édeslapu levelet...

Nagyot gondol Kis Samu. Felcsigázza még egyszer magában minden életerejét s megy előre tovább, lassan mint a gyík.

S egyszerre csak előtte az orosz katona.

Ott fekszik a fűben, földes ruhájában elterülve, a sapka félig lefittyent fejről, hosszú szőkésbarna haj csapzott izzadt, feleg homlokán. A szája kacsit nyitva s az arca szelíden, békésen, mint egy gyermeké, ott hever egy zombékön. A fegyver kiesett a kezéből, a kenyérszája ott van melléte, úgy alszik, mint édesanyja ölében a csecsemő, aki annyira boldogan és olyan bizalommal hagyja el magát. Nem bánja, ha akármilyen történik is vele, agyon lehet ütni, agyon lehet csókolni.

mire felébred... Hát ez az orosz mire bírta magát?... A szent Föld ott lebeggett alatta, szinte a föld meleg lüktetését lehetett látni fegyűtt az orosz vitéz csöndes lélekzésével.

Kis Samunak megcsillant a szeme. Éles lett a pillantása, lestemért, milyen mélyen alszik a muszka. Aztán kinyújtotta a kezét, a kezében az éles, hegyes, marokra fogott szuronyt...

Mikor már csak egy centiméterre volt az orosz testétől, kigombolt szőrös, pirosbőrű pihető mellétől, megállott... A kemény vas, a könyörtelen gyilkos, mintha magától állott volna meg, mintha tétovázna megremegve valami szép és igaz gondolat hatása alatt. Aztán visszahúzódik s a másik kézbe kerül.

Kis Samu pedig fogja pusztá kézzel a hosszú orosz puskát s kiemeli a fűből. Milyen engedelmes állat a fegyver, a gép, ha mincs összekapcsolva vele az élő emberi lélek. Már ott volt az orosz halál a magyar magokban... S most újra kinyílt, kinyílt a magyar kéz: felvette a barna kenyeret...

Egyébb nem kellett neki.

Még egyszer végigfutotta a pirosan alvó nagy embert. Nem volt már fiatal ember, hosszas, ritka, szőkebarna szakáll ütközött ki az arcán, a vonásai fáradtak voltak, mint az élet harcában megörlött családapáké, pedig legény volt még.

— Aludj testvér, — mondta Kis Samu magában, azzal a nyakába vette a puskát, a tarisznyát s elkezdett visszafelé csúszni.

Egy horkantást hallott, ettől megijedt. Borzasztó megijedt: ha felébred a szerencsétlen, akkor meg kell ölni.

Várt nesztelenül, mint a roszbogár, amely a legközelebb napszre halott-nak teteti magát s csak hosszú perc múlva indult újra útnak...

Igy indult ő is útnak, vissza a csapáson... Hogy meg lehet ismerni a hóban a nyúl csapását, a páros kettős nyulakat, két kicsi elől, két öreg nyúl hátul. Vagy a rókaékat, ahogy egyenletesen ügetett s hosszú farka utána söpört a puha havon... Az ember útja még súlyosabb, az élő fűvet úgy szétlőri, árkot ás, vés, a füves réten.

Mikor bebújt a drót alatt, Samu Jóska ott találta a poszton. Ült és aludt. Aludt, mint a muszka s nem ébredt fel.

Az alvásért nagy büntetés jár: vesszőzés, kikötés, nagy veszély idején főbelövés... és hogy aludt ez is... Nem bírta szegény kivárni az édes füvetek.

— Nohé, no... — rázta meg a cimborá. — Hékás...

Alig tudott bele lelket verni.

— Itt az ennivaló!

Samu Jóska nagyra meresztett álmos szemmel nézte a kenyértarisznyát, amely dagadt volt.

Ránézett cimborájára, megcsóválta a fejét. Megértette. Hanem volt valami, valami furcsaság a tarisznyában, amitől mindkettőjüknek kekre nyílt a szeme.

Egy kis fura alkotmány: egy kicsi bababölcső.

Samu Jóska vette a kezébe. A tenyerébe vette, nézte. Egész rendes kis takaros bölcső. Bicskával faragva, olyan kis ringó bölcső.

Hallgattak, réztek.

A nap melegen sütött le az égről, kábultak voltak az árnyéktalanságon, csöppek gyöngyöztek le rajtuk s úgy a szemük táján összecsepentek, lebiggyentek...

A Samu Jóska könnye a kis bölcső közepére esett.

— Hun szedted ezt, testvér?

— Ott alszik egy árva magában — mondta Kis Samu.

Samu Jóska megcsóválta a fejét.

Hallgattak. Azt akarta mondani: — Jó lesz az én Bözsi leányomnak!... De nem mondta ki. Csak hallgatott. A másik is azt akarta mondani: — Vidd haza a te kis Bözsi leányodnak!... s ezt se mondta ki.

Törték a kenyérből s lassan eddegéltek. Falatonként morzsolgatták szét az istenadta kenyeret...

Egyszer azt mondja Samu Jóska:

— Testvér.

— Mi kell testvér?

— Hun alszik az árva?

— Hát arra le.

Azzal tovább ettek. Egyszer kis Samu szólalt meg:

— Ejnye, ejnye, ha tudtam volna...

S megint tovább ettek.

Megint Samu Jóska szólt egyet:

— Én tudnék ilyet csinálni az én Bözsikémnek.

S műértő szemmel nézegette, tanulta a bölcsőcske formáját. Aztán Kis Samu mondta:

— Alkalmatos, de nem boszorkányság.

Samu Jóska azt mondta rá:

— Nem.

Kis Samu megint ezt:

— Add csak ide, testvér

— Én? ... Nem én...

— Hásze, jócember, nem akarom megenni.

— Nem, tudom mit akar kend, de én vissza akarom vinni.

— Hogy vinné kend, mikor én hoztam.

— De én tanáltam ki, hogy... Nekem van gyermekem, én tudom mié!...

Nem szólt tovább, csak megindult vissza a másik csapásán. Félte, hogy nem tud szólni a torka szorulásától.

— No, tegyen legalább bele kend valamit, csak nem visz üres bölcsőt — szolt gorombán Kis Samu s egy darabot tört le a kenyereből...

— Ki tudja, az a muszka is mikor kap újra.

A muszka ébren volt, ott ült a fűben, lecsüggesztette a fejét, már nem tudta, mi történik vele.

Csak akkor riadt fel, mikor emberi arc bukkant fel előtte. Samu Jóska intett egyet neki, aztán odanyujtotta féltényerében a bölcsőt.

A muszka csak nézett vérvörös szemmel, elbámulva, gyáván.

— No, vegye csak el kend — szólott barátsággal Samu Jóska — nem dinament van benne, haszen ismerheti mi a.

S az crossz elvette. A két apa egymásra nézett, aztán gyorsan elfordult. Mindenki szégyelte a harcmezőn a férfiszemben a könnyet...

MÓRICZ ZSIGMOND

Mézes-mázos szót készpénzül venni botorság:

Édesen elfurulyáz, ki madárkát csal be a törbe.

(Cato)

Egy summáslány halála

TARDI NÉPBALLADA

Ezernyolcszázhatvanötödik évbe
mi történt a belegrágyi nagykertben:
Farkas Julcsa fellépett az asztalra,
egyenesen beleesett a dobba.

Mikor ezt a szeretője meglátta,
a két kezét a fejéhez kapcsolta:
Gépész uram, álljon meg a masina,
a szeretőm beleesett a dobba.

De a gépész nem akarta hallani,
nem akarta a gépet állítani.
Megállj gépész, várjál a magadéra,
majd téged is elemészt a masina!

Már mikor a nattraktor is megállott,
Farkas Julcsa gyöngye szava megállott.
Piros vére úgy folyik, mint a patak.
Szeretője siratná, de nem szabad.

Gyertek lányok, tegyük fel a szekérre,
vigyük el a főorvos úr elébe.
A főorvos rátekint és azt mondja:
Ennek csak a Nagyisten az orvosa.

Levelet írtak az édes anyjának,
meg is kapta vasárnap délutánra:
Olvasd, anyám, olvasd a leveletem,
a traktorba hagytam az életemet.

Kitették a holttestet az udvarra,
nincsen, aki végig-hosszig sirassa.
Anyja helyett ráborul egy summáslány,
még az ég is gyöngyharimatot hullajt rám.

Gyertek lányok, tegyük fel a szekérre,
vigyük ki a gyöngyvirág-temetőbe.
Tegyük le a hideg sír fenekére,
édesanyja hadd sirassa kedvére.

Tizenkettő, tizenhárom, tizennégy,
Farkas Julcsa édes anyja hová még?
Elmegyek a gyöngyvirágtemetőbe,
rózsát viszek a lányom keresztjére.

Kedves lányom, itt maradnék teveled,
de engem a testvéreid nem enged.
Erdj haza, édesanyám, ne sirass,
Van még otthon három árva, neveld azt.

Távol — kelet

r
u
b
i
n
t
o
s
r
i
z
s
p
e
r
e
s

Ej-ej-ej!
Húzzuk a szekeret —
Kanton felett sötét az ég,
Fekete reggelek.

Ej-ej-ej!
Húzzuk a szekeret —
Kanton megett véres a tó,
Halottak fekszenek.

Ej-ej-ej!
Kezünkön vasgolyó —
Sárga folyó tüze suvadt,
Véres a csobolyó.

Ej-ej-ej!
Fejünkön tiszt urak,
Japán urak, gépfegyverek,
Húszezer halottak.

Ej-ej-ej!
Rajtunk már ruha sincs,
Se tea, se rizs. Térdünk regyő,
Csörömpöl a bilincs.

Ej-ej-ej!
Állítsd a szekeret!
Kanton felett reped az ég,
Rínak a gyerekek.

Ej-ej-ej!
Állítsd a szekeret!
Kanton megett új seregek!
Rubintos rizs pereg.

Ej-haj-hó!
Reped a vasgolyó,
Sárga folyó medre kigyulladt,
Lángol a csobolyó!

Ej-haj-hó!
Reped a vasgolyó,
Sárga folyó méhe menydörög:
Előre négyszázhatzsz millió!

MIAN SZAN

Jelentés

Idestova még éve már, hogy a békés újságolvasó reggeli kávéjához ellentmondó hadijelentéseket szolgálnak fel. A legújabb keletű hadijelentések néhánytízezer kilométer távolságról érkeznek hozzánk — a kínai hadszínterről, ahol a fegyver és municiógyárosok örömeire teljes erővel dörögnek az ágyúk, kattognak a gépfegyverek és a bombavetőrepülőgépek pusztítják a békés lakosságot. A négyszázhuszmilliót számláló, ősrégi kultúrájú kínai népet akarja rabigába fogni a hódító japán lojogó, melyen a vörös nap sugaraival olyan, mint egy kerek seb, amelyből minden oldalról patazik a vér, — a kínai és japán nép ártatlanul kiöntött vére. Az olajfaág helyett esernyővel szálló békegalambok „békét szolgáló” röpködései nevetségesnek és hiábavalónak tűnnek mindaddig, amíg Spanyolország és Kína elcsigázott népét háboríthatatlanul öldöshetik a lelkiismeretlen hódítók zsoldosai.

A Távolkelet nyersanyaga mérhetetlen gazdagságával, többszázmilliónyi szervezetlen és védtelen dolgozó népeivel a telhetetlen világ-tőke szabad zsákmányává vált. Itt mutatkoznak meg legvilágosabban a világháború utáni győztes hatalmak közötti érdekellentétek.

Mar közvetlen a háború után megindult a világhatalomra törekvő nagy államok közötti harc a világ — azaz a piacok és a nyersanyagferrások felosztásáért. A hódító tőke hatalmas étvágának első áldozata természetesen Keletázsia volt. Kimeríthetetlen piacaival az ellentétek kirobbanási színterévé vált. A Kínában megindult rablóhadjárat, az imperialista elnyomás és kizsákmányolás viszont szükségszerűen kiváltotta a kínai népek szabadságharcát. A felébredt kínai népek szoros összefogása és együttműködése az északi szomszéd már szabad népeivel — amelyek már kivívott szabadságukat védik — a Távolkeleten dúló háború jelentőségét még fokozza. Nem csoda tehát, ha a világhatalom után vágyók itt vicsoorítják legmérgebben fogaikat. Ezért lett a Távolkelet a különböző háborúk, összetűzések és kalandok legveszélyesebb gyújtópontja.

Mindezt az 1929-es világgazdasági válság még csak fokozta. Szembetűnnek a világhatalomratörés ismertető jelei: a kartelek és trösztök egyeduralma, a fokozott tőkekivétel, harc a piacok újbóli felosztásáért, az első szakasz: harc a Csendes Óceán uralmáért. A csendes óceáni probléma középpontjában pedig Kína áll. Nem lehetetlen, hogy a Kínában dúló harc megoldása a világ egyik igen fontos problémáját is megoldja, mert Kínában található a legnagyobb kizsákmányolási lehetőség, de egyúttal az a szabadságmozgalom is, amely a gyarmati kizsákmányolás egész rendszerét elsöpréssel veszélyezteti.

Az egyes hatalmak között a harc Kínáért már régóta tart. A legnagyobb érdekeltiségei Angliának vannak, amely 1.189 millió dollárt fektetett be Kínában. Utána következik Japán 1.136., az Egyesült Államok 196, Franciaország 192, Belgium 89, Németország 87, Olaszország 46, Hollandia 28 millió dollár befektetéssel.

Japán terjeszkedése legjobban a „hidegvérű” angol tőke idegeit rongálja, mert őt éri ezáltal a legnagyobb veszteség. Mindezek ellenére Anglia eddig mégis támogatta Japán terjeszkedési törekvéseit, mert egyrészt szeretné Japánt egy szovjetellenes háborúba beugratni, másrészt Japánra támaszkodik az Egyesült Államok ellen folytatott egyelőre gaz-

dasági háborúban. Ez a harc Anglia és Amerika között Kínában, Dél-amerikában és Kanadában, sőt az utóbbi időben Ausztráliában és Indiában is dúl. Anglia már rég megszerzett pozícióival védekező álláspontra helyezkedik a világháború alatt és azóta egyre hatalmasodó fiatal amerikai tőke ellen, amely óriási termelése számára új piacokat keres. Amerika későn érkezett Kínába és ezért az u. n. „nyitott kapu”, azaz szabad kereskedelem híve. Kínai tranzakcióit nagyrészen japán bankokon keresztül bonyolítja le. Japánban igen nagy tőke befektetései vannak és Japánnal való kereskedelme sokkal élénkebb, mint Kínával. Amerika ingadozó magatartása Kínában ezzel magyarázható. Japán agresszív magatartása a Csendes Oceánon az U.S.A.-t erősen nyugtalanítja. Új fegyverkezési- és hadikiadásai, a csendesocéáni flottájának erősítése és a Fülöp szigeteken levő flottabázisának kiépítése nyíltan mutatják politikájának irányvonalát és készülődését a végső összecsapásra, Japán elleni védekezésében szüksége van Oroszország hallgatóságos támogatására és ez a nyitja az újabban észlelhető orosz—amerikai közeledésnek.

Mint európai kollegái, rablőhadjáratát Japán is túlnépesedéseivel (évi szaporulata 800.000 ember) magyarázza, valamint a japán nép történelmi hivatottságával, hogy az ázsiai népek vezetője legyen és azaz az állításával, hogy Kína nem képes saját országát önállóan kormányozni és a Japánt fenyegető forradalmi mozgalomnak gátat kell vetni. Valójában itt is, épp úgy, mint Európában a bomlásnak indult tőkésrendszer a háború igazi előidézője, célja pedig a túl szűk hazai piac ki szélesítése és új piacok meghódítása.

A japán gazdasági élet fejlődése aránylag túl gyorsan ment végbe. Amikor a nyugati államoknak évszázadokra, ahhoz Japánnak néhány évtizedre volt csak szüksége. Közben megoldatlanul maradtak a legfontosabb agrárkérdések. A japán parasztlak fele idegen földet művel és a földbirtokosok három negyedét kitevő szegényparasztlaknak a föld nem egész egy negyede jut csak. Ugyanakkor a 3 százaléknyi gazdag parasztlak a megművelhető föld több mint egy harmada. A paraszt tehát földhiányban szenved és a hivatalos kimutatás szerint több adót fizet mint amennyi a jövedelme. Ugyanez a jelentés nyíltan beismeri, hogy a japán paraszt számára a rizs — a nép legfőbb tápláléka — elérhetetlen fényűzés. Gyökerekkel, fűvel és fakéreggel enyhíti éhségét. Fogyasztóképesége igen csekély. Nem jobb a helyzete a fiatal és államilag dédelgetett nagyipar — 70.000 gyár — munkásainak sem. E gyárak nagyrésztében — hivatalos kimutatás szerint — a munkaidő a napi 11—12 órát is meghaladja. A munkások majdnem felének — 48% — havonta csak két szabadnapja van. A japán munkás fizetése az amerikai munkás fizetésének csak egy tizedrészét teszi ki. A munkásbiztosító és egyéb munkásvédelmi intézmények itt ismeretlenek, aminek következtében Japán vezető üzemi balesetek és a tüdővészben való megbetegedés és halálozás terén. A leírhatatlan nyomor következtében a japán családok tömegesen adják el leányaikat a nyilvános házaknak. A legfontosabb élelmiszereket kivéve Japán minden árucikkben behozatalra szorul, ami az életet rendkívül megdrágítja.

Hogy a túlfűtött katlan szét ne robbanjon, Japán biztonsági szelepeknek kínai terjeszkedését használja fel. Már 1894-ben háborút idéz elő Kínával és megkaparintja Formosa szigetét, Koreát és Délmandzsúriát, amelyről a nagyhatalmak tiltakozása miatt kénytelen volt átmenetileg

lemondani az orosz—japán háborúig (1904—1905). Délmandzsuriával együtt Japán megkapta az oroszok által kiépített Dajren—Csangcsun vasútvonalat, melyet a mai Délmandzsuriai Vasutak néven ismeretes vasúti-bánya-ipari koncerné fejlesztett ki. Japán hamar belátta a vasúti hálózat — az imperialista polip e csápjainak — nagy jelentőségét és egymásután építette ki stratégiai jelentőségű vasutait Mandzsuriában és Kínában. Japán és a cári Oroszország között az 1904—5-ös háború után is folytatódott a vasútépítés leple alatt dúló küzdelem, amelynek a cári Oroszország eltűnése vetett véget, mert az új Oroszország konzekvens hétközi politikája ezt a harcot el akarja kerülni. A mai Oroszországnak nem lévén támadó szándéka, el is adta Mandzsuriában lévő vasútvonalait a japán befolyás alatt álló „szabad Mandzsuriának”.

Mandzsuria óriási, ritkán lakott ország, hatalmas erdőszékekkel, gazdag bányákkal, termékeny szántóföldekkel. Böven van szene, vasaszeze és aranya. Erdei nagyobb területet foglalnak el mint egész Jugoszlávia, szőjabartermelése a világ-termelés két harmad részét teszi ki. Nem csoda tehát, ha Japán világháború utáni kalandjainak első állomása Mandzsuria volt. Itt gyökeret verni nagy előnyt és háttvédet biztosít a többi versenytárrsal (Amerika, Anglia) szemben. Mielőtt Japán Mandzsuriát formálisan is meghódította, ténylegesen gazdaságilag már teljesen befészkelte magát e nyolc család: Micui, Aszano, Micibisi, Szumitomo, Sibuszava, Iaszuda, Okura és Suzuki. Ezek a japán bankbetétek 30 százaléka és a japán részvénytársaságok tőkéjének 75 százaléka felett rendelkeznek. A kínai tábornokok megvesztegethetősége elősegítette Mandzsuria katonai meghódítását és 1932 március 1-én Japán kiáltotta a „szabad mandzsuriai államot”.

Mandzsuria meghódítása Japán nagy étvágyát nem csökkentette és a régi bevált fogásokat alkalmazva, kiprovokálta a már 18 hónapja tartó háborút Kínával. Sikeres előtörését annak is köszönheti, hogy a kínai nemesség, félt a nép már erős szabadságmozgalmától és inkább a japán rabságot vállalta. A kínai munkások és parasztok azonban folytatták a harcot az idegen és hazai elnyomók ellen és guerilla csapatataik érzékeny károkat okoztak a betolakodott hódítóknak. 1925-ben Sanghaiban, 1927-ben Kantonban küzdött szabadságáért a kínai nép. Felkeléseit kíméletlenül vérbefojtották, de mindezek ellenére tovább küzdött és szabadságmozgalma Délkína több tartományában népköztársaságok megalakításával járt. Ezt a szabadságmozgalmat őszintén támogatja a becsületes kispolgári és intellektuel réteg is.

Japán a 18 hónap alatt óriási terület foglalt el, de eredményei csak látszólagosak, mert az elfoglalt területek nagyobbik részében nem ő az ur. Látszólagos katonai sikereit tehnikai fölénységének, nagyszámú bombavető repülőgépeinek és elsősorban az európai és amerikai flottával szemvetelkedő haditengerészetének köszönheti. Kínának hadihajói egyáltalán nem voltak, légiflottája pedig minimális. Mindezek ellenére az utolsó hónapokban Japán mind mehezebben halad előre, előre nem látott, borzasztó emberáldozatok árán (eddigi vesztesége: 700.000 ember) és többször súlyos vereséget szenvedett (a legnagyobbat Tájercsuangnál). A háború a japán számítások ellenére nagyon elhúzódt és még korántsem ért véget, sőt nincs is rá kilátás, hogy hamarosan befejeződjék. Ez Japánt gazdaságilag és pénzügyileg teljesen a tönk szélére juttatja, növeli belső ellentéteit, katonailag kimeríti és nemcsak hogy kilátástalanná

teszi Kína és esetleg Oroszország elleni támadó háborút hanem veszélyeztetni egész gyarmati és hazai kizsákmányolási rendszerét.

A kínai nép hősiesszenvédelmi minden bizonynyal meg fogják hozni vég áhított felszabadulását és ki fogja verni otthonából a betolakodott rablókat.

KOVÁCS MÁRTON

Ki hogyan látja . . .

A világlapok nagy része, ezek között a „Paris Soir“ — ahonnan az alábbiakat vettük — közölte Misitaka Hiramoto japán repülőtiszt leírását Nanking bombázásáról és ezzel párhuzamosan az idei Nobel-díj nyertes amerikai író Pearl Back, aki egyébként Kína alapos ismerője, válaszát.

HIRAMOTO:

Pirkad. A parancs rövid volt: „Leszállás nélkül átrepülni a tengeret és bombázni Nankingot!”

Pillantnyi remegés futott át rajtunk.

Körüljártam és megnéztem embereimél „Kész” hallatszott minden oldalról és a következő pillanatban már repült is a parancs: „Előre!”

Ismét embereimhez fordultam, pár szükséges magyarázatot adva, hogy az indulást néhány pillanattal elhalaszthassam, majd érces hangon kérdeztem a parancsnoktól: „Jorosi?” (minden rendben) és rögtön jön a válasz: „Kakan!” (induljatok!)

Az új láthatárok elé szállva, reményeinket és álmainkat vittük magunkkal hatalmas repülésben az ég felé.

Az ég szomorú volt, sötét felhőkkel tele. Majdnem semmit sem láthattunk. Annyit tudtunk, hogy Sanghaj uragannal vár minket. Egyenesen a viharba mentünk. De lökünkben oly erős volt a győzni akarás, hogy az akadályokat nem is vettük figyelembe. Előző nap augusztus 14-én kínaiak bombázták Sanghaj polgári lakosságát — kínaiakat, japánokat és európaiakat.

A Nanking-road, a leglakottabb sanghaji utcák egyike, szétderabolt testekkel és jalkiáltásokkal volt tele . . . Mint a szárazföldi

hadsereg, a kínai repülő hadtest is banditákból alakult és türelmetlenül vártuk, hogy ezeket a kínai kutyákat, akik szülőföldjükre szórják a halált, irgalom nélkül észre térítsük.

A viharos ég alatt Sanghaj képe bontakozik ki. Ugyaneben a pillanatban egy tó körvonalait látjuk. A szürke és háborgó Taikát.

Valamennyien háromszáz méternyire ereszkedünk alá.

Hirtelen, a köd mögül, mintha láthatatlan térből jönnének, öt kínai vadászgép bukkán elő és megkísérlik, hogy minket megtámadjanak. A motorok zugása összekeveredik gépeink szárnyainak recsegésével. Villámgyorsan két ellenséges gépet terítünk le. Egy felhőhasadékon át világosan látam, hogy az egyik égő gép a tóba zuhan, a másik pedig a szomszédos szántóba furódik. Ez volt életem első légi harca. Ezután Nanking felé folytattuk utunkat. Mielőtt még a város fölé értünk volna, észrevettek minket. A légelhárító ütegek lövései fogadnak.

Az ágyuk süketítő dörgése ellenére a város úgy tűnt föl, mintha mély álomba merülve aludna a sötét felhőtakaró alatt. Nagyon lassan repültünk. Pontosan kellett bombáznunk. Tudtuk, hogy az alacsony repüléssel sokat kockáztatunk és sajnáltam, hogy nem vagyunk olyan nyugodtak, mint azok az ópiumszívó, kínai tolvajok,

akik saját testvéreiket öldösik pusztá gyilkolási vágyból. Ennél egyszerűbben is tudtuk volna Nankingot bombázní. A felhők mögé bújva, de minden bombánk előre megállapított terv szerinti helyre kellett, hogy essen. A bombák drágák és a mi népünk Japánban keservesen fizeti a nehéz adókat. A lövedéket cél nélkül ledobálni, annyit jelentene, mint a nemzetre újabb súlyos terheket rakni. A parancsot pontosan kellett végrehajtanunk a célunk a számunkra veszélyes, hadászati jelentőségű pontok bombázása volt.

Alacsonyra ereszkedve, láttuk, amint a menedékhelyekre siető férfiak, asszonyok és gyermekek óriási csoportjai nem érve el oda holtan esnek össze a nekünk szánt és céljukat, tévesztetve, rájuk vissza hulló gránátok robbanásaitól. Amikor a kijelölt helyek fölé voltunk, megkezdtek a támadást. Bombánk oly biztosan és szabályosan hullottak, mint mikor egy csapat galamb száll a dűcéba.

Ezután, a jól végzett munka után, megelégedetten Kukong, a városhoz közel eső repülőtér fölé mentünk. Itt ugyanolyan sikeresen dolgoztunk, mint előbb. Miután küldetésünket elvégeztük, egyetlen kívánságunk volt: minél előbb hazatérni.

Meglehetősen sebességgel haladtunk és míg a támadás színhelyéről távolodtunk, a felhők közül öt ellenséges gép tűnt elő. Nem haboztunk. Kettőt lelőttünk, a másik három elmenekült.

De a mi négyes számú gépünk-nél valami nem volt rendben. Lát szott, hogy a motorok fölmondják a szolgálatot. Ismét föl bukkant három kínai gép és a mi négyes számú gépünket adázul löni kezdtek, míg az lángbaborulva lezuhant.

A minket Nankingig kísérő vihar most is velünk maradt. De hamarosan föltűnt a mi repülőtérünk — az annyira kívánt menedékhely — ahol bajtársaink leírhatatlan lelkesedéssel fogadtak. Néhány perccel később átvizsgáltam a

gépemet és negyvermyolc lyukat találtam. Részben a szárnyakon, részben a törzsön.

Ezekért négy nappal később, 19-én bosszultuk meg magunkat. Az idő megjavult s célunk az volt, hogy a tengert átrepülve Nankingot este érjük el. Ez akadály nélkül megtörtént.

Mint először is, néhányszor körülröpültük a várost, hogy a támadási pontokat minél jobban kiszemeljük. Az ellenség légháraitó útegei a hegyekbe épített állásaikból eszeveszetten tüzeltek.

Mintha csodás tűzijáték világitotta volna be a sötét éjszakát. Gyönyörű volt. Soha még ünnepe lyt nem láttam szebbnek, mint ezt a hatalmas útközetit vihart a fölgyújtott város fölött. A sok fényes és tarka, robbanó és gyilkoló lövedék szállt és kigyó zott a levegőben.

Valamivel nyolc óra után a hadügyminisztérium fölé igyekez tünk és itt kb. tíz bombát dobtunk le. Azután teljes rendben a vezérkar fölött megismételtük ugyanazt a műveletet. Az eredmény tökéletes volt és nekem megelégedést okoz elmondanom, hogy tiszta munkát végeztünk.

Csang Kaj Sekre gondoltam és elképzeltem mennyire szidhat bennünket és milyen arcot vágott látván az ilyen nagy bátorságot s ekkora ügyességet. Miután feladatunkat így sikeresen megoldottuk, nyugodt lélekkel fekhettünk le. hogy az igazak álmát aludjuk, hálát adva az egek urának, aki min ket választott ki e gyönyörű győzelem kivívására.

Perl Back:

Misitaka Hiramato Nanking elleni támadását csupán kis látogatásnak nevezi és ezt csak egy csöppnyi remegést érezve kedélyesen fejezi be.

Vihar volt, meséli, de nekik sikerült azt leküzdeniök, hogy a kínaiakon megbosszulhassák maguk azért, mert azok egymást ölik. Öt ellenséges repülőgépet jelent meg, mondja a dús képzelettel megáldott Hiramato és nekik villámgyorsan sikerült őket legyőzniök.

— Ismét „megremegett” kisse, amikor egy gép a vízbe zuhant, a másik meg lángba borulva a földre fúródott. De mindez nem volt kéjtudásnak szánt valami. A japánok tudják, hogy minden bombába drága és mindegyik a lehető legnagyobb pusztítást kell, hogy végezze. Emellett a hadi becsületnek sem szabad a polgári lakosságot lövöldözve csorbát szenvednie.

A kis, nankingi látogatás „kedélyes” volt. A japánok olyan alacsonyán szálltak, hogy láthatták a fedezéket kereső, rohanó ember-tömeget és nem a japán bombák ölték meg őket. — ő nem — hanem a saját tűzérőségük, mert a golyók a levegőből visszaestek a földre. Ugyanakkor a japán lövedékek oly pontosan hullottak, mint a fészükbe siető galambok. Az elvégzett munkával megelégedetten, Isten segítségével Hiromatók hazatértek.

A második, kis látogatásocska nagyjából ugyanolyan volt, mint az első, csak valamivel több költői megjegyzéssel.

Az éjjeli bombázás nagyon szép látványosság — gondolja ő — és a különböző színnel lángoló bombák fénypompája szemgyönyörköd'tető valami. Felhőről, tavakról, természeti szépségekről, — mi több — mély és boldog, álom nélküli pihenésről beszél, ami mind, csak jó emberek osztályrésze lehet.

Igy látja ő a háborút, így örül és így kedélyeskedik. Az egész világ tudja már, hogy a kínaiak nem utonálló rablógyilkosok s még kevésbé szívnek már ópiumot. Ha Isitaka Hiromatonak kicisivel több igazságérzete lenne, akkor megemlékezett volna arról is, hogy Japán látta el valamikor Kínát a kábítószerekkel. Van még más is amit nem lehet letagadni: hogy a kínai repülő hadtest fiatal és jól begyakorolt, nagyon intelligens emberekből áll. Ezzel szemben mindezt Hiramoto úrra nem mondhatjuk.

Nem nehéz megmagyarázni és megérteni, amit Hiramoto főhadnagy ír. De nehéz fölfogni az ő lel-

kivilágát. Hazáját Hiramoto egész egyszerűen képzeli el, sőt, őszintén ír róla és emmiatt szilárdnak is tekinthetjük az ő meggyőződését, hogy a kínaiak egymást ölik s ópiumot szívnak. Ez néki mind oly egyszerű és oly elhihető.

Mindennek oka az ő szörnyűséges szempontja és szelleme. Végtelenül fegyelmezett, a háborút annyira megszokott és természetesenek tartó agy az övé, hogy abból minden kapcsolat az irgalommal, az emberi érzéssel kiveszett. Pedig ezt minden élő és gondolkodó lénynek magában kell hordania.

A vadsággal telt támadás néki csak, látogatást jelent. Nyílt város bombázása néki csak röpke remegést okoz. És mikor beesteledik ő szépen lefekszik és alszik. Egész szívemmel kívánom, hogy a világot ne árássa el az ilyen kultúra, az ilyen művészet és az ilyen vallás, ellenben szeretettel gondolok egy másik, udvariassággal, érzéssel és kedvességgel telt Japánra.

Vajjon Hiramoto hazájának katonai szellemét képviseli? Más szó kell ide, hogy ezt a szellemet megnevezhessük. „Katonai” ez túl egyszerű, nagyon könnyű kiejteni, sőt kellemes hallani. Ez a szó ünnepekre, zenére, szép egyenruhákra emlékeztet, fiatal katonákra, akik szalmában hálának. A katonai szellem, mintha csak a szép győzelmeket, fegyverszünetet és a békét jelentené. Szükség van egy gyilkosságot, vért, erőszakot szemléltető szóra. Hiramoto úr piciny remegésért romokban és vérben hagy maga mögött egy várost, az egész országot és a kezdetlegesség korába vet vissza egy magas civilizációt. A boldogság és a béke érzései megsemmisülnek.

Nemcsak, hogy nem hiszem, de tagadom, hogy Kína ilyen vak bosszút érdemelne. Még az Istennek sincs joga védtelen embereket büntetni és Japán nem isten. Japán is ugyanolyan — se jobb, se rosszabb, — mint akármelyik, más nemzet és nincs joga „támadó háborúnak” nevezett, gyilkosságokkal és gaztettekkel teli bosszúvadásra. Senkinek a világon nincs

Ez az egyedüli, ami megsemmisíthet minket, mert megöli a nagylelkűséget, a felebaráti szeretetet, a becületet, a civilizációt. Megérthetünk minden elemi katasztrófát, a nyomor elviselhető, a nincstelenség is kibírható, de a kezdetleges, önző állatiasságot meg kell magunkban semmisítenünk.

Tiltakozom. Szükségtelen és Japánra sem hasznos, de senki másra sem, hogy a fél világ túrje és szenvedje az emberiség eme legnagyobb veszedelmét. Jogunk van arra, hogy élvezzük, amit a dolgozó emberiség hosszú évszázadokon át alkotott — a civilizációt.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

Japán katonasággal: „Japánnak a mandzsukói kormánnyal kötött szerződés alapján joga van”. Litvinov azt felelte, hogy az „önálló” Mandzsukó éppen annak köszönheti létezését, hogy a japán katonaság oda betört és ott is maradt, vagyis a japán kormány igenis megszegte a portszuti szerződést és a Szovjet Unió

„nem ismeri el Japán jogát, hogy az egyoldalúan határozza meg a szerződés ránézve kedvezőtlen pontjainak érvénytelenítését és a kedvező pontok hatályban maradását.”

A moszkvai japán nagykövet a további tárgyalások során azt igyekezett bebizonyítani, hogy nincs semmi kapcsolat a keletkínai vasút utolsó részletének fizetése és a halászlé szerződés között és hogy a két kérdést egymástól függetlenül kell tárgyalni. „De a japán kormány — mondotta Togó — jóakarattal hozzáfog ezen kérdés megvizsgálásához is, ha Moszkva rögtön aláírja a nyolc évre szóló halászlé szerződést olyan formában, ahogy azt a japán kormány előterjesztette.”

A szovjet kormány ezt elvetette és Litvinov kijelentette, hogy a vasút vételárának fizetése nem függhet a halászlé szerződés ilyen vagy olyan fogalmazásától, mert azt minden feltétel nélkül teljesíteni kell. Ebből a szempontból nézve a két kérdés között nincs is kapcsolat. De a kapcsolat abban áll, hogy a szerződést be nem tartó japán kormány nem követelheti a Szovjetektől annak teljesítését, annál is inkább, mert az utóbbi egyetlen pontot sem szegett meg. Ha a kérdéseket egymásután kell rendezni, akkor a vasút fizetésén kell kezdeni, mert az a kérdés már tíz hónapos. Ha ez megtörténik a szovjet kormány kész a halászlé szerződés feltételeit a japán kormányhoz aláírás végett eljuttatni. Mint végső határidőt Moszkva november 10-ét jelölte meg.

Ez az időpont már régen elmúlt és a japán kormány még mindig nem fizetett.

Egy karácsony előtti hír szerint Tokióban mégis csak gondolkoznak Moszkva ajánlatán. Ez látszik abból, hogy a moszkvai japán nagykövet azt az ajánlatot tette a Szovjetnek, hogy az a hadászati okoknál fogva megtagadott 40 szektor helyett kárpótlásul újakat jelöljön ki. egyúttal kérte Litvinovot, hogy a tárgyalások fonalát újév után megint vegyék föl. Az utóbbi Litvinov beleegyezett.

A nemzetközi kérdések csomójában (a kínai háború, a Tokió-Berlin tengely) ez a látszatra nem nagyon lényeges kérdés egyre nagyobb fontosságúvá és egyre általánosabb érdekűvé válik.

SZAKÁCS GÁBOR

Keleti hangok

A távolkeleti Hongkongból újságot hozott a posta: a „Vocsoj el Oriento” (Keleti Hangok) című hongkongi eszperantó újság szep-temberi számát. A kínai újságnak természetesen majdnem minden cikke a japán-kínai háborúval. mint Kínának legaktuálisabb kérdésével foglalkozik, élénk világot vet az ottani állapotokra és a

kínaiak felfogására. Ebből az újságból vettük az alábbi cikkeket, melyek — úgy véljük — érdeklik olvasóinkat.

Nemrég, amikor hadseregünk visszafoglalta a Sanszi tartományban lévő Fencsen városát, halott japán katonáknál két háborúellenes iratot találtak. Az egyiket „A bajtársakhoz” címezte a Japán

Proletárpárt Mezőgazdasági Szakcsoportja, a másik a „Hadrakelt katonáknak” szól, s ezt 5 szer-
vezet írta alá, köztük az Összja-
pán Farmer Unió, az Összjapán
Tengerész-Unió és mások! A két
felhívás szövege a következő:

1. „A bajtársakhoz”.

Mi már kezdettől fogva föltéte-
nül helytelenítettük a háborút.

Miért? Mert szilárdan hisszük:
nem kell külföldi hódításra töre-
kednünk, ha a belső társadalmi
rend még nem reformálódott.

Nos, hazánkban a polgárság és
birtokososztályi pártjai és szónokai
még uralkodó osztály maradnak,
s a hadvezetőség szövetkezik ve-
lük. Következésképpen bárhogyan
harcolunk is, a néptömegek élete
semmiképp sem javul.

Emlékezzetek vissza a mandzsü-
riai harcok idejére.

Felhívtak bennünket, hogy véd-
jük a birodalom életszínvonalát,
dicsőítsük a birodalmi hadsereg
erejét, és szavatolták életszínvo-
nalunk emelkedését. De a háború
elmúltával miért adtak nekünk
csupán rengeteg „dicsőséges ál-
dozatot” és semmi mást?

Testvéreink, akiket így elámi-
tottak, életüket áldozták értük. És
hátrahagyott hozzátartozóiknak
kárpótlásul miért csak nyomort és
kétségbeesést juttattak, de nem az
„életszínvonal emelkedését”?

Háború, háború... Valóban kik
gazdagodtak meg a háborúban?
Háború, háború... Ki tömte tele a
gyomrát a háború folytán? Mond-
játok meg. Feleljetek világosan!

Vajjon a Kína ellen most folyó
háború nem éppen ugyanolyan,
mint az 1931-iki?

Kiért és miért harcolunk való-
jában? Ha igaz, életünk javításá-
ért. Mi következik abból, hogy ki-
nai parasztok ellen harcolunk?

Mindenekelőtt el kell takarita-
nunk a belföldi szemtelen és zsar-
nok söpredéket!

Zuzzátok össze a szamurájok és
földbirtokosok monopoliумát! Buk-
tassátok meg a militaristákat! Va-
lósítsátok meg a társadalmi refor-

mot, mely biztosítja „életünk meg-
javítását”!

Talpra bajtársak!

2. „A hadrakelt katonákhoz”.

Micsoda nyomorúság és borza-
lom! Mi vérünket ontjuk és életün-
ket áldozzuk. De kinek az érde-
keit oltalmazzuk? A háború csak
a militaristák és pénzemberek zse-
beit duzzasztja!

Otthon az asszonyok és gyerme-
kek a nincstelenség és betegség
korbácsütései alatt nyögnek.

Kikért áldozza fel magát 200,000
halott és sebesült a mandzsüriai
hadjárat alkalmával?

Vajjon nem azért áldozzák fel
magukat, hogy megvalósítsák a ka-
tonai körök becsvágyát és a pénz-
emberek kizsákmányolási terveit?
Semmi szükségünk sincs arra,
hogy tovább is megtevésszenek
bennünket! Ha tovább tartana
becsvágyuk és kizsákmányolásuk,
sohasem érne véget a háború és a
pokoli nyomorúság. Vajjon a kínai
nép a mi ellenségünk? Nem!
Mindaddig, míg a katonai klikk
és pénzemberek abba nem hagyják
a hódítást, az igazságtalan hábo-
rút a kínai nép ellen addig
folyton a pusztulás szakadéka-
nak szélén állunk. A háborúban
való résztvétel nem jelent haza-
fiasságot. A valódi hazafiasság és
a valódi nemzeti eszme a néptö-
megek életének javítását követeli.
Nekünk csak a háború és a milita-
risták az ellenségeink és a nemzet
árulói, akik a néptömegek életét
megnyomorítják.

Azononnal szüntessétek meg a há-
borút! Tábornokok, adjátok visz-
sza katonáink életét”.

Láttam japán katonákat

Írta: Laj Sz. Ju.

Augusztus 16-án kora reggel
Tintan bajtárs azzal a hírral kel-
tett föl, hogy sok zsákmányt és
hadifoglyot hoztak megvizsgálás
és kikérdezés végett. Megörültem,
mert éppen ilyen munka kedvéért
hagytam ott Kantont és jöttem eb-
be a távoli kis városba. Gyorsan
megmosakodtam és azonnal a
helyszínre mentem.

Hozzáfogtam a munkámhoz.

Először a zsákmányolt holmikat vizsgáltam át futólag, aztán a foglyokat. Mikor beléptem a szobába, legtöbbjük alvást színlelt, néha nyan aggódó tekintettel nézegettek rám. Mindenekelőtt a japán irodalom terén tett előmenetelemről és a mostani háborúról beszéltem nekik. Néhány kérdés intéztem hozzájuk előbbi életükre vonatkozóan. Hamarosan ők is érdeklődni kezdtek az én viszonyaimról, és még az alvók is fölkeltek. Barátságos csevegés fejlődött ki. Az egyik ösztönszerűleg így sóhajtott fel: „Uram, most, hogy hallom az ön szavait, megérttem, hogy a kínaiak jó emberek!” Földművesek és kereskedők voltak, akiket 8 jen és 50 szen havi zsoldért küldtek Kínába gyilkolni. Majdnem mindannyiuknak voltak szülei, feleségük és gyermekei. Egyértelműen átkozták a háborút és azt kívánták, hogy minél hamarabb haza térjenek.

Honnan jöttek? Ezt már jelentette a központi sajtóügynökség: „Az ellenséges csapatok, amelyek Szinsziéből nyugatra menetelnek, a 105-ik ezredhez tartoznak. Egész állományuk körülbelül 2000 ember. Szivonszámál, Jandzsásánnál és Vondzsapónál lévő hadseregünk állandó támadásától sokat szenvednek. Veszteségük 1500 halott, több mint 40 fogoly, 200 autó és sok lőszer.”

Időközben az egyik bajtárs közölte velem hogy a másik szobában egy fiatal japán intellektuél van, aki beszél angolul és tud kínaiul írni. Mutatott egy papírdarabot, amelyen ezt olvastam: „Nem akarok haza menni, jobban szeretnék itt dolgozni veletek... Háborús uszítókink egyszerű levelezőlapon hívtak a kaszárnyába. Havi 8 jen zsoldért vásároltak meg, ellenben egy-egy lőért száznál is többet fizettek. Vajon nem azt jelenti ez, hogy az emberek olcsóbbak az állatoknál? De mit csinál a mi Telauchi generálisunk? Naponta sört iszik, valcert táncol és jazz-zene mellett nőkkel mulat, miközben nekünk még rízsünk sincs. Mindennap fárasztó

meneteleéseket végzünk egyik hegyről a másikra és harcolunk a kínai szabadságcsapatok ellen... Habár az ~~szarjány~~ ~~varrotias~~ még sokakra hatással van (japán babona szerint ez megvédi viselőjének életét), rám kevesebb a hatása, mint egyetlen golyónak.”

Izgatottan rohantam az ellenséges táborból való bajtársamhoz. Rövid beszélgetés után ő épp oly izgatott lett, mint én és vidámap fölkel. Idézte több baloldali japán író nevét és kérdezte, hogy ismerem-e őket. Az elhunyt Kobavaai Takini kivételével valamennyit ismertem és Japánban való tartózkodásom alatt többé-kevésbé megihitt viszonyban voltam velük. Később megtudtam, hogy a japán bajtárs a Japán Proletár Írók Uniójának és a sicokai fiók vezetőségének tagja. Írói álneve Okakuni O.

Mennyire meglepődtem, mikor megtudtam, hogy ő Okakuni O., aki a japán irodalom terén elég ismert személy. Valóban lehetséges, hogy ő az, aki most hadifogolyként előttem áll? Eleinte nem tudtam eloszlatni kételkedésemet, mert ő csak 23 éves és úgy gondoltam, hogy nem lehet ilyen fiatal a híres író.

Sajnos, már a törvényszékre kellett őt kísérnem és elfoglaltságom miatt nem lehettem jelen a kihallgatáson.

Este, mikor visszatértem a hivatalba, láttam, hogy hordszéken hever és Csán bajtárssal beszélget. Sok más bajtárs vette körül őket. Megtudtam, hogy sokat kibökkentett és kérte, hogy ne küldjék őt Hankauba, hanem felgyógyulása után hagyják itt dolgozni.

Mikor beszélgetésünk a japán katonák közti propagandát érintette, önként írt nekünk körlevelet, amely a következőképpen hangzik:

„Augusztus 2-ikától kezdve 4 napon át szakadatlanul harcoltunk. A testünk olyan lankadt volt, mint a gyapot.

A harc egyre dühödtebb lett. Szanaszét heverték mindentűtt baj-

társaink hullái. Itt a földi pokol!

Az autók porrá égték. A parancs bennünket előre hajtott. De hová ment ezredesünk, Gavakuchi? Honnan adta ki a parancsot? Senki sem tudta. Már beállt az éj. Nem jöttek segítő csapatok.

A sebek okozta fájdalomtól elvesztettem eszméletemet.

A gyávák, a katonák árulói még idejekorán eltávoztak páncélos autókön.

Vajjon Jamasita és Gavakuchi ezredesek méltók a hadvezéri szerepre?

Ők maguk megfutamodtak, de nekünk azt parancsolták, hogy előremenjünk. Szörnyen undorodom az ilyen hitvány alakoktól!

Sanszi hegyes vidékén százszámra rothadnak a testvérek, a dicső harcosok hullái az esőben, vagy pedig a kutyák marták széket. Tudjátok-e ezt?

Augusztus 2-án Szinsziében elvesztették a csatát. Vajjon akadnak-e, akik igyekeznek ezeknek a „nemzetvédőknek“ holttestét eltemetni?

Harcoló testvéreink! Más szemszögből nézzétek a világot. Nekem 13 seb volt a testemen, megis megmentett a kínai hadsereg. Könynyekig meghatott az az igaz barátság, melyet irántam tanúsítottak.

Reméljük, hogy ti magatok fogtok harározni.

Itt velünk nem úgy bánnak, mint hadifoglyokkal. Jövedeleteket természetesen szívesen látják. A kínai hadsereg melegen fogad benneteket!

Okakuni O, az augusztus 2-iki csatában a konisi különítményből megmenekült 40 harcos egyike.

Gyöngé gyertyavilágnál, a sebek okozta fájdalom közepette folyékonyan írt a bal térdére helyezett noteszlapra.

Jöttek a sebesültvivők, s így nem tarthattuk őt többé magunk között. Kézzorítással és kölcsönös jókívánságokkal elbúcsúztunk egymástól.

Uj özvegyek a kocsmában.

— Hová járnak a japán nők —

A háború sok férfit ragadott el Japánból mindörökké vagy időlegesen. Nos, mit csinálnak az itt hagyott nők a gyermekekkel és öregekkel? Némelyiküknek sikerült a család részére „jogszerű“ és bizonynyára elégtelen megélhetést találni, vagy fájdalmasan elősködik a rokonságnál, mások, mint az akitai parasztok s a kauszaki és az arakuai munkások özvegyei Tokióban és Tokió mellett bátran harcolnak a férjek hadbamenetele ellen, de vannak még sokan olyanok, akik minden segítség híján eladják magukat a kenyérért, noha már anyák. Ezt a jelenséget a japán kormány kínosan rejtgeti a világ előtt, de mi nem hunyhatunk szemet a különböző irányokból megnyilvánuló tény előtt. Az itt következő cikk egy japán ujságban jelent meg, s szerzője valószínűleg a fővárosi rendőrségnek egyik titkos rendőre.

Bementem egy kocsmába. Volt ott néhány pincérnő, akinek az arca, magatartása és még a ruhája és nyelve is fölöttébb elütött attól, ami az ilyen helyen szokásos. Világosabban kifejezve: egész testükön érzett a falusi földszag és úgy látszott, hogy nincsennek szokva a városi élethez. Egyikük sem látszik okos és minden hájjal megkent pincérnőnek, aki gazdája arcáról olvassa le annak gondolatait. Többi között fölkellette figyelmemet az egyik, aki már régen túljutott az ifjúságon és akinek 2–3 gyermeke lehetett, vagy kelene lennie. Ráncos bőrével és bárgyu viselkedésével nem nyerheti meg gazdája kegyét, senki sem hívja és senki sem érdekli iránta. Búskomorság és egyedüllét tükröződik arcán. Ez valószínű csoda, — mondtam magamban. Sohasem láttam kocsmában ilyen „naiv“ pincérnőt sem ilyen rossz kiszolgálást. Kíváncsiságot hajtva odahívtam a nőt. De ő nincs tisztában a kiszolgálás fogalmával s azt sem tudja, miként

kell viselkedni másokkal szemben. Szájtátva bámul és ül, mint valami gipszfigura vagy kristálydarab. Ez Tokió csodája!

Végül mégis csak megindul köztünk a társalgás. Nagynehezen elmondja, hogy paraszttasszony, egy Ójacugi faluban lakó földműves felesége, amely falu csak húsz mérföldnyi távolságra van Tokiótól. Családjának kis művelt földje van, mely nem elég a megélhetésre. Az idén mégis elvitték a férjét katonának Kinába és nem egészen három hónap után egy tenyérnyi hamu alakjában kapta őt vissza. A két gyerek elárvult. az ő terhe megkétszereződött. Egy földművesasszonynak a férj elvesztése annyit jelent, mint elveszteni a két kezét. És hozzá az adó és a háborús gabonaharácslás sem kímélte meg ezt az amúgyis nagy áldozatot hozó családot. A terhek nyomták és fojtogatták a nőt. Egyetlen kivezető út — eladni magát fehér rabszolgaként a városban...

Voltak a kocsmában trágyszerű-

gú lányok is, Tosijo és Kazuko nevezetűek. Mindkettőnek apját el sodorta a háború forgataga, s a könyörtelen élet a nagyvárosba hajtotta őket. De egy gyár sem ad nekik munkahelyet, a szállodák és éttermek pedig a városi lányokat favorizálják. Csak kocsmá vagy kávéház — félig nyilvános bordélyház — nyitja meg előttük ajtaját a prostitúció gyakorló helyéül.

Később egymásután végigjártam sok lebujszakszékelt, éttermet és kávéházat. Menyőke is, majdnem mindenütt találtam két vagy három földszagút. Még a „Fehér Palotában”, Tokió egyik legelegánsabb kávéházában sem hiányoztak az ilyen „szánalomraméltó”. bár aránylag szép „árúk”. A „szánalomraméltó” szót használtam, de kétségkívül nem szánalomból és nem is rokonszenvből fogadják fel őket, hanem azért, mert ezeket a naiv nőket olcsón vásárolhatják és tetszésük szerint kizsákmányolhatják

(fordította: Salamon Frigyes)

Levél egy japán költőhöz

Levele mélyen megrendített. Sem jellege, sem tartalma nincs összhangban Japán szellemével, amelyet az Ön műveiben tanultam megcsodálni és amelyet megszerettem, hála az Önnel való személyes kapcsolatomnak. Elszomorító végiggondolni, hogy a kollektív katonai szellem szenvedélye teremtő művészeket is meghódíthat, ha alkalom nyílik, s hogy egy igaz értelmiségi jelenség oda juthat, hogy tulajdon emberméltóságát és igazát feláldozza a háború sötét isteneinek oltárán.

Úgy tűnt, hogy egyetért velem a vérontás elítélésében, amelyet egy másik támadó állam idézett fel, de Japán halálos támadó háborúját a kínai népmilliók ellen más szemszögből bírálják el. Valóban, a megítélés elveken kell nyugodjék és semmiféle különleges kifogás nem változtathatja meg a tényt, hogy Japán megsértett minden erkölcsi törvényt, amelyeken a civilizáció nyugszik, amikor ráerőszakolja a kínaiakra a véres háborút a Nyugat halálos metódusai szerint. Ön kiemeli, hogy Japán különleges helyzetben van, ugyanakkor elfelejti, hogy ilyen helyzet minden háború ürügyétül található. A háború vallásos-lelkületű kovácsai meg vannak győződve róla, hogy a háború

borzalmai mindig érdemesek különös indokolásokra, ezért soha sem mulasztják el, hogy szövetséget kössenek az istenséggel, hogy bűnbocsánat malasztja mentse őket a kínok és pusztítások angróüzlete miatt.

És mégis, ellenére a nagyszámú gyengének és ingadozó-nak, az emberiség mindig hitt az eredendő erkölcsi-társadalmi építményben.

Őn a borzalmas, de az ázsiai kontinensen születendő új világ kiépítésében múlhatatlanul szükséges eszközökről beszél (feltételezem, hogy ez kínai asszonyok és gyermekek bombázását, templomaik megsemmisítését, egyetemeik elpusztítását jelenti, hogy ilyen módon őriztessék meg Kína Ázsia számára).

Őn az emberiség részére felállít egy cselekvési irányvonalat, amely nyilván az állatvilágban sem elkerülhetetlen és amely nem felel meg a Keletnek, bármilyen legyen pillanatnyi helyzete. Az ön Ázsiája koponyák hegyén emelkedik.

Hittem, amint azt ön joggal kiemeli, Ázsia küldetésében, de soha álmodni sem álmodtam, hogy ez a küldetés azonos azokkal az eseményekkel, amelyek olyanok, mint amilyenek Tamerlán szívét vitték vérontásaiban. Amikor a Japánban tartott előadásaimban tiltakoztam a nyugatosság ellen, összehasonlítottam bizonyos európai nemzetek habzsoló hatalmi törekvéseit a tökéletesség ideáljával, amelyet Buddha és Krisztus terjesztett, a kultúra és testvériesség örökségével, amely az európai és a többi civilizációt szülte. Úgy éreztem, hogy feladatom őrizni a Bushido-földjét, a művészet és heroikus hagyományok országát a tudományos elvadultság ellen, amelynek a Nyugat áldozata lett. Ami tehetetlen tömegeket kannibáлизmusba hajszolt, nem kell, hogy utánozza egy férfias nemzet újjászületésében, sokat ígérő jövőjében. Az „Ázsia az ázsiaiaké“ elv, amelyet ön levelében túlzottan magasztal, a legrosszabb európai tulajdonságokat tartalmazza, azokat, amelyeket én elvetek, de nincs benne elv, amely elválaszthatatlanul egy jobb emberiség reményéhez fűződne és amely egyesítené a népeket a romboló, politikai szét-daraboltságok fölött.

Nevettem, amikor nemrégén egy politikus Tokióban kijelentette: „Japán katonai szövetségének Olaszországgal és Németországgal mély lelki és erkölcsi okai vannak, amelyek nem rejtenek magukban semmiféle anyagi jelentőséget.“

Helyes! De komikus a művészt és gondolkodót látni, hogyan fogadja a jellegzetes érzéseket, amelyek a militarista szemléleteket spiritualis kihívásokká változtatják.

Mi több a háborús bolondéria kritikus óraiban a Nyugaton is találni nagy szellemeket, akik szavukat felemelik a nyüzsgés fölé az emberiség nevében és akik dacolnak azokkal akiknek üzlet a háború: ezek a férfiak szenvedtek, de sohasem árulták el a nép tudatát, amelyet képviseltek. Ázsia nem lesz azzá, amivé

ebben az értelemben a Nyugat lett, ha ilyen férfiakat fog követni.

Hiszem, hogy Japánban vannak még ilyen szellemek, de az újságoknak el kell tűnni, ha nem utánozzák a militarista főnökök hangját és ha nem dicsérik őket. Napjaink egyik legveszedelmesebb jele, az értelmiségiek árulása, amiről a nagy francia író szólt az európai háború után.

Őn a japán szegények gazdaságáról beszél, az ő néma áldozatokról és szenvedéseikről és büszkélkedik avval a ténnyel, hogy ezek a patétikus áldozatok szolgálnak a szomszéd nép elpusztítására és tűzhelyeik feldúlására.

Tudom, hogy a propaganda művészet lett és hogy ennek következtében a nemdemokratikus országoknak csaknem lehetetlen ellentállni a méregadagoknak, amelyeket óráról-órára befecskendeznek, mégis remélni lehetett volna, hogy legalább az értelmiségiek megőrzik függetlenségüket.

De nem így történt; a meghamisított érvek mögött rejtőzik a kifecskedett nacionalizmus, amely kényszeríti a mai intellektueleket, hogy dicsekedjenek ideológiájukkal, amely kényszerítő eszközökkel hajtja a tömegeket a halálba.

Jól ismertem az ön népét és lehetetlen hinni, hogy e nép önakaratából vesz részt a szervezett mérgezésben: ópiummal és kókainnal kábítja el a kínai férfiakat és asszonyokat és ezt az ön népe nem tudná.

A japán kultúra képviselői azonban Japánban erre törek-szenek, de azoknak kárára, akik az emberpusztítás roppant organizációjának zsákmányává lesznek. Az erőszakos mérgezés bizonyítékai Mandzsúriában és Kínában támaszt kapnak megdönthetetlen tényekben. Egy tiltakozó szó sem hangzott el Japánban, még költők részéről sem.

Az önök intellektueljeinek szellemi állapotát vázolva cseppet sem lepődöm meg, hogy a japán kormány megengedi a szabad véleménynyilvánítást. Remélem, lassanként meg fognak csömörleni szabadságuktól.

És dacára az ön tanácsának, amelyet a japán művészeknek adott, nem tűnik szükségesnek, hogy menekülni kell ettől a szabadságtól és visszahúzódni a csigaházba és kéjelegni a töprengés önkívületében valamiféle gazdagreményű jövőben.

Nem fogadhatom el a művésznek lelkiismeretétől elválasztható művészi funkcióját.

Szerencsétlenségre a másik világ gyáva és nem merészezi ezt elítélni a borzalom miatt, ami jövőjét fenyegeti, ezért szabad-jára engedi a gonosztevőket, hogy kényükre-kedvükre elrendítsák a történelmet, elpusztítja ugyanakkor a jövőre irányuló tekintélyüket.

De idővel az ilyen büntetlenség megelőzi az összeomlást,

mert a betegség, amely nem lel gyógyírra, fájdalom nélkül is lassan pusztít.

Mély fájdalommal fordulok az ön népéhez.

Levele mély sebet ejtett rajtam.

Tudom, jönni fog a nap, amikor az ön népe teljesen ki fog ábrándulni, de évszázados munkára lesz szükség, hogy eltakarítsák a romokat a civilizációról, amelyet elpusztítanak örült hadfiak. A nép akkor meg fogja érteni, hogy ez a támadás Kína ellen kapcsolatban van minden nagy érzés elpusztításával Japánban, pusztulással, amely kegyetlen erővel robog előre.

Kína győzhetetlen! Az ő civilizációja csodálatos erőket fejt ki Csang-Kai-Sek vezérlete alatt és hála a nép hűségének, amely egységes, mint soha eddig nem volt, Kína új életét most vívja csatázva.

Kína bátran tartja magát, annak ellenére, hogy gigantikus háború fojtja, amelyre nem készült fel.

Pillanatnyi sikertelenség most már soha meg nem törheti felébredt szellemét.

Kína erkölcsi erejét veti szembe Japán katonai tudományával, amely jelentőségében egészen nyugatias.

Ma inkább, mint valaha, megértem a bátor japán költőnek Okakara Kakuzo-nak rajongását, amikor azt mondta nekem: Kína lelke nagy!

Fájdalmas, hogy Japán számolhatatlan szörnyűségeket művel, a kínai művészet ősi és pótolhatatlan kínai intézményeivel, békés otthonokkal, amelyek agyonégetve, megkínózva és feldúlva elpusztulnak.

Reméljük mégis, hogy a japán és kínai nép a közeljövőben utat találnak egymáshoz és kitörlik a mult keserű emlékeit.

Az igazi ázsiai emberség újjá fog születni.

Higyjük, hogy a költők dalolni fognak és hinni fognak az emberi sorsban, amely nem engedi meg a testvérháborúk „tudományos földidézését.”

RABINDRANATH TAGORE

Fordította: *Fekete Béla*

A japán katonai köröknek Kína elleni hódító háborúja nemcsak a kínai hanem a japán népnek is mérhetetlen szenvedést okozott. Ezért a haladó és békeszerető japánok a mi állhatatos ellenállásunkkal egyértelműen, minden elnyomás ellenére erélyesen szembeállnak a harcias militaristákkal és követelik a háború azonnali megszüntetését. Mozgalmuk még a Kínában harcoló japán hadseregbe is behatolt és már ered-

ményt ért el. A legnevezetesebbek a következők: 1) Szoochowban 2000 japán katona fellázadt; 2) Sanghájban japán katonák polgári ruhában gyakran menekülnek idegen engedményes területre; 3) a Bias öböl közelében tengerészek felgyújtották hadihajójukat; 4) a déli és északi harctereken a katonák közt sok öngyilkosság történt és 5) a hadseregben minduntalan sok háborúellenes pamflet és röpírat található.

Utolsó könyörgés

*Ti boldog vértanúk, nem élek én se,
Kihült az én szívem tüzes verése,
Szájam fehér, a csontom is csikordul,
Barátaim, csillag-szívem kicsordul.*

*Csillag-szemem kifolyt a másvilágba,
Szemgödrömet a fájdalom kívájer,
De nem jajongtam, bátran verekedtem,
Fogadjatok be, többet nem tehettem.*

*Halottaim, a síri seregekbe,
Kérlek nagyon, már engem vegyetek be,
Ne hagyjatok itt vesztegelni holtan,
De éljek én is lázadó síromban.*

*Mert akinek a szívét kiszakasztják
A szolga-földön érted, szent szabadság
Azt meg nem ölte sem bitó, sem inség,
A föld alatt is csöngeti bilincset.*

*A föld alatt s a forró csillagokban
A holtak forró zendülése dobban,
A föld alatt is szabadságot zengnek
A meggyalázott szolga-nemzeteknek.*

*A bordám lesz a szüntelen tanúság,
Hogy aki bátran tékozolta húsát
És haldokolva bátor volt a dalra,
Nem lobban el a költő forradalma.*

*Az ütközetben láttatok halottak,
Hogy ordítottam itt a magyaroknak,
De élni már az élet nem elég jó,
Az élhet már csak, aki halni méltó.*

*A földi tájon hasztalan hörögnék,
Hát küzdj velem te kétszeres öröklét,
Az életem már hasztalan emíten,
A szabadságért mindent végbe vittem.*

*Te vértanúság, jöjj el végre, jöjj el,
A csillagokban hadd legyek örök jel,
Hadd küzdjek már a síri seregekben
A szabadságért holtan verekedjem.*

HORVÁTH BÉLA

A riport

Az emberiség történetében nincs olyan korszak, amelyben az igazság különös kedveltségnek örvendett volna. Sőt minden korban üldözték és keményen büntették azokat, aki ha félve is, de megkísérelték, hogy megmutassák az igazságot, azt az igazságot, amely a kor valóságával nem egyezett. Gondoljunk csak Voltaire harcára a klerikalizmus feudális rémuralma ellen, Zola merész föllépésére a Dreifuss pörben és menjünk egészen napjainkig. Jaj mindazoknak, akik hangjukat az igazság nevében fölmelték.

Irodalmi szempontból az igazságot különféle művészi mezbe lehet öltöztetni. Azokban a korokban, amikor az emberi szabadságjogokat az elnyomatás legjobban fenyegette, az igazság legtöbbször a festő ecsetében és a szobrász vésőjében talált menedéket. De a leghajlékonyabb, legközvetlenebb és leggyorsabb módszer a riport. És ezért nem kell csodálkoznunk, hogy a jó, azaz az igazságszerető riportereket leginkább üldözik és fogják is üldözni, mint a „dániai bűz“ kutatóit. Mert a riporter a korrupció, az összeesküvések, a gáztettek, az elnyomatások és az ember kizsákmányolásának legnagyobb ellensége.

Gondoljunk *Agnes Smedley*, korunk egyik legmerészebb és legtapasztaltabb riportérének viszontagságaira. Egyetlen író sem tudta világosabban és felelősségteljesebben papírra vetni a gyarmati és félgymati népek nyomorát, az idegen járom keservét, mint éppen ő. Könnyen megértjük, miért nem érheti el egy író tolla sem, a riporter tollának igazságírását és tökéletességét. Hogy megismerje a kínai paraszt életét, éveken át keresztül-kasul cirkálja Délkínát. Hogy megismerje a selyemipar tönkremenésének okait, gyalogszerrel járja be a jajszőktől hangos Kvang-Tung tartományt.

Az amerikai riporter *John Reed* nem a Harvard egyetem méltóságteljes falai között tanulta a riport írást, hanem a délen Pancho Willa peonjai között. Földijét *Upton Sinclaire*t a csikágói vágóhidak mocsara, az amerikai nevelési módszerek elemzése tette riporterré. Nagy riporter volt *Albert Londres* is, mert nemcsak egzotikus utazásainak adta érdekes leírását, hanem bátran és hidegvérrel leplezte le a francia imperiálizmus barbár gyarmati módszereit.

Utóda *Egon Ervin Kisch*. Bősz riporterként száguldjá be a világot. A népek társadalmi életét és mindennapi gondjait vizsgálja meg. Tehnikája a riporterművészet utolsó szava. Mert az összes nagy, modern riporterek megértették, hogy a világot, annak folyását nem lehet madártávlatból nézni. Ugyanúgy tisztában vannak azzal, hogy nincs az egyszerű igazságnál meglepőbb valami, hogy nincs hálásabb egzotikum a közvetlen környezetnél és semmi sem festőibb a tárgyilagosságnál.

A perspektíva ismerete nélkül, amely a két kiterjedésű ábrázolást domború térré változtatta, nem lennének birtokában *Dürer* és *Van Dick* mesterműveinek. És nem lenne perspektíva a természettudományos kutatás nélkül. A reneszánsz kor filozófiája, humanizmusa, a szabad-verseny kifejlődése lehetetlenek lettek volna a skolaszticizmus középkori módszereinek szétrombolása nélkül. A könyvnyomtatás aztán lerombolta az emberi öntudat korlátait.

Az első újságok kezdetleges hírszolgálatlalt és riportokkal dolgoztak, de már a kezdet kezdetén az uralkodó osztályok igyekeztek őket a maguk fegyverkovácsává tenni. A vita-irodalom minden eszközt megragad, hogy az eseményeket és a széles tömegeket befolyásolni tudja. *A történelmet bíráló, nyomtatott betű a történelem hajtóerejévé válik.* A 17-ik századtól kezdve az összes realista írók és kritikusok mind újságírók és szerkesztők, riporterek. *Pascal* a hűbérrendszer és a jezsuitizmus ellen küzd. *Swift* és *Addison* koruk társadalmi és politikai visszasságait bírálják élesen. *Desmoulins* a nagy francia forradalom szatirikus újságírója. Németországban *Lessing* és *Schiller* szentelik magukat az újságírásnak. *Kleist* a haladás fegyveréből az uralkodó osztályok lelki erőszakának hatásos eszközévé vedlett újságírás árnyoldalait álcázza le. *Gavarni* és *Daumier* lépnek a porondra éles, szociális beállítottságú rajzaikkal. *Dickens* a „Morning Chronicle“ olvasói számára írja aktuális karcolatait. *Heine* a klasszikus német hírlapírás, *Zola* a modern riport alapjait rakja le.

A riport a század technikai, tudományos és társadalmi forradalmainak leghűbb kifejezője. A képek, hangok gyors átvitele, az idő és tér lebírása megváltoztatja a világ művészi fölfogását. *Homeros* trójai leírásai és egy új, most született világrakordról szóló riport között fölmérhetetlen különbség van. Gyorsaság, pontosság és hiteles tények. Magától értetődik, hogy az idő nem csak a riportot, hanem a regényt is megváltoztatja. A riportszerű elemek gyakran sekélyesítik a regény mélységeit, de formailag gazdagítják és szélesítik. A tények, az esemény, vagy a valóság egy kis része képezi a szemlélés központját. Világos, a környezettel szorosan összefüggő tényekről lehet csak szó, következményeikben tudományos kikutatott tényekről, melyeket valóság ábrázolás, esetleg számszerű kimutatások támasztanak alá. A valóság társadalmi eredményeie a szó.

Mozi, rádió, képmontázs a jelen társadalom mai fejlődésének szülöttei és létük a hatóerők és érdekek összeütközésének köszönhetik. Alapjukat az elvont tudományok életre alkalmazásának eredményei hozták létre. A riport — a modern műfajok legidősebbje — nem tartozik száz százalékosan közéjük. Apja a valóságot elfelejtő romantikusokkal való harcban az élő valóságot újra fölfedező *Zola*. Az út innen *Sinclair* és *Smedley* felé vezet. *Londres-tól Sauerweinig, Knickerbockertől Kischig.* A Szovjet

Unióban a riporterek másik iránya építi a maga külön útjait. Mind, mind tehetsége, vérmérséklete és bátorsága szerint ír, ahogy a környezet társadalmi s kulturális léte és más körülmények korlátozzák, vagy lelkesítik.

A durva valóság és annak társadalmi vetülete között különbség van. Más ha fényképezünk és más, ha bizonyos társadalom bűnjeleit kutatjuk. Iránytűnk a valóság. De az igazi riporter a logikus képzelet távesővét is magánál hordja. A leírás vonala nála földi a képzeletet. Ha a riporter küldetése, hogy az igazságért harcoljon, akkor tudnia kell kievickélni a sok, apró, helyiérdekű igazság tömkelegéből, hogy a nem lényeges és nem szükséges tényeket eltávolítva a nagy és döntő igazságot rögzítse szoborba. Ha ennek ellenkezőjét cselekszi, csak a földszínen úszkál.

Ezért nem lehet *Knickerbockert* és *Sauerweint* nagy riportereknek neveznünk. „Gondos tárgyilagossággal“ mutatnak meg minden zeget-zugot, de sosem tudjuk meg tőlük, milyen az egész épület.

A mai vészterhes időkben a riporter föladata különösen nehéz és felelősségteljes. Nemcsak tehetségre van szüksége, de bátorságra is. Sokkal inkább, mint valaha érvényesek ma Zola szavai: „Az igazat mondjuk és mondjuk úgy, hogy a legegyszerűbb ember is megértse. Legyen ez az igazság a kor társadalmi ismereteinek színvonalán és töltsé be a legszigorúbb művészi mértéket is. De ne feledjük el, hogy ma a világot nemcsak meggyárznunk kell, hanem mindenekelőtt szükséges azt megváltoztatnunk!“

LÁSZLÓ ENDRE

Európai tragédia

Süppedő vállai vénülő világunknak görnyed, roskad egy iromba koponya súlytalan súlya alatt. Ezer redő barázdálja a horpadt koponyát, sárgán és málladozón, varratai ijeszten megreszkedtek, rajt mohos zugok zajlanak s mint rianás a tó hátán, roppant hűrokként pengenek a vén varratok: egy villanás, egy perc és ezer repeszdarabban hull szerte, ez a rozoga Európánk.

Koponyák, koponyák, zörgő, szörnyű sovány csontok, vádoló, viaszos rettenetek, félelmek és nemtelenségek vizözöne szakad az utakra: iszonyúan imbolyog, levegőért hápog Európa rosszszagú, hullabűzű repedt, rossz koponyája. Riadt varjak undorral rebbennek, sötétm károgznak, emberlevegőt már nem is lebbent fényes szárnyuk. Nincs levegő; meglékeltek az emberek agyát, emberi zokogó szíveknek minden jó borát megcsapolták cégéres, gaz kocsmárosok, a lelkek illatát sárral keverték, az emberméltóságot kiherélték, a történelem mai éjszakájának rémes, koboldos kísértetei, földöntúlian dúltagyú félelmetes ka-

landorok, gyülevész, pogány sintérek; uhu, uhu, szól az erdő, micsoda történelemelőtti, emberelőtti éjébe merült a világ, uhu, uhu, halál-baglyok suhannak szárnyaltan; rozsdásan zörög a fáradt sodrású világ: hová rejtse alázatosság templomaiban fürdetett arcát, kezét, gyermeket, anyját az ember, kísértések és kísértetek óráján, melyik bombabiztos barlang enyhelyére, hogy átvészelve Európa vészes hallgatását és gyáva gyilkosságát. Orrfacsaró világbűzben hová mentse jószándékát, esztét, mankóját, sakkjábróját, ágyékát, szerelmét, zseblámpáját, rádióját, szűkölő szegény kuzsát, hol főzze meg krumplilevesét, melyik máglya tűzénél, mikor vad bojtorján veri fel a városok tereit: könyvtárak füstöt köpnek, festmények olaja forró könnyeket ejt, munkára méltó gépek tébolytáncba kezdenek; különös, különös téli éjszákak dideregnek mellünkben, hol vannak a melengető madárfészkek mostanában?

A mítosz mesélni kezd. — Európa fogsora szuvasodik, odvas barlangokból tömény bűz száll alá, mint izzó láva a Vezuvból, mezőkre és felvak jámbor meleg jászalai alá, folyók ágya eliszaposodik a masszív bűrűben, a keskeny gázlók gerincén a hideg viszolyog, jaj, már mindent elönt a hináros láp. Úgy fél ilyenkor az ember, Isten képmására és saját szerencsétlenségére teremtett ember, van két keze, de ugyan kibekapaszkodnék vihar idején e gyáva, gyűlölt és cudarul gyalázatos ócska földre lökve, gyengécske lélekvesztőn melyik sötét világítótorony felé tereije delejezett, babonázott, kiszúrt szeméit. — Ordas erők ördögi derongjai rivallnak és érvelnek, szegény nép, téged az ellen mikép tép és mikép abroncsosz bele a semminek bűbájába; barlangod falai már düledéznek. Kekete félelem leselkedik hajszolt emberek letört izmaiban, apró lurkók, asszonyok áldott méhének gyümölcsei pokrócba takarják meztelen testüket és majdani bosszújukat a Pireneusok szakadékaiban. Csodálkozó csillagok alatt, Európa gazdag asztalairól lesepert morzsákból népkonyhát oltároskodnak össze kegyesszívűek. Európa imádkozik a holtak lelkiüdvéért, szenteket avat és szendvicskölteményeket álmodik. Megszentelt arabok kegyesen kardélre hányják a fegyvertelen spanyolok köztársaságát. Halálos rettegés, vad remegés, vinyonyogó rémület gunnyaszt a némharcos menekülők lezredeiben. Iszonyú irtózat csápjai karmolnak borzolt idegek ducaiban, határok hőrögnek emberrajok tifuszos teste alatt, a jó szíve megolvad, az égből eső csatornázik le békésen, gyermeköklök emelkednek: jaj a bűnösöknek.

Rémese — fitymálok le e sorokat polgártárs — megborzongsz és ijedtemben sietve felhőrpinted finom feketédet. Igazad van, polgártárs. Rémese ez, hab nélkül. De a rémmésében te leszel a hab, kedves polgártárs. Nosza, igyunk a rémmese egészségére.

.... Túlságosan éles fekvésekben kezdtem fentebb. Más, csendesebb húrú hangszeren kell ezt folytatni. Mértékletesebben, hidegen mérlegelve és méltányolva a helyzetet, amelyben vagyok és vagyunk. Úgy folytatom hát, kedvedért, polgártárs, mint a hajdan való íródeákok írtak volt históriás énekeiket, mikor bús életük omladéka fölött, dúllások láttán, duvadak nyomában a szépnak látott, szentnek hitt, a szentnek áhított és szépségre ihletett embercserdő fölött elnéztek búsan és sírva; sírván maguk búján és testvérek, néptestvérek és eszmetestvérek siralmas halálán és bánatukat betűseregekbe, regékbe, igazmon-

dó, tanító fabulákba rótták, fájdalmasan és finoman, de előbb hív szí-
vüket hittel és acélosan egy tiszta Muzsához emelték, adma a Muzsa.
jó, jenyhe szavakat, sokszor pedig konok, győzelmes, telitalálatos, táltos
szavakat, hogy ifjú szomorúságukat és bizakodásukat a termő elmékbe
szép sorokban elszánthassák, majdani kalászos termés reményében a
tették ezt igazságra vezérlő kalauz hitével, akként kérném én is most-
fáradt, öreg deák, régi és nagyon is mai magyar nyelven, kérném csak-
nem jobbágyi fővegemelessel, de tiborci hangon, e jobbágyi korban
mind a várurakat, szabad nemeseket, kereskedőket, kalandorokat, is-
pánt, nádort s téged is polgártárs, mind a hatalmasokat, küket illet, eu-
gednék meg, hogy szóljak itt, hevenyészve, gyorsan, míg futók a futók-
kal, harcolok a harcolókkal, szóljak, no, kevés szót csak, őszintét nem
hitehagyott, de hűségest a vállalt elvhez, csak néhány, enyhén gyil-
kos szót a vén számár Európa sírnivalóiról.

— Eb ura fakó — legyintesz, polgártárs. Vannak prófétáink, vezetik
ők a népet, ők írják vaskézrel és légiókkal a történelet. Soha még a
világ nem hemzsegett ennyire a prófétáktól, — ezt mondd.

En pedig azt mondom: Bizony mincsennek már a földön próféták.
de vannak, sej-haj vannak törzsfők. Tolldíszes, harcdiszben pompázó
törzsfőnökök, azok vannak. Ezek azonban hiába is fujják a világtörténe-
lem Jerichó-falai alatt kúrteiket: a világ teljesen nem omlhat a törzs-
fők lábai elé. Igaz, a tömegek lelke mélyén szunnyad valami primitív
visszavágyás ősi, elhagyott barlangi tűzhelyek felé, titkok rengetege
felé, az idő méhének ősi műhelytitkai felé, állati titkok és emberi tit-
kok központja felé. Évezredek megejtő varázsa és mérge vissza-vissza-
tántorít a romantikus visszavágyáson túl valami gyermeki ösztönrel az
anyaöltre, védelemre, s farkaösztönrel valami vezérkeresésre, hősi izmok
és torkok és fogak és bunkók parancsuralmi rendszerére, a hősi férfi
pajzsára emelésére, aki prófétai hitben és hittetésében vezeti a nyái-
népet, akár negyven esztendőig az értelmetlenség pusztájában. Évezre-
deket álmodik vissza a barlangtól elrohant ember s vannak korok — s
ilyen a mi korunk is, kedves polgártárs, — amikor a letiport értelem-
erkölcsi és szellemi nyomorban ujjaéleszti és kihantolja az értelem leg-
alsó rétegei alól a nyájemberi ösztönt. Korunkban a tömegek primitív
visszavágyása, amelyet anyagi válságba jutott államok politikai roman-
tikája célirányosan terelget is, már messze túlhaladta a középkor visz-
szaidézett páncélját is és mélyen benne jár a terelhető törzsi szereke-
zetű népek hajnali korában.

Rövid néhány év alatt az időnek titáni útját tette meg visszafelé
egyik-másik eltévedt európai nép. El kell ismerni, nem egykönnyen jut
egy nép szinte bölcsőjének irdatlan napjaihoz vissza, egészen a fajok
azületéséig, vérésgéi kialakulásáig. Erkölcsi és szellemi fertőben megfe-
neklett tömegek bűvkörébe jutnak bizonyos hipnótikus látomásoknak.
varázsszavak mágiája meredély szélére sodorja a tömegeket és ezek
rohannak a mélyből kello időben felbukkanó vezér messiási vakhite
után. Ráolvasó szótagok abrakadabrája léleksorvasztó ólmot önt az
agyakba, bódult tömegek Istenhite helyett — melyet, mint egy kultur-
korszak jelenlétét, gondosan kiolt a realpolitikai romantika. Jelek, jel-
vények és fakirímutatványok misztikumát támasztja fel és vele tömjé-
nezi az ámuló és ájult arcokat az új Sion-hegyi kinyilatkoztatásban fel-
merült egy új világ teokrádiája: a vezérhit. A vezérhit, amely a ma élő

európai népekkel már találkozott évezredekkel ezeiótt is, az ázsiai leges-
lőkön. Azóta a világ nagyot haladt: a mai vezér több mint isten.

Ami azonban az erkölcsi és szellemi meghatározók mellett döntően
elidítja a tömegeket a középkor, sőt azon túl korábbi törzsi-törzsfői-
hősi kalandor-hódító államélet felé, az végső soron és elsősorban anyagi
eredőkben keresendő. A történelmet, drága polgártársam, nem a prófé-
ták és törzsfőnök írják, mint holmi Sherezáde-mesét.

Az illuzionista Európában mind több és több az önnönértelmükkel
gondolkozők száma, ezek tudják, hogy a történelem folyamatok ösz-
szessége, az összesség folyamatai állandó változáson mennek keresztül.
A változások fejlődő változások, a fejlődés az alacsonyabbtól a magasabb
felé irányul, az irányt pedig nem az egyes emberek: próféták, törzsfők,
hadvezérek, csokoládékirályok, porkolábok, üvegfüvők, hosszútávfutók
és rajzolóok szabják meg, hanem a társadalmi viszonyok összessége. A
társadalmi viszonyok összessége pedig: a társadalom szerkezete. A tár-
sadalom szerkezete az a tényleges állapot, amelyen a társadalom jogi,
politikai, erkölcsi és szellemi épülete nyugszik. Amikor ez a tényleges
állapot, a gazdasági szerkezet a fejlődés során emberi akarattól függet-
len, szükségszerűen jelentkező lökéstől, megpróbáltatástól megrendül,
akkor a tényleges állapot, a gazdasági szerkezet s kapcsolatosan, bár
lassabban, a rajta épülő jogi, politikai, erkölcsi, szellemi épület is
szélségszerűen változni kénytelen.

A változás tehát a társadalmi szerkezet átalakulását eredményezi.
az átalakulás forradalmi úton történik. Így kell lennie, mert mindig
vannak ellenálló társadalmi erők, amelyek a kialakult és bizonyos ösz-
tályérdekeknek kedvező régi formát meg akarják őrizni. Amikor az át-
alakulást kíván és olykor kiváltó mozgalom jelentkezik, felemeli fejét
az ellenforradalom is. Az ellenforradalom, amely a szélségszerűen meg-
változni kényyszerülő korhelyzetet rögzíteni akarja. Sőt mi több, ellen-
forradalmi erejével nemcsak gátat vet a fejlődés törvényszerűségének,
az alacsonyabb foktól a magasabb fok felé való törekvésnek, hanem a
fejlődés vonalát megtöri és visszarántja oly idők biztos kikötőibe, ame-
lyek az ő vízeinek kedveznek és amikor a mai ellenforradalmi osztály
ősi jogelődje fegyveres biztonságban szabadon járhatott-kelhetett a fe-
nyegedett országutakon.. Bernard Laum, a nemzeti szocializmus egyik
legjelentékenyebb írója mondja valahol: „A mi mozgalmunk az ésszerű-
séget, az intellektuel-bestiákat mélyen gyűlöli és a középkor leki erőit
fejleszteni kívánja.” Nemzeti szocialistától szokatlanul világos és pontos.
szókimondó megfogalmazása ez a barnainges világszemléletének és tör-
ténelmi helyzetének. (A nemzeti szocializmusnak a középkori állam-
forma és társadalmi szerkezet felel meg. Mussolini azt mondja: „Egész
életemben az erőszakot hirdettem.” Az erőszakot, vagyis a középkor
uralkodó életformáját.

A nemzeti szocializmus tehát nem forradalom, mint eddig hitted.
kedves polgártárs, hanem ellenforradalom, a történelem folyamatának
megtüremlése egy helyen, csakúgy mint az olasz fasizmus is ellenforra-
dalom, vagy Francó tábornok és a japán szamurájoknak a kínai há-
borúja.

A mindkét részről hódító célokért folytatott világháború után az
imperialista versaillesi békeszerződés megnyomorította a német nagy-
tőkét, amely éppen a háború kitérősekor emelkedett az angol nagy-
tőkét

fenyegető hatalommá; a német nagytőke összeomlása után már a forradalmi weimari köztársaság első napjaiban aknamunkára dühítette egyrészt a munkanélülivé vált, később megbarnaingesedett német nemzet türelmetlenségét és megalázottságot, másrészt ez utóbbinak ürügyén a bosszúért lihegő kapitalizmus érdekeit védő szolgarendre váltotta a német milliók megcsúfolt „über alles“-érzését. A tizenhatalomban megrendült gazdasági rend szükségképpen megrendítette az egész német politikai, erkölcsi, szellemi és jogi épületet. A forradalmat, amely a szétporlasztott társadalmi szerkezetet és gazdasági rétegződést új formába önthette volna, felváltotta az ellenforradalmi mozgalom: az elégedetlenség visszahajló formája: a nemzeti szocializmus.

Az idő kedvezett a fasizmusoknak: robajos, romboló erővel viszik vissza államaikat az államformának megfelelő avatag társadalmi formákba. Szükségyszerűségből. Mert államelvük, állameszméjük nem mai: társadalmi szerkezetük is hozzáforrasztják a korhű jelmezekhez. A vezérelvű parancsuralmak nem a történelmi haladásnak megfelelő új államformát, nem valami újat, új világnézetet, új emberek új államát és új társadalmat jelentenek, hanem a középkori tekintélyállamok külső és belső szerkesztésén korszerűtlenkednek. Hogyan is lehetett volna másképpen! Hiszen az ellenforradalom nem újít, hanem a réginek, múltnak megőrzése, felidézése. Újat jelentő, a fejlődés magasabb foka felé vezető formát csak a haladás és nem annak lefojtása hozhat.

Az olasz fasizmus nem a német iskolán nőtt és a német nemzeti szocializmus nem Mussolini akadémiaját tanulmányozta. Ugyanazon adottságok szükségyszerűsége torkoltatta mindkettőt találkozó és azonosossá váló útra. A világháború a fejlődő és Afrika felé tekintgető olasz nagytőkének nem hozta meg az óhajtott és remélt nyersanyagtermő kánaánokat és az aranyat régi velencés garmadában öntő piacokat. A világháborúban csalódott és ocsúdott nép már forradalmat feszített az ugyancsak csalódott nagytőke felé. A szorongatott rendszer ekkor a világháború sarcaiból nem kapván cleget, újból felvette a harcot, egyrészt az olasz nép forradalma ellen, másrészt folytatta a világháborút és megcsinálta az ellenforradalmat. Némotországgal együtt találkozott a felélesztett viágháborúban. A világháború, édes polgártárs, nem fejeződött be, sőt új és új harcerekken bontogatja zászlóit. Így 1936-ban Spanyolországban nyitott új frontot. Ez is folytatása, más felől azonban — amint Eden mondta — kezdete a második világháborúnak. Ennek az új frontnak is meg van a maga gazdasági háttere.

Az olasz fasizmusnak szüksége van későbbi terveinek keresztülvitele érdekében a Földközi-tenger kizárólagos birtoklására. Ez a tenger az angol világbirodalom és a franciák tengerentúli birodalmának kulcsa és zára, titka és nyitja. A Földközi-tengernek olasz részről történő birtokbavétele egyet jelent a két európai nagyhatalom, — a világháború győzteseinek, a német nagytőke megnyirbálóinak és a csatlakozott olasz nagytőke vágyálmai letörőinek — bukásával A Földközi-tenger nyugati partján a spanyol köztársaság megszűntette a hűbérrendszert és demokrata akart lenni. A köztársaságiak új gazdasági rendszert, egész társadalmi szerkezetet átalakító forradalmi demokratizálódásával szemben az olasz nagytőke testvérként segíti a spanyol feudálkapitalizmus tábornokát; Francót. Az Afrikára tekintő olasz nagytőke megszeppent a spanyol demokrata köztársaság megjelenésekor, a

demokrata Spanyolország a demokrata Franciaországgal szövetséges, míg egy fasiszta Spanyolország a fasiszta hódítókkal együtt parádézik. Hogy Olaszország Franciaország elől lezárhassa az Afrikába vezető utakat, teljes erejével támogatja a spanyol földbirtokos és inkvizíciós középkori idéző Francó irtó hadjáratát a spanyol nép ellen. A Földközi-tengeren Francó fasisztáival szövetségben lefejezheti az angol-francia gyarmatbirodalom összekötő hajóutait, egy európai háború esetén a spanyol és olasz fasiszta hajóhad megakadályozhatja a francia és angol anyaországnak a gyarmatokról a Földközi-tengeren keresztül történő ellátását. A Pireneusok megszállása után pedig Franciaországot megadásra kényszerítheti. Azt a Franciaországot, amely a háborúban nyert, az az Olaszország, amely a háborúban nem nyert.

Franciaország ez esetben az európai demokráciát jelenti, de még az angol világbirodalom ellen irányuló és a főképpen ez ellen irányuló hetvenkedsben is a demokráciát akarja Mussolini a vesszőnyalábokkal lesújtani. A történelmi fejlődés jelene: a demokrácia ellen vezetni felkészített világháborúját a két tengely-állam Európában és egyéb világ részekben nagyméretű propagandával. Bizony, polgártárs, a szemedet jó lesz most kinyitni, mert ideológiák indultak döntő harcba és a tét az európai szabadság, a demokrácia elve, a történelmi fejlődés és a ta fejed. Az európai demokrácia a fegyvertelen spanyol köztársaság képében immár két és fél éve védekezik az olasz-német-marokkói ellenforradalom ellen és bizony polgártárs, még a sokat emlegetett, de annál kevesebbet gyakorolt keresztény erkölcsiéget is ezek a spanyolok védik most.

Az orosz légión és az arab regimentek a német technikai tanácsadókkal együtt legyőzték Katalónia szabadságszerző népét, — azok a népek, amelyek nem élnek emberi méltóságérzés követelvényei között, a más népek szabadságmozgalmát is hajlandók porbadönteni, — de a megrendezett, megrendelt győzelem, ez a Potemkin-győzelem nem jelenti kedves polgártársam, a szabadság bukását, sem Spanyolországban, sem egyebütt.

Civilizációnk — kedves polgártársam; — legnagyobb válságát éli. Róma azt mondja: „Mi mindannak ellentéte vagyunk, amit 1789 jelent”. Berlin azt mondja: „1789-et kitéröljük a történelemből”. Mi pedig azt mondjuk: Végzetesen tudománytalan, végzetes kijelentések ezek, de ennek végzetük van bennük. Az emberek világában élünk, az állatok és kőzetek világában — hogyan egyeztethető össze az élettel, folytonossággal, osztozással, növekedéssel az élet haladásával, az értelem sokasodásával a római és berlini ígéret? Róma azt mondja: Visszautasítjuk a boldogságnak és haladásnak a mítoszát. Róma meghódíthatja a katalánok földjét, de Spanyolország nem bukik meg, mert Spanyolország Európa akar lenni, haladás és demokrácia. Az áldemokrata mentőfőves, vigéces, esernyős Noé-galambok mindenütt a fasizmus özönvize fölött röpködnek — dehogyan is tévednek ők a bölcs irányító vezéreltével egy népi, igaz demokratizmus virányai fölé, naiv nagybácsi hiszékenységével az öreg Európa színvak kispolgársága, a lecsúszottak kiválságos osztálya, ugyan hova gondol, milyen humánus és úriemberi megegyezés és béke olaját kémleli a sülyedő bárkákból! Holott láthatják, hogy az újközépkori husvét feltámasztott ösztönemberei, nincstelen tömegek liderclovagokat emelnek fejük fölé és ezek galopozzák

be a világ tereit, ligeteit és gyermekkertjeit. Ezek a tömegek és ezek a lovagok nem alkudnak, mert élettér és kivétel kell nekik. A demokrácia nem egyezhet a középkorral, csupán az áldemokrácia lel fel a sötét áramlatokban a maga számára is megfelelő vészkijáratot, ahol kimenetelre várkezik a bukott anyjait, a vén obsitost: a tőkéstermelési rendszert. Ezen az egy ponton azonosak az ellentétek, ezért bocsátkozik alkuba a fasizmus az áldemokrácia.

Ne hidd polgártársam, hogy új világ születésének véres ágya mellett silbakolsz, ne lengesd kalapod és kedved hintázva üres ünnepek panorámája előtt. Bizony új világ születik most, de ez nem az ő világuk. A harsonák és fáklyák lezárnak egy avatag kort és vele a középkort, melyet ki akartak hantolni az ellenforradalom bástyaörei. Ők győzelmet ünnepelnek, de vereség érte őket, mert a lassan gyülő emberi értelem mélyszéges felismeréshez jutott, elért annak a felismeréséhez, hogy az áldemokrácia előbb-utóbb meglakol az alkuért. Hát akkor elveszünk mind egy szálig — így mondod, kedves polgártárs — most már lemondóan. — És mi azt feleljük: Korunk a történelem különös közjátéka. kibicsaklása volt, a legostobább és legotrombább valamennyi visszacsapó irányú történelmi kor között, tele zűrzavarral és meglepetésekkel. A fasizmus most helyzeti előnyhöz jutott és el kell indulnia a döntő ütközet felé. Az európai tragédia utolsó felvonása következik. A döntő ütközet, a fegyverrel és vitézzel szemben, az értelem és szabadság nyeri meg. Nem az alkudozó, latolgató, demokrácia diadala lesz ez, nem az olyan demokráciáé, amely leszabotálta a spanyol szabadságharcot. Hiszen az ilyen demokrácia könnyen lesiklik az érdek útjára. A diadalt az igazi, népi demokrácia fogja kivívni, a népi demokrácia, mely nem más, mint a humanizmus politikai formája, az emberi méltóság öntudata, mint Thomas Mann mondja. Az ember, mint élőlény, gondolkodó és öntudatos élet, el nem vesztet többé a feltétlen engedelmisség és vakhit moslékjában, — hadd jöjjön hát a fasizmus fegyveres tarzajaival, a népi demokrácia, az értelem, a belső, öntudatos fegyverem. humanizmuson és az emberi méltóságérzésen és önbecsülésen épült szellem halálsugara fogadják!

Az európai tragédia, a történelem mai bűzös fejezete csúnya kisiklása volt a polgári demokráciának is, kiviláglott, hogy milyen kötélháncos, egyensúlyozó művészet és milyen ámító játék néha, ha kalmár kezében van. Ez a kalmárkodás ellentmondásba került önmagával, amikor az öncsonkítók ezektájával, leült egy asztalhoz, az önmagával történt összeütközésben életelmeit dobta sutba és lefokozta önmagát. Ez az áldemokrácia megbukott és ez is bizony európai tragédia.

Az igazi demokrácia azonban nem egyesek kezében van, hanem a fölénkfesztülő légkörben és évszázadok belénk rögződő emelkedő emberi öntudatában. Még Barcelona, eleste, még Róma sem döntheti meg. A tragédia a torkunkban már már. És éppen ezért közel az új világ születése. Az új világ az európai tragédia színpadán a történelem tolytonosságából születik meg. Az új világ emberei túl a mai tragédia határain életveszélyesen szeretik a szabadság, halhatatlan hatalmát.

FEKETE BÉLA

A múlt év gazdasági mérlege

Krónikásai számára az 1938. év eseménydús volt. A társadalmi élet minden megnyilvánulási teréről bőven szolgáltatott feljegyzésméltó anyagot. Az éveken át eltitkolt nyomasztó kérdések egyszerre felszínre kerültek, fejlődésük addig még nem tapasztalt iramban meggyorsult. Az ezelőtt hosszú időközökben történő, inkább véletlennek, mint törvényszerűnek látszó események filmzerű gyorsasággal peregtek le előttünk. Az emberek most meglátták bennük az egységes folyamatot, a rohanást, bár az irány és a végcél maguk még nem váltak köztudomásúvá.

Az éveket, vagy eseményeket főjellegzetességeik alapján úgy osztályozzuk politikainak és gazdaságinak, ahogy a nemzetközi élet homlokterében álló kérdések hovatartozása ezt megkívánja. Ebből a szempontból ítéelve a múlt év politikai.¹⁾

1938-ban általában a társadalom, különösképp a világgazdaság, a politika bélyegét viselte. Megállapíthatjuk, s a jövőre tapasztalatként le kell szögeznünk, hogy a **bejelentett világgazdasági válság kimaradt.** Az év kezdetén a válság tünetei kézzelfoghatóak voltak. Olyanok voltak a kilátások, hogy most is, mint azelőtt — előnti a válság az egész világot és azt a kikerülhetetlen baj átvészelésének nehéz feladata elé állítja. Azonban ezek a baljós kilátások nem valósultak meg. Úgy látszott, esütörtököt mondott a marxista elmélet.

Ez az elmélet ugyanis azt hirdeti, hogy a gazdasági élet körforgása bizonyos törvényszerűséget mutat föl, amit legkönnyebben egy hullámvonallal érzékeltethetünk. A hullámvölgy első lejtőjét és legmélyebb pontját a válság képezi, az emelkedő vonal a depresszió és annak átmenete a konjunktúrába, amit a hullámhegy teteje mutat.

A mai termelés egyik főjellemvonása a törvszerűtlenség, az u. n. gazdasági anarchia. A termelés célja nem a javak elfogyasztása, hanem a haszn, a profit. Ennek mennyisége az előállított javak tömegétől függ. Minél többet kell termelni, hogy a profit minél nagyobb legyen és minél olcsóbban, hogy az árú a versenytársakat lebírva, a fogyasztóhoz utat találjon. A termelő és fogyasztó között fennálló közvetlen kapcsolat híján, a versenytől hajtva a tőkések — összességükben — nem tudnak gyorsan a piac fölvevőképeségéhez alkalmazkodni és kénytelenek többet gyártani, mint amennyit az elbír. Így áll be a túltermelés, amit a tele raktárak, lanyhuló vételkedv, és az árak zuhanása követ. Le kell építeni, — ahogy azt szaknyelven mondják. A gyárak csökkentik munkájukat, vagy bezárják kapuikat. A munkanélküliek óriási tömege árasztja el a falvakat és városokat. A vételképesség — ami a mai rendszerben a fogyasztó képességgel azonos, — megszűnik, a termelés még jobban esik és így tovább.

Ebből a rájuk nézve csöppet sem kívánatos és végzetessé válható

¹⁾ Magától értetődik, hogy ez nem jelenti a politika és a gazdaság azonosságának és kölcsönhatásának tagadását. Ezzel csak alá akarjuk húzni, hogy melyik körben — politikaiban, vagy gazdaságiban — jelentkeztek a különben egygyökerű társadalmi kérdések.

bajból a tőkésék úgy igyekeznek kikászolódni, hogy egyrészt leszállítják a béréket, másrészt tökéletesebb gépekkel, az eddigieknél jobb technikával olcsóbbítják az áruk előállításai költségeit.)

Az új gépek beállítása megindítja a gépgyárakat, ez kihát a bányászatra és még egy sereg más iparágra. A munkanélküliség csökken, a fogyasztás emelkedik és a termelés hullámvonala fölfelé induló irányt vesz, míg el nem éri annak legmagasabb pontját, hogy onnan az ismeretettől módon ismét a válságba torokljon.

Ílven a gazdasági élet szabályos körforgása és a rajzolt kép a háború előtti viszonyokat nagyjából pontosan fedi. A háború utáni kor és annak fejlődése, már nem a régi talajon játszódik le, hanem a **tőkérendszer általános válságának a talaján**. Erre jellemző: még a legnagyobb konjunktúra idején is jelenlevő, óriási munkanélküliség, a politikai válságok — háborúk és forradalmak.

A gazdasági élet adottságaiból kinövő politikai elgondolások egyre erősebben befolyásolják a termelést és sok esetben egyenesen azok irányítójává válnak. Ez magától értetődően a gazdasági élet normális fejlődését is megváltoztatja és annak megértéséhez a politikai eszközök, ártatlátók ismeretét is szükségessé teszi.

A gazdasági tévesztést politikai úton helyrebillenteni akaró törekvések után belső törvényszerűségeitől hajtva — mert a politika végső utókárttyaja a fegyveres beavatkozás — az egész termelést, a gazdasági élet minden megnyilvánulását a háborús készülődésnek állítja be. A termelésnek ezt a módját háborús gazdálkodásnak hívjuk. Erről lapunk tavalyi júniusi számában már bővebben írtunk.)

Hogy az ilyen rendszer fönállásának minden értelmét elvesztette és a belső bomlás összes jeleit kézzelfoghatóan mutatja, azt mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a válság elodázására — mert annak végleges kikerüléséről se sem lehet — más utat, mint a hadigazdálkodást nem talál. Nem közmunkák, csatornázások, lakásépítések, stb., amelyek a tömegek életszínvonalát is emelnék — és ez lenne tulajdonképpen a termelés igazi, emberhez méltó célja — hanem az irtózatossárga pusztítás eszközeinek fejlesztése és halmozása. **Az emberi civilizáció, a kultúra ható erejei nem a haladást szolgálják, de minden izükkal évezredek munkájának rombadöntését készítik elő.** Oda jutottunk, hogy a baktériológusok nem a járványok megszüntetésén dolgoznak, hanem arra törekszenek, hogy megtalálják az „elleneséges népet” gyilkoló járványokkal, ismeretlen betegségekkel elárasztó minél hathatósabb és kivédhetetlenebb módszert.

Dé térünk vissza tárgyunkhoz. Amint mondtuk, a gazdasági válság kimaradt, de ezzel szemben, nemzetközi méretekben, politikai válságnak nevezhető állapotban vagyunk. Vagyis a politikai válság megelőzte a gazdaságit. Állíthatjuk-e hát, hogy a gazdaság körforgásos

²⁾ Azelőtt az új piacok — a gyarmatok — bevonása is ilyen eszköz volt a felfuázott rakományok apasztására, a gazdasági élet ki-kihagyó verkeringésének fölfrissítésére, vagy újból megindítására. Ma ez lehetetlen, mert a világ minden pontja — a Szovjet Uniót kivéve — már bekapcsolódott a tőkérendszer hálózatába. (Ezért is jelentkeznek egyre sürűbben az Oroszország elleni mozgalmak és beavatkozások tervei.)

³⁾ L. Hid 1938. 165. old. Hajdu Vilmos: Háborús gazdálkodás.

fejlődésének elmélete elavult? Semmiesetre. Mert ez a törvény továbbra is érvényben van. Ha a nehézkedési törvény szerint cső test elé valószínűleg gátat állítunk, akkor csak az esést akadályoztuk meg, de nem hatálytalanítottuk magát a törvényt. Így akadályozta meg a hadiipar, a fegyverkezés, hogy a válság szabályos formájában jelentkezzen. Azonban a normális gazdaság nem ment át az egész világon egyidejűleg a hadigazdálkodásba.

Németország már az 1929–31-es válságból is a fegyverkezés segítségével mászott ki és 1933–38-as gazdasági föllendülést is ebben a jelben érte el. Egész sor kis állam került ki az új válságot csak azért, mert ezzel a konjunktúrával részben politikailag, részben gazdaságilag összefüggésben volt.

Anglia Németországtól és még egy sereg más államtól abban különbözik, hogy saját erejére támaszkodva, a válságot normális úton küzdötte le és az utolsó évekkben érezhető föllendülést hozott létre. Mégis ereje csökkenését érezve, a fenyegető válság elől fegyverkezésbe menekült Anglia számára más megoldás is volt. Ezek közül az USA-val való kereskedelmi egyezmény tető alá hozása lett volna az egyik. Ezt azért nem tette meg, mert az egész világot átfogó politikai válság idején egy csöppet sem lett volna ajánlatos az ottavai szellemet gyöngíteni.) Ha a kapcsolatok az USA-val erősödnek, ez maga után vonná a gyarmatok- és az anyaországok közt fönnálló nagyfotosszerű kereskedelmi és ami ennél fontosabb, politikai jóviszony elhidegülését.

Franciaország egészen más képet mutat, mert gazdasági élete a válság után is zilált maradt. A tőke nem bízott a népfrent kormányai-ban. A tőkések állandóan szállították aranyukat külföldre és nagyobbarányú befektetésekre nem voltak kaphatók. Ma Franciaországban ugyanúgy, mint 1933-ban Németországban, nem csak az a kérdés, hogy a termelés hogyan meneküljön a bontakozó válságból, hanem az is, hogy hogyan lehet az egész gazdaságot hadigazdálkodásra beállítani.

Az USA-ban, amelyet a válság hullámai elsőnek kaptak el, az általános világ gazdaság alakulása szükségszerű visszahatást váltott ki. A válság további kimélyülését nem engedhették meg. Az ország fegyverkezése és gazdasági versenytársainak hadigazdálkodása oda hatottak, hogy ma az USA egy különleges depresszióban van.

★

Teljesen más kérdés, hogy milyen eszközökkel hajtják végre a hadigazdálkodást és az milyen gazdasági politikát igényel. A hadigazdálkodás főcélja — a fegyverkezés — nem tartozik teljesen a szorosan vett gazdaságba. Az ágyúkat, tankokat, repülőgépeket, bombákat nem lehet megenni. Mindezek a termelés szempontjából létrehozásuk pillanatában eljegyzettaknak tekinthetők. Háborús fogyasztásuk politikai dolog. A fegyverkezési költségek óriási számláját állami jövedelmekből és kölcsönökből egyenlítik ki. Ebben a műveletben részt vesz az egész nemzet fizetve az adót, melyekből az állam közvetlenül vagy közvetve (kölcsön-szolgálat) fedezi a fegyverkezést. Így a fegyverkezés elnyeli a

*) Ottavában kötötte meg az angol kormány a brit világbirodalmat összefogó gazdasági szerződést. Ez a szerződés kereskedelmi téren az aláíró Angliának, a dominiumoknak és gyarmatoknak nagyarányú kölcsönös kedvezményeket biztosít.

termelés tiszta jövedelmét és legtöbb esetben még azt is, ami rendes körülmények között befektetések alakjában a gazdasági élet vérkeringésébe jutna." A határt nem érő fegyverkezés szédületes összegeket követel, olyanmilyre, hogy az összes termelt tőkét lefoglalja magának. Ezért válik szükségessé az egész nemzetgazdaság ellenőrzése.

Németország és Olaszország ezt az ellenőrzést már fölépítették. **Anglia** az eddigimél sokkal gyökeresebb ellenőrzési módot keres. Így született meg az ellátási minisztérium eszméje. **Franciaországban** a kormány kísérletet tett az irányított termelés bevezetésére stb.

Mindez csak egy okra vezethető vissza. Amikor a társadalmi ellentétek kiéleződése elért egy bizonyos fokot — mert szükségszerűvé válik — annak megoldása is elkezdődik. Az eszközöket pénzügyi és technikai eszközök formájában a termelés kell, hogy adja. Ezzel a gazdaság bevett szerepe bizonyos időre felfüggesztődik és túlnyomóan politikai jelleget kap. Hogy így a termelés, a gazdasági válságtól ideiglenesen megmenekülve méhében másik, még élesebb válságot készít elő, az más lapra tartozik. „A világgazdaság szervezete csak életerejét fogyasztva tudja magát fentartani”. „

HAJDU VILMOS

Világszemle

Karácsonykor kezdődött el a támadás és másiél hónap alatt elvesztett Katalónia. Francó hadserege és Mussolini feketeingesei a francia határon állanak. A határ túloldalán tizezrével bolyonganak hazátlanul, kenyértelenül a menekültek. Milyen áldásos is az angol-francia „békepolitika"! milyen jó, hogy Európának volt egy müncheni és római tárgyalása, milyen jó, hogy van egy békeangyalunk, aki mindig jókor bont szárnyakat a világ gyűlölködéstől fekete ege alatt! Milyen jó nekünk, a huszadik században, amikor nem hírnökök útján, hanem milliónyi hangszóróval hazudhatják tele a fejünket! És mindezek felett milyen jó, hogy a huszadik század embere épp úgy hisz a hangszórónak, mint annak idején a lovasfutárnak! Milyen jó . . . csak azt nem tudom, hogy most, amikor csonkán, véresen, kétségbeesetten tizezernyi család gyalogol át a Pireneusokon, vajjon most is ott térdel-e mrs. Chamberlain a Szent Pál székesegyházban, mint akkor, a müncheni találkozáskor? De miért is térdelne? Hisz a béke mentve van, . . . csak Afrikában, Spanyolországban, Keleteurópában, Palesztinában és Kínában dül és gyilkol a háborús veszettség. Mashed minden rendben van. A fontos az, hogy az a pár millió megcsonkított ember a „békében" sebesült meg, nem a háborúban.

Francó a francia határon áll és ez azt jelenti, hogy Olaszország megvetette a lábát a Pireneusok déli részén is. Azt jelenti, hogy Juan Marchok, Baldwin-Chamberlain vállalatok újból tekinélyes nyereségre tettek szert, megint egy jó üzletet csináltak. Azt jelenti, hogy a spanyol népre újból a feudális sötétséget és nyomort kényszerítik idegen erőszakoskodók és jóakarató békeharcosok.

A múlt század Szent Szövetségének látható, kimondott szervezete volt, mely vérbe fojtott minden szabadság akarást, sötét rabságot jelentett Európa önállóságra törekvő kis nemzeteinek, bitófát és várbörtönt az egyenlőség és testvériség harcosainak. Ma, a nemzetközi kon-

cernek és trösztök kevésbé látható szentsége ugyanezt teszi különféle jelszavak és intézményesített uralmi formák alatt. Londonban vagy Párisban, Berlinben vagy Rómában ugyanaz a szövetség, ugyanazok az érdekek doгоznak a múlt mérőgázításán, a népnymor és sötét-ség állandósításán.

A római látogatás eredménye, a földközítengeri kérdés rendezése tehát így néz ki. A francia és angol reakciónak épp úgy szüksége volt Francó gyors győzelmére, mint a Berlin—Róma központoknak. A francia és angol népet már csak ilyen módon, befejezett tények elé állítás-sal lehet megzabolázni.

Hogy azonban pillanatnyilag sikerült a különböző töke-érdekeltsé-geket összhangba hozni koránt sem jelenti azt, hogy holnap ugyancsak ezek az érdekek nem néznek majd farkasszemet egymással. Senki sem biztosíthatja azt, hogy London és Páris mindenféle barátságos szolama-Chamberlain nagyképű baráti bizonygatásai ellenére, miután Spanyol-országban minden függőben levő kérdés elintézését nyer, Olaszország ne lásson hozzá ténylegesen középtengeri egyeduralmának megvalósításá-hoz. És a Berlin—Róma tengely minden bizonnyal még akkor is szilár-dabb lesz, mint ma a francia—angol barátság. Franciaország Olasz- és Németországgal van körülvéve. Nem éppen a legszelídebb szomszédok és vajmi kevés biztosítékot nyújthatanak a béke fenntartására.

Ezt bizonyítja az az örületes fegyverkezés, ami Angliában és Fran-ciaországban folyik, ezt bizonyítja a dolgokat eddig kívülről szemlélő Amerika mind tevékenyebb résztvétele a nemzetközi politikában, de nem legutolsó sorban ezt bizonyítja Olasz- és Németország magatartása a Földközi tengeren, illetve a közép- és nyugateurópai kérdésekben.

Az olasz sajtó még most sem hallgatott el északafrikai követeléseivel és a spanyol kérdés elintézésével párhuzamosan mind erőtel-jesebben és élesebben veti fel a gyarmati kérdés rendezésének szükség-ségét. Ugyanennek a kérdésnek megoldását követeli Hitler is január 30-i beszédében. Ez elől pedig már nem lehet kitérni, itt most már min-csennek kisebb államok, amelyeket szükség esetén oda lehetne dobni mint valami koncot, hogy pillanatnyilag csillapítsák éhségüket. A fa-siszta államokban nagy az éhség és ez az éhség új világfelosztást kíván. A legutóbbi események bebizonyították, hogy a müncheni európarende-zés nem szüntette meg a parancsuralmi államok belső nehézségeit.

Pár nappal Hitler beszéde előtt mélyreható változás állt be a német gazdasági életben. Dr. Schacht távozása a birodelmi bank éléről fel-tárja mindazokat a bajokat, amik a gazdasági, pénzügyi és politikai élet mélyén eddig lappangó kórként voltak észlelhetők.

A múlt év elején Schacht Berlinben szösz szerint a következőket mon-da: „Az a nemzetgazdaság, amely nyakló nélkül használja fel improduk-tív célcokra mindazt, amit termel, belső kölcsönök felvételeivel sokáig nem tarthatja fenn magát. Mert az ilyen gazdaságpolitika — minden államellenőrzés ellenére — az elsőrendű közszükségleti cikkek árainak emelkedéséhez vezet, ami maga után vonja a nyomor kimélyülését.” Ezt a figyelmeztetést azonban Hitlerék figyelembe sem vették. Jöttek a hó-dítások. Elfogadták Ausztriát, a Szudétavidéket és a fegyverkezés tovább folytatódott. A hódításokkal azonban a bajok csak fokozódnak. A tavaly májusi és augusztusi mozgósítások a határerődök kiépítése s nem utolsó sorban a hódított területek „újráépítése” roppant összegeket emésztett fel.

Ez év elején Schacht és a pénzügyminiszter benyújtották Hitlernek az új költségvetést. Ez a költségvetés pecsételte meg a birodalmi bank elnökének sorsát. Schacht ugyanis időemelési és a fegyverkezés csökkentését akarta véghez vinni a „vezérkar” inflációs, fegyverkező politikájával szemben.

Dr. Schacht eltávolítása Németország legfontosabb pénzügyi posztjáról külsősegekben, de lényegében is sokban hasonlít Neurath, volt külügyminiszter egy év előtti bukásához. Neurathnak, aki annak idején elítélte a német külpolitikát, éppen úgy mennie kellett, mint most Schachtnek, aki helyteleníti az iszonyú költekezést.

Hitler új rendeletei, amelyek közül különösen az S.A.-nak a hadseregbe való kiterjesztett befolyása érdemel figyelmet, úgyszintén természetesen Schacht bukása arra engednek következtetni, hogy a német hadsereg vezetői és a páci között újból éles ellentétek vannak. Tavaly Hyenkor Németország komoly belső megrázkódtatások előtt állott. Akkor Hitler bevonult Ausztriába és külpolitikai sikerével vezette le a kitörni akaró tömegelégedetlenséget.

Mi lesz most? Újabb külpolitikai sikerre van szükség. Merre mutat az út, melyen le lehet vezetni a mostani elégedetlenséget? Melyik ország áll legközelebb ahhoz, hogy szenvedő tárgya legyen ennek a nagy belső nyugtalansának?

Hégen, a középkorban, a vazallus ország fejedelme a császári hűbérur iránti hódolat és alázat jeléül lovat, marhát és drágaságot nyújtott át a külföldi hatalom fejének. Ma a német náciizmus uralma alatt álló Közép- és Délkelet-Európában ez a régi szokás új formát kapott. Csáky, Magyarország hűségnyilatkozatát adta át Berlinben az anti-komintern paktumhoz való csatlakozásával.

Magyarország számára az antikomintern-paktumhoz való csatlakozás sokkal, de sokkal többet jelent még annál is, amit a Berlin—Róma-tengelyhez való eddigi tartozást jelentett. Jelenti először a német vezetés elismerését nemcsak a Dunamedencében, hanem egész Európában és az egész világon. Másodszor: a német imperializmus, szolgálai támogatását, az önálló magyar érdekeknek és célkitűzéseknek feltétel nélkül ez alá való rendelését. Harmadszor: a német vezetés alatt tervbevevett szovjetellenes háború hatonai és gazdasági támogatását, valamint az országnak felvonulási területként való átengedését. Negyedszer: kötelezettséget az ország belső fasiszalódására, az összes közvetlenül, vagy közvetve fasisztaellenes és imperialista ellenes erők letörésére és guzsbukötésére. Ötödször jelenti az antikomintern-paktumon kívülálló hatalmakka! való kapcsolatok fokozatos gyengítését és az ezekkel szembeni ellenséges magatartást.

Az antikomintern-paktum jelenti a világ ujrafelosztására irányuló háborús világblokkot. Magyarország Kormánya nyíltan, minden kötöttség nélkül csatlakozott ehhez a háborús blokkhoz. Viseli az erkölcsi, politikai és katonai felelősséget mindazokért a háborúkért amelyeket a hatalmi csoport jelenleg folytat a spanyol és kínai nép ellen és amelyeket a jövőben még kiterjedtebb területen folytatni akar. Részt vesz a terhekben anélkül, hogy bármilyen haszna is lenne belőle. A paktumhoz való csatlakozás végeredményben azt jelenti, hogy a mai magyar kormány jóvoltából, a nép megkérdezése nélkül, Magyarország máris a

nyakába vette az idegen igát, amit húsz évvel ezelőtt négyszáz keserey és után, csak oly borzalmas áron tudott ledobni magáról.

Csáky, magyar külügyminiszter első útja: „igen jellemzően” — Berlinbe és nem Rómába vezet. Mi történt Berlinben? A magyar külpolitika elvi kérdéseiről már nem is volt szó... csupán ama feladatok részleteiről, amelyek a paktumhoz való csatlakozás tényéből. Magyarország vazallusi mivoltából következnek. A német, angol és francia felhivatalos sajtó diplomáciai értesülései egyértelműen megerősítik, hogy Csáky voltaképpen utasításokat és parancsokat vett át, amelyeknek engedelmességre kötelezettetésére egyben kötelezettséget is vállalt. Ezek mindegyesére újabb rést ütnek az ország önállóságán.

Az első ilyen parancs a Magyarországon élő német kisebbséggel szembeni magatartásra vonatkozott. Hitler nem elégedett meg azzal, amit baródy ajánlott fel karácsonyi cikkében a magyarországi németeknek. (Teljes nyelvi és kulturális szabadság.) A Führer mindenekelőtt azt követeli, hogy a magyar kormány az országban élő németeket ne kisebbségnek, hanem a „német nép testrészének” tekintse. A fogalmi-zásbeli különbség lényeges politikai különbséget rejt magában. Ha azonban a magyar kormány elismeri, hogy a magyarországi németesség „német nép testrésze”, akkor politikailag felsőbb fokon nem a magyar állam, hanem Hitler rendelkezik velük. Konkrétan arról van szó, hogy a magyarországi németiséget egy Heinlein-féle szervezette tömöríték Berlinből irányított szervezeti és világnézeti alapon.

A második parancs hasonlóan súlyos természetű. Hitler követeli a magyar ipari védvámok leszállítását, a német ipari behozatali kontingensek lényeges felemelését, antiszemita törvények meghozatalát, különös tekintettel a zsidó ipari tőkére, ami összevéve jelenti a magyar ipar mesterséges elszorvasztását. A berlini utasítások szerint Magyarországnak vissza kell térnie régi, háború előtti gazdasági szerepéhez; ismét egyoldalú agrárországgá kell válnia. Ahogy akkor éléskamrája és ipari nyersanyagszállítója volt Ausztriának, ez legyen most a szerepe a Harmadik Birodalom mellett. Ahogy akkor gyarmati természetű szabad piacot nyújtott az osztrák iparnak, most nyújtson ilyen a náci Németországnak.

A berlini „tárgyalások” teljesen felfedték azt aényt, hogy a második zsidótörvényt elsősorban külső, német sugallatra terjesztették be a célból, hogy általa Magyarországnak német gyarmattá válását sietessék. Magyarországnak elsősorban azért kellett egy nürnbergi szellemű zsidótörvény, mert a zsidó vállalatok, „árja” kisejajátítása lehetővé teszi azoknak német kézre való kerülését és végül, ha a német érdekvánja teljes leállítását. Francia és angol lapjelentések szerint a magyar hadiipar jelentős része az utóbbi hetekben maris német kézre került. Ezt kivételesen később sem akarják leépíteni, hanem a német háborús terv gazdálkodás gépezetébe igyekeznek majd beállítani. Több német kézre került volt zsidóvállalat új igazgatósága máris tett ebben a szeltemben intézkedéseket: összes munkásaiknak és alkalmazottaiknak felmondtak, tekintet nélkül arra, hogy keresztény vagy zsidó magyarok és helyükbe Németországból hoztak munkacérot.

Mindezek a jelenségek lassan olyan emberekben is nyugtalanságot keltenek, akik a Berlin—Róma tengelyhez való kapcsolódás érdekében korábbi aktív tevékenységet fejtettek ki. Most szeretnék megállítani a lavinát, amit elindítottak (Bethlehen, Eckhardt, Berki és mások). Az új

labancokat kivéve mindenki úgy látja és érzi, hogy Magyarország függetlensége végveszélybe került.

A jugoszláv kormány lemondása után előállott belpolitikai helyzetet legjobban a horvát lapok hangjából lehet lemérni. Ezek szerint Stojadinović, volt miniszterelnök a horvát nemzeti követelésekkel szemben mereven elzárkózott és egész politikai beállítottsága a parancsuralmi rendszerek felé hajlott. A szerbiai és horvát ellenzék az új kormánytól várják a függőben levő kérdések gyors elintézését, de — teszik hozzá — a közvéleménynek nem szabad olyannyira fenntartás nélkül fogadni az új kormány ígéreteit, mint annak idején 1935 júniusában. A légkör mindenesetre kedvező és ezt lehetne a legjobban felhasználni az ellentétek kiegyenlítésére.

SZANTÓ ÁRPAD

Figyelő

K o r t á r s a i n k

WICKHAM STEED: ... Ma nem az a kérdés: lehet-e a demokráciát védeni, hanem akarják-e a demokrata hatalmak magukat védeni? Mit kell védeni? A szabadságot? Ez nagyon tág fogalom. Lényeges a gondolat- és szólásszabadság és a törvények alapján álló munkálkodás. A bíráló szabadsága nélkülözhetetlen előfeltétele az emberi haladásnak, a lelki és erkölcsi megerősödésnek és fölemelkedésnek.

ARDENIGO SOFFICI: Abban a korban, amikor a katolikus és keresztény Európa a maga nemességének és polgári küldetésének tudára jött, a környezetünkben megjelenő orosz nemesak barbárként hatott, hanem, mint valami félállati lény, mint egy szelídített gorilla, amely csudálatos módon két lábon tud állni. Az orosz ezt tudta és ennek a szemléletnek a jogosságát elismerte.

Nagy Péterre, az Enciklopédiára. Az emberi jogok deklarációjára, a 18-ik század mindeme szörnyű züllésére volt szükség, hogy az orosz állatot, mint a civilizált lényekkel egyenrangúakat az európai társadalom befogadja. A kezdetleges fanyarságba, a rendtelenségbe, az örültebe szerelmes német és francia romantizmus azután megtette a többi. Ezt követte a bűntényeket, az anarhiát, a rombolást védő orosz irodalom fölfedezése. És Tolsztoj, Dosztojevszkij, Gorkij, az öreg gorillák egyenes és civilizált leszármazottjainak alakjai az új pszichológia és erkölcs modelljeivé lettek. Így került Európába a szitytya hevület és az ázsiai örület, amely a bolsevizmusnak nevezett pestis szülőanyja." (*Lavoro Fascista, 1937. április 6.*)

MLAJA JOSÉ: A spanyolok sohasem nyugszanak bele az idegenek győzelmébe. Az idegen inváziók hazánkban mindig megbuktak . . . A

függetlenség érzése az, amely minden spanyolban a legmélyebben gyökerezik. Spanyolország harcolt a mörök ellen és kiverte őket. A franciáktól is megtisztítottuk hazánkat a multban . . . A' lázadó tábornokok sem érhetnek el sikert, mert hiányzik náluk annak nélkülözhetetlen előfeltétele, a spanyol nép támogatása.

PIERRE COT (az első francia népfront kormány minisztere): „Harminc radikális képviselő nem szavazott a kormánynak bizalmat. Ezek között vannak: Delbos, Bastid, de Tessan, Ebel, Maria, mind volt miniszterek és a radikális párt tekintélyes vezető emberei. Sokan mások kijelentették, hogy „ez így tovább nem mehet“ és hogy nem akarják tovább is szavazólapjaikat a szélső job és Dela Roque-fasisztáival egy urnába dobni. Csak a barátság szempontjai vezették őket, hogy már most nem csatlakoztak hozzánk.

Mit jelent ez? Hogy a radikális csoport nem akar elválni barátaitól, a szocialistáktól és kommunistáktól, hogy nagy többségben hű marad azokhoz a kötelezettségekhez, amiket a választások előtt vállalt. Hogy megmentjük a radikálizmust, hogy új életre keltsük a köztársasági egyetértést, hogy megmentjük magát, Daladiert, akit rossz tanácsosai tévútra vitték: megtagadjuk a részvételt abban a többségben, ahol a szélsőséges reakciók vannak. Mi is összetartást akarunk. De az összefogásból nem taszítjuk ki a munkásosztályt és azokat a pártokat, amelyek, mint mi is a demokrácia és a szociális haladás hívei. Egyesíteni kell a francia népet, de ezt nem lehet elérni úgy, ha a konzervatívok blokkba tömörülnek a munkásság ellen.“

KLAUSEWITZ: „A szegyénteljes, gyáva megadás feltöltjét sohasem lehet lemosni. Ezt a mérget öröklük az utódok és ez a mérge a késői nemzedékek ellenálló képességét is fölörli. Évvel szemben a véres és becsületes harcban bekövetkezett szabadságvesztés az új fölemelkedés biztos záloga.“

TARDIEU: „Ami a francia-német deklarációt illeti, ha valóban valamit jelentene, két kézzel aláírnám. Mert van-e kíváncsabb Berlin és Páris megegyezésénél? De mi valójában ez a deklaráció?

Megtudjuk, hogy európai határainkat Németország elismeri. Ezt eddig már kétszer tette meg. 1919-ben Versaillesben és 1925-ben Locarnóban. Azonkívül a francia határ nemcsak európai, hanem az egész világra kiterjed és Hitler gyarmatokat követel.

Megtudjuk, hogy Hitler teljesen megelégedett és semmit sem követel. Elfelejtjük, hogy miután ugyanezt kijelentette, 1935 március 25-én, 1936 március 7-én és 1938 március 14-én, bevonult a semlegesített Rajnamentére, Ausztriába és elfoglalta Csehország jó részét. Ez a papír azt is igéri, hogy nehézségek esetén a kormányok kikérk egymás tanácsát. Ugyanezt ígérte Hitler Schuschnignak és Benesnek. Volt valaha valamilyen Kellog-paktum is. Hogy mi minden történt, azt tudjuk.

Hogy az új kötelezettségeket kellőképp tudjuk értékelni, hallgassuk meg Göbbelset, aki szerint a náci-kormány mindent aláír, amíg azt hasznosnak tartja és kész minden egyezményt lábbal tiporni, ha ezt szükségesnek látja. Ebbe a keretbe kell foglalni Hitler békés

szándékát. Ő meg van arról győződve, hogy amit akar pusztán háborús fenyegetésekkel, háború nélkül is elér.

Meg kell védeni a francia-angol barátságot Berlin és Róma cselvetéseitől. A két országnak meg kell szereznie azt, amiök hiányzik: Franciaországnak légiflottát, Angliának szárazföldi hadsereget.

Véget kell vetni az angol és francia részről történő békevágy hangoztatásának — mert ebben senki sem kételkedik — és át kell térni a fegyveres ellenállás kiépítésére a totális államok határt nem ismerő követeléseivel szemben — és ebben sokan kételkednek.

KAREL CSAPEK

A demokrata csehszlovák állam-mal együtt, úgyszólván: egyidőben, múlt ki a csehszlovák demokrácia egyik legnagyobb fia Karel Čapek. Amivel pedig túlélte már nem volt élet, hanem a szegény, a megaláztatás, a megöklösödése egy egész élet, egy egész emberöltő munkájának romjai felett. És olyan szomorúan igaz az, amit egyik róla szóló megemlékezésben olvastunk: „Karel Čapek halála még szűkebbé tette határainkat.” A régi, a demokrata csehszlovák állam, ha talán nem is gyökerében, de külsőleg egészen megszűnt Čapekkel. El is kellett mennie, mert úgysem találta volna honját hazájában. Mert először földrajzilag kisebbedett meg az ország, azután erkölcsileg, fosztották ki szanató megalkuvással és vaksággal vele egyorszós nemzetek, és most gerincét, egész jellegét, létjogosultságát veszik ki belőle. Egy prágai levél azt írja Čapek haláláról — már úgylátszik levélben menekül el a fájdalom kifejezése is erről a földről: „Ez nem halál, ez alattomos gyilkosság volt.”

Pedig mennyire kellett volna még Čapek legázolt népének, a legázolt európai emberségnek Ő volt az, aki a gyászos szeptemberi napok után még hirdetni merete: Még nem veszett el minden! Példát akart mutatni, hogy még így is ilyen körülmények között is kell hinni és küzdeni. És ime neki is el kellett hagyni annak a gyenge

hitnek és vigasztalan küzdelemnek a színterét. De mi tudjuk, hogy a küzdelem tovább folyik, és Čapek is tovább küzd és nincs az az indexsz, ami ne tenné küzdelmét csak még hatékonyabbá. Halála gyilkosság, műveinek szellemének korlátozása több mint gyilkosság. De nem egy gyilkosságon győzedelmeskedik a gondolat.

Minket ő úgy érdekel, mint aki közel állott hozzánk, mint egy kis dunamedencei testvérnép gondolatának hordozója, mint a csehszlovák demokrácia legjellegzetesebb irodalmi képviselője. Igaz, mély embersége érlelte ki a szabadság, a szabad gondolat szeretetét, demokráciája a néppel való közösséget, felelősséget a mátnak.

Európa haladózsellermő írói közül egyik legkorszerűbb és legismertebb. Műveit minden kultúr-nép nyelvére lefordították, egész sor művét lefordították magyarra is. A HID is megemlékezett egy-két könyvéről. — Tárgya mindig a mindennapi élet, kis emberek és kis sorsok, kispolgárok, munkások, utópista-intellektüelek élete. Jól emlékszem egy könyvére „Egy mindennapi élet”, egy öreg nyugdíjas vasútasra, aki szépen, nyugodtan élhetett volna, de felverik nyugalmát visszaemlékezései, és miközben életét értékelné, felzavarjak gondolkodását, lelkét és kérdéssé teszik jónak gondolt életét. Eszembe jut Hordubal, az Amerikából megjött paraszt keserű tragédiája. És a regények tűnő alakjai nyomán ott áll előttem a

kis emberek életét olyan szeretettel, lélekbelátó barátsággal boncolgató, sorsukat feloldani kívánó író. Élnék bennem alakjai hatalmas színművének a „Fehérkő”-nek, ennek a militarizmust és diktatúrát hihetetlen erővel csúfoló, mégrázó erejű munkának. A pacifista kis orvost elgázolja a félrevezetett, örjögő tömeg. Gondolta: Čapek akkor, hogy még ő maga is megéri a békeszerető csehszlovák demokrácia legázolását, s hogy még életében indeksze teszi ezt a könyvet hazájában a vad örület?

Irodalmi munkája mellett színeskörű újságírói munkát is végzett. Nem várta meg, míg könyvvé érik meg egy-egy gondolat, hanem a mai kor lázas sietségével vetette mindjárt papírra tárcá, cikk formájában mondanivalóját, állásfoglalását, ami mindig kinyilatkoztató erejű volt. Mert nemcsak irodalmár volt, hanem hevülő, lelkesedő, élesfegyverű harcos is, aki úgy irodalmi, mint újságírói munkásságával hozzájárult az új európai szellemiség kialakulásához. Mindennapos újságírói működésével, Európa éber, kulturális lelki ismereteként figyelte a dolgokat és megemlékezett róluk. Rögtön reagált minden igazságtalanságra, rögtön felemelte szavát minden jogtiprás, kis emberek, kis nemzetek megrövidítése ellen.

Népe igazán jól ismerte és nagyon szerette. Elég Čapek nevét ismerni és felemlíteni akárhol is egy cseh előtt, hogy felmelegedjen és lelkesedéssel beszéljen róla. Hogy milyen ismert volt, mutatja az is, hogy nevét kezdőbetűivel használták. Masarykról írt életrajzának címe: „K. Č. Beszélgetés T. G. M.-el”. És nem véletlen, hogy e két név itt egymás mellé került. Čapek nagyon közel állt Masarykhoz, gondolataiban, a több százados cseh szabadságküzdelem hagyományához való ragaszkodásában egyenes leszármazottja és to-

vábbképzője volt. E két nevet nemcsak hazájuk, de egész Közép-Európa ismerte. Aki Csehországban élt, egy ideig láthatta, hogy vasárnaponként hogy kapkodják az emberek a legismertebb demokratalap, a „Lidove Noviny” számait, ha máskor nem olvasták is, csak azért mert itt minden vasárnap az első oldalon megjelenő Čapek egy kultúr-tárcája. Itt jelentek meg az ifjú csek nemzedék nevelő irodalmi, szociológiai és kultúr-politikai cikkei, átfogó tanulmányai napjaink mozgató erőiről és eseményeiről.

Mint a Pen-klub egyik számottevő tagja a múlt nyáron a Pen-klubnak Prágában tartott nemzetközi kongresszusa alkalmával a következőket írta egy cikkében: „A Pen-klub nem fejez ki semmilyen egyoldalú politikai irányzatot; küldetése univerzális (egész világra szóló) nemzeti és pártviták felett álló. És mégis tandíj vagyunk, annak, hogy a Pen-klub nemzetközi kongresszusai az utóbbi években majdnem tűntető jellegűek; ünnepélyesen, erőteljesen és egyértelműen nyilvánul meg rajtuk a védekezés a szellem bármilyen elnyomása ellen és a gondolat szabadságának harcos követése, mert a szellem szabadságában az irodalom és művészet legfontosabb végvárat védi. Aki pedig a szellem szabadságában a legmagasabb kultúr-örökséget látja, kikerülhetetlenül az általános emberi szabadság álláspontján áll a demokratikus szabadság, emberek és nemzetek egyenlőségének, a nemzetközi megegyezésnek és az erőszak nélküli békének a alapján. Ezen az alapon áll ma majdnem minden nagy költője és írója a világnak, és a Pen-klub kongresszusai alkalmat adnak nekik arra, hogy ezen nagy hitüket nyomatékosan elmondják.” — Ez a hitvallása és meggyőződése a Pen-klubról egészen őszintén szívből jött. Jules Romains ugyanakkor a csehszlovák demokrácia védelméről mint elsőrangú európai szűk sárról beszélt s mégis mikor a csehszlovák demokráciára és vele

együtt Čapekra halálos tragédia nehezült, a müncheni egyezményt, mint a béke mentőjét ünnepelte. És ebben Čapek nemcsak egyetlen ember követeletlenségét látta, hanem megalkuvásnak a szellemet meghazudtoló és eláruló olyan példáját, hogy ki akart lépni a Pen-klubból s csak Wells rábeszélésére maradt meg.

És azóta oltört valami lelkében, hitt ugyan még, de érezte, tudta, hogy nincs akivel közölje hitét, cenzúrával, indeksszel választják el a néptől, éreznie kellett elhagyatottságát, ahogy a csehszlovák nép érezhette magányos igazságát az erőszakkal szemben.

Visegrádon temették el a cseh szellem legnagyobbjai mellé, Dvo-

rák, Smetana, Čech, Purkin mellé. Holttestét Mach, régi cseh költővel együtt ravatalozták fel, aki száz évvel ezelőtt halt meg, de akit most egy nép kegyelele elhozott a barna szomszéd által elfoglalt területről, hogy legalább földrajzilag szabad földön nyugodjon.

A szellem azonban nem törődik földrajzzal, a nép bármilyen le-
tört, a szabadság bármennyire legázolt Čapek szelleme, a szabadság, emberiség szelleme felette lebeg és a szabadságot annyiszor vérrel öntözött földbe hullatja

nem tiporható
magjait a csehszlovák és egyéb
kis népek eljövendő szabadságá-
nak.

Tóti András

Krónika

— Moszkvában megkezdtek a Tanácsok Háza építését. A szovjet műépítésszek, mérnökök és művészek elgondolása szerint, a Tanácsok háza a szocialista építést kell, hogy képviselje és méreteiben túl kell szárnyalnia a világ összes épületeit. Az Empir State Bulding „csak” 408 méter magas, az Eiffel torony 300 méter. A Tanácsok Háza 420 méter magas lesz. Még a az épület 320 méter és a tetetjén fölállítandó Lenin szor a tervek szerint 100 méter magas.

A Tanácsok Háza két és fél millió köbméternyi területet foglal el. Az épület súlya egy millió háromszázezer tonna, annak ellenére, hogy az építést egy nemrég föl-fedezett könnyű anyaggal végzik. Az épület acélvázának súlya háromszázezer tonna és a fölhasznál-
landó acélmennyiségből egy 1750 km. hosszú vasútvonalat lehetne építeni.

— A németországi könyvtárakból újabban kitiltották negyven svéd író köztük Karin Michaelis műveit.

— A beográdi egyetem hallga-

tóinak 63 százaléka tandíjmentes és vagy kénytelen a tanuláson kívül munkát vállalni, vagy támogatásra szorul. A diákegyesületek most akciót indítottak, hogy a szegénysorsu diákok elemezését biztosíthassák.

— A zágarebi statisztikai hivatal kimutatása szerint annak ellenére, hogy a lakosság száma erősen emelkedett, a tejfogyasztás 15 százalékkal csökkent két év alatt. Ugyanilyen arányban csökkent a tejfel-, vaj-, sajt-, gyümölcs- és főzelék fogyasztás is, ami az árak átlagos 39 százalékos emelkedésével magyarázható. Csökkent a borju- és marhahús fogyasztás is, amivel szemben a disznó-, de különösen a lóhús fogyasztása emelkedett.

— Az USA kormánya az SSSR-nek hatalmas mennyiségű hélium szállítását engedélyezte, ugyanakkor amikor annak eladását megtiltotta Németországba.

— Az angol frontharcosok szövetsége a hasonló németországi alakulattal minden kapcsolatot megszakított.

— 1939. január 1-től kezdve a volt Ausztria területén bevezették a vaj- tojás és zsírsajtot.

— A szovjet-kormány Tolsztoj Alexejt a híres író, gróf Tolsztoj Leó unokaöccsét nevezte ki szófiai nagykövetté.

— A TIMES a londoni lordok, bankárok és egyéb bórziánerek lapja azt tanácsolja Franciaországnak, hogy Mussolininek terület-engedményeket tegyen, ugyanúgy mint azt nemrég a Szudétaválság alatt a cseh kormányának ajánlotta.

— A kínai angol csapatok parancsnoka egy amerikai újságírónak a következő nyilatkozatot adta: „Míg a kínai kormány élén Csang Kaj Sek áll Japán nem tudja Kínát leigázní. Ha a japánok tovább mennek Kínába, különösen nyugat felé, egyre leküzdhetetlenebbek lesznek az utánpótlási lehetőségek. Csak a hadtápterület biztosítására óriási hadsereget kell tartaniok Kínában, mert a partizán csapatok állandó rajtaütéseikkel mérhetetlen nehézségeket okoznak a japán hadvezetőségnek.”

— Az amerikai Hitler-ellenes tüntetések egyre élesebb formát öltenek. Az amerikai szakszervezetek elnöke, Green erőshangú felhívásban fordult a munkássághoz, hogy ne vásároljon német árut. Az igazságügyminiszter egy beszédében a németországi zsidóüldözéseket a római keresztényüldözésekhez, Hitlert Néróhoz hasonlította.

— New-Yorkban nov. 23.-án a németországi zsidóüldözések elleni tiltakozás jeléül egy órára az összes üzleteket zárva tartották.

— Az amerikai sajtóban nagy port vert fel egy néger diák esete, aki be akart iratkozni a missouri egyetem jogi fakultására, de az egyetem tanácsa visszautasította azval az indoklással, hogy nem engedhető meg, hogy egy néger diák a fehér diákokkal egy teremben halgassa az előadásokat.

— A berlini nemzeti színházban december 15-én 3.000 „munkás” előtt tartott beszédében Hitler ki-

jelentette, hogy Németország élelmiszerellátásában semmi javulás sem észlelhető és ezért szükséges, hogy több figyelmet fordítsanak a környező országokra.

— A Kínában átlomázó brit haderő parancsnoka szerint a japánok csak a vasutvonalak és nagy utak mentén urai tényleg az elfoglalt területeknek. Az eleinte gyors előtörésük fokozatosan gyengül és most hogy a hegyek elé kerültek technikai fölényüket nem tudják kiidomborítani.

— Hivatalos jelentés szerint Németország államadósága 1937 júniusától—szeptemberig 1 milliárd 381 millió márkával emelkedett.

— Lloyd George, az angol liberális párt vezére, élesen támadta a parlamentben Chamberlain u. n. müncheni politikáját és a fasiszta országokat, Chamberlain minden egyes engedménye, mondta, újabb követelést eredményez a fasiszták részéről. Daladiert senk nem kimélte beszédében, mert szerinte őt kell hibáztatni az olaszok legújabb területi igénye miatt.

— Plaović Radomir (Raša) népszerű szindarabját, a „Voda sa planine”-t (Hegyi forrásvíz), több mint harmincszor adta eddig elő a beográdi Nemzeti Színház.

— A múlt évben az egész világon 89.097 mozi működött. Európában 59.187, az Egyesült Államokban 17.000, Délamerikában 5.174. Európában Oroszország áll a lista élén 26.000, utána Németország 5.395, Anglia 5.000, Olaszország 4.900, Franciaország 4.500 mozival.

— Az olasz ipari termelés az idén lényegesen visszaesett. A vegyipar 20%, a textilipar 22%, a gépipar 10%, a papíripár 11% csökkenést mutatnak ki.

— A német hatóságok elrendelték, hogy a szudetanémet diákok továbbra is a prágai és brünni egyetemekre tartoznak beiratkozni, hogy azok továbbra is a Csehszlovákiai német „kultúra” terjesztői legyenek.

A VOJVODINAI MUNKÁSSÁG 1937-BEN

1. Az összes alkalmazott munkások száma (földmunkások nélkül)

Vojvodinában
215.426

Jugoszláviában
820.511

2. A MUNKÁSSÁG ÖSSZETÉTELE TERMELÉSI CSOPORTOK SZERINT %-BAN

	Vojvodinában	Jugoszláviában
a) ipar, gyárilpar, bányászat, közlekedés	66.4	72.2
b) kereskedelem, bankok, szabad foglalkozások egyéb hivatalok	17.3	15.1
c) háztartás, vendéglők, egészségügy	16.3	12.7

3. A MUNKÁSSÁG ÖSSZETÉTELE IPÁRÁGAK SZERINT

	Munkások száma	%	Jugoszláviából Vojvodinára eső %
a) 1. közlekedés	13.039	11.3	15.2
2. teksztíl	12.123	10.6	20.1
3. élelmiszer	9.781	8.5	25.2
4. vas és fém	7.264	6.3	13.5
5. szabó	7.025	6.1	20.9
6. építészeti	6.777	6.0	10.1
7. kő	5.288	4.6	19.8
8. fa	4.912	4.2	24.0
9. bőr	3.695	3.2	13.4
10. erdő	1.505	1.3	3.0
11. nyomda	1.091	1.0	11.8
12. villamosság	916	0.8	12.0
13. kémia	858	0.7	8.0
14. dohány	766	0.6	6.2
15. papír	229	0.2	4.4
16. egyéb	964	0.8	20.0
összesen	76.745	66.4	12.9
b) 1. kereskedelem	10.253	8.9	16.3
2. városi és közhivatal stb.	6.449	5.6	20.0
3. bankok, szabad foglalkoz.	3.250	2.8	11.4
összesen	19.952	17.3	16.2
c) 1. háztartás	12.410	10.8	19.7
2. egészségügy	3.829	3.3	22.3
3. szálloda, vendéglő	2.490	2.2	10.3
összesen	18.729	16.3	18.0
összesen		100.0	14.0

	Vojvodinában	Jugoszláviában
egy napi átlag-bér	18.20	22.71
egy évi össz-bér	570,413.997	4,632,914.943

TARTALOM:

Iványi János: Beszámoló	— — — — —	1
Kiss Flórián: Mezőgazdaságunk nehézségei	— — — — —	7
Kalmár István: Földmunkások között	— — — — —	11
Gál László: Ezeréves ez a barátság (vers)	— — — — —	14
Bölöni György: Ady-évforduló	— — — — —	14
Veres Péter: Parasztok háttal a világnak	— — — — —	17
Móricz Zsigmond: Kis Samu Jóska	— — — — —	20
Egy summáslány halála (népballada)	— — — — —	24

TÁVOLKELET — — — — — 25

(Rian Szan, Kovács Márton, Hiramoto, Pearl Back,
Szakács Gábor, Laj-Se-Ju, Rabindranath Tagore)

Herváth Béla: Utolsó könyörgés	— — — — —	41
László Endre: A riport	— — — — —	42
Fekete Béla: Európai tragédia	— — — — —	44
Hajdú Vilmos: A múlt év gazdasági mérlege	— — — — —	51
Szántó Árpád: Világszemle	— — — — —	54

FIGYELŐ

Kortársaink	— — — — —	58
Tóth András: Karel Čapek	— — — — —	60
Pálies Miklós: A vojvodinai munkásság 1937-ben	— — — — —	64

KRÓNKA — — — — — 62

=====

MÉRLEGÜNK:

Veszteség	EREDMÉNY-SZÁMLA		Nyereség
1938. költségek	3000.88	1938. könyvterjesztésért	85.75
dec. 31. bútor-leírás	300.—	dec. 31. előfizetéseken	639.75
eladatlan példányok	555.25	eladott példá-	
dubioz-követelés	2622.04	nyokért	8406.—
Egyenleg-nyereség	3082.08	naptárakon	2428.75
	9560.25		9560.25
Vagyon	MÉRLEG-SZÁMLA		Teljes
1938. bútorzat	1000.—	1938. Nyomda-tartozás	2.000.—
dec. 31. pénztár-készlet	1073.—	dec. 31. Előfizetőnek jár	927.—
postatakarékban	2663.—	Tőke-készlet	8134.—
kis terjesztők - köv.	2373.—		
nagy „ „	3952.—		
	11061.—		11061.—

A HID ELŐFIZETÉSI DIJA :

Jugoszláviában:

Egy évre 36.—, félévre 20.—, negyedévre 10.— dinár.

Egyes szám ára 4.— dinár.

Magyarországon:

Egy évre 5.—, félévre 2.50, negyedévre 1.25 pengő.

Egyes szám ára 50 fillér.

Befizető lapunk üres tuloldalán kérjük feltüntetni a küldött összeg rendeltetését

A HID 58.297 sz. postatakarékpénztári csekkszámlájára küldje előfizetését a mellékelt befizetési lapon!

Az elmaradt előfizetési díjak a lapot és előfizetőinket egyformán terhelik. Ezért lejáratkor azonnal újítsa meg előfizetését!

Kérjük terjesztőinket, hogy a múlt évfolyam február—márciusi kimaradt példányokat küldjék be szerkesztőségünkbe.

Kéziratokat csak a portó előzetes beküldése mellett küldünk vissza. Csak teljes névvel és címmel ellátott kéziratokat vesszünk figyelembe. Lapunkban megjelent minden egyes cikkért írója felelős. Levelek és kéziratok Administracija i redakcija HID Subotica, pošt. jah 88. címre küldendők.

„HID“ literarni časopis, izlazi deset puta godišnje.

Odgovorni urednik i izdavač: Mayer Ottmar, Subotica,

VII. Kragujevačka 4.